

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav politologie

RIGORÓZNÍ PRÁCE

Mgr. Miroslava F e r r a r o v á

**Patří Liga Severu (Lega Nord) do rodiny populistických
radikálně pravicových stran?**

Does the Northern League (Lega Nord) belong to the populist
radical right party family?

Praha 2012

Vedoucí práce: prof. PhDr. Vladimíra Dvořáková, CSc.

Poděkování

Prof. PhDr. Vladimíře Dvořákové, CSc., za odborné vedení práce.

Mámě za jazykové korektury.

Prohlašuji, že jsem rigorózní práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 17. listopadu 2012

Miroslava Ferrarová

Abstrakt

Cílem této práce je ověřit hypotézu, že Liga Severu patří do rodiny populistických radikálně pravicových stran. Práce vychází ze současných politologických teoretických přístupů, přičemž pro ověření hypotézy jsem využila kritéria stanovená jako typická pro tento typ politických stran holandským badatelem Casem Muddem. Při ověřování hypotézy jsem vycházela z obsahové analýzy pramenů. Jednalo se především o volební programy Ligy Severu, politické dokumenty, názory vedení a členů strany publikované ve stranickém deníku La Padania, záznamy veřejných vystoupení a rozhovorů pro média ze strany Umberta Bossiho a dalších představitelů strany, manifesty, pořady v rozhlasové stanici Padania libera a zákony předložené ligistickými ministry italskému Parlamentu.

Liga Severu byla zkoumána v kontextu vývoje politického i stranického systému v Itálii od sjednocení do současnosti. Výsledky analýzy potvrdily přítomnost všech znaků, které splňují podmínky Muddeho maximální i minimální definice tj. nativismu, autoritářství a populismu. Tento výsledek řadí Ligu Severu k rodině populistických radikálně pravicových stran.

Klíčová slova: Liga Severu, radikální pravice, nativismus, populismus.

Abstract

The aim of this PhD. thesis is to verify the hypothesis that the Northern League does belong to the populist radical right party family. The work is based on present politicologic theoretic approaches, where the criteria determined by Dutch researcher Cas Mudde as typical for this kind of political parties have been applied for verification of the hypothesis. In verifying the hypothesis I worked on the sources content analysis. It was mainly the matter of Northern League's electoral programmes, political documents, party leaders and members' opinions published in the party daily La Padania, registrations of public speeches and interviews by party leader Umberto Bossi and other representatives, manifestos, radio Padania libera broadcasts and laws proposed by Northern League ministers to the Italian Parliament.

Northern League was studied in the context of political and party system development in Italy from the unification until the present day. The results of the analysis have confirmed the presence of all the signs complying with Mudde's maximal and minimal definition ie. nativism, authoritarianism and populism. This result classes the Northern League among populist radical right party family.

Key words: Northern League, radical right, nativism, populism.

Obsah

I. Úvod	6
I.1. Cíl a formulování hypotézy	6
I.2. Metoda výzkumu	6
I.3. Struktura práce	8
I.4. Zdroje	9
I.5. Jazyková a terminologická poznámka	12
II. Politický vývoj v Itálii od sjednocení do současnosti	13
II.1. Sjednocení Itálie a italská politika do roku 1925	13
II.2. Období od roku 1925 do roku 1946	20
II.3. Období od roku 1946 do roku 1994	23
II.4. Období od roku 1994 do současnosti	30
III. Ústava a volební systém	35
III.1. Ústava	35
III.2. Volební systém	36
IV. Vývoj stranického systému	39
V. Historie a politika Ligy Severu	52
V.1. Historický kontext vzniku Ligy Severu	52
V.2. Vývoj a současná politika Ligy Severu	56
V.3. Volební výsledky Ligy Severu	64
VI. Patří Liga Severu do rodiny populistických radikálně pravicových stran?	74
VI.1. Příčiny úspěchu radikální pravice v Evropě a v Itálii.....	74
VI.2. Minimální a maximální definice krajně pravicových populistických stran podle Case Muddeho	77
VI.3. Patří Liga Severu do rodiny populistických radikálně pravicových stran?	82
VII. Závěr	92
VIII. Zdroje	98
IX. Seznam tabulek	102
Příloha č. 1. Programový dokument Ligy Severu z roku 1991	103

I. Úvod

I.1. Cíl a formulování hypotézy

Cílem této práce je provedení obsahové analýzy pramenů, které sestávají z politických dokumentů Ligy Severu, názorů vedení této strany a ze zákonů, které Liga Severu prosadila v italské legislativě a následné srovnání výsledků obsahové analýzy s kritérii stanovenými holandským badatelem Casem Mudde jako typickými pro rodinu stran radikální populistické pravice a vymezení pozice Ligy Severu z ideologického hlediska. Přitom vycházím z kontextu vývoje politického i stranického systému v Itálii od sjednocení do současnosti.

Většina významných badatelů jako J. Kunc¹, V. Dvořáková², C. Mudde³ a P. Milza⁴ se shoduje v tom, že Liga Severu je pravicovou populistickou stranou. Jako argumenty jsou uváděny komponenty jejího základního diskursu jako rozdělení národa na zkorumpované politické elity z jedné strany a obyčejné lidi z druhé strany, nabídka jednoduchých řešení (podle selského rozumu) všech komplexních problémů, hledání viníků stávající situace v Itálii v migračním toku cizinců ze třetích a hlavně muslimských zemí a snaha o posílení pozice vůdce. C. Mudde definuje Ligu Severu také jako radikální pravicovou populistickou stranu (Mudde 2007:306).

Z výše uvedených argumentů vycházím při formulování hypotézy své práce: **Liga Severu patří do rodiny populistických radikálně pravicových stran.**

I.2. Metoda výzkumu

Mezi badatele, kteří zařadili Ligu Severu do rodiny populistických stran radikální⁵ pravice, patří holandský badatel Cas Mudde, jehož typologie kritérií pro určení populistických radikálně pravicových stran v knize *Populist Radical Right Parties in Europe* (Mudde 2007:15-23) je metodicky vhodná pro analýzu pramenů obsahujících ideologii a politické priority Ligy Severu a tím i pro potvrzení či vyvrácení hypotézy.

¹ Kunc, J. 2000. *Stranické systémy v re/konstrukci*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON)

² Dvořáková, V. *Anatomie radikálních a krajně pravicových stran*. Listy, 2006, číslo 2.

³ Mudde, C. 2007. *Populist Radical Right Parties in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press

⁴ Milza, P. 2003. *Europa estrema*. Roma: Carocci editore

⁵ Ve své práci jsem přejala Muddeho definice pojmů „radikální“ a „extrémní“ (Mudde 2007:41). Zároveň jsem zachovala rozlišení mezi pojmem „extrémní“ a „extremistický“ podle Dvořákové (Dvořáková 1997:16-19).

Zvolila jsem metodu obsahové analýzy (content analysis) pramenů, neboť jsem ji považovala pro tento výzkum za nejvhodnější. Mezi její nejčastěji uznávané klady patří aplikovatelnost na různorodé typy textových dat, přizpůsobení výzkumným záměrům a explanace opřená o objektivní zhodnocení. Kladné stránky podle mého názoru převažují nad slabými stránkami použití této metody, z nichž největší riziko podle Krippendorfa představuje subjektivismus a rizika kvantitativních závěrů, jimž nepředcházela kvalitativní vhléd (Krippendorf 2003:24).

Obsahovou analýzu jsem provedla na volebních programech Ligy Severu, politických dokumentech, názorech vedení a členů strany publikovaných ve stranickém deníku La Padania, záznamech veřejných vystoupení Umberta Bossiho a dalších členů vedení strany, rozhovorech, které poskytli vedoucí představitelé strany, manifestech, pořadech v rozhlasové stanici Padania libera a zákonech předložených ligistickými ministry italskému Parlamentu.

Výsledky obsahové analýzy pramenů jsem porovnala s kritérii obsaženými jak v minimální, tak maximální definici populistických radikálních pravicových stran podle Muddeho, který hledá společné znaky populistických radikálně pravicových stran právě v rámci minimální a/nebo maximální definice. V případě minimální definice se jedná o znaky, které jsou společné všem stranám určité ideologické rodiny, zatímco maximální definice se snaží zachytit co nejvíce podobných znaků (Mudde 2007:14-15). Zatímco v minimální definici je podle Muddeho společným znakem všech populistických radikálně pravicových stran nacionalismus v podobě nativismu, maximální definici Mudde rozvedl na kombinaci tří klíčových znaků: nativismus, autoritářství a populismus. Nativismus definoval jako ideologii, podle níž je stát tvořen pouze rodilými příslušníky původního národa a všichni ostatní jsou pro něj hrozbou. Autoritářství chápe jako kombinaci autoritářské agrese, lpění na konvencích, striktního řádu společnosti, trestů v případě porušení řádu atd. Poslední znak, populismus, definoval Mudde jako ideologii rozdělující společnost na dvě skupiny, na obyčejné lidi a zkorumpovanou elitu, přičemž populisté tvrdí, že se snaží prosadit společnou vůli lidu (Mudde 2007:22-24).

Kromě výše uvedených znaků definoval Mudde i další charakteristiky typické pro populistické strany radikální pravice jako jsou xenofobie, myšlenka silného státu, tzv. šovinismus blahobytu, tradiční etiku, negativní postoj k Evropské unii a odmítavé stanovisko k migrantům ze třetích zemí (Mudde 2007:20-21).

I.3. Struktura práce

Po úvodu (kapitola I.) moje práce pokračuje kapitolou II. *Politický vývoj v Itálii od sjednocení do současnosti*, která je věnována vývoji italské politické scény za posledních 150 let. Tato kapitola, která je rozdělena do 4 podkapitol, si klade za cíl sledovat, jak se vyvíjela a jaká jsou specifika politické situace v Itálii, jak tato situace mohla ovlivnit zrození a vývoj krajně pravicových stran, jaké jsou historické kořeny Ligy Severu. Snažila jsem se identifikovat otázky, které dlouhodobě rozdělovaly italskou společnost a které dlouhodobě italská společnost nedokázala řešit.

Ve III. kapitole se věnuji základním charakteristikám italského politického systému s důrazem na volební systém, který zejména v poslední době prošel mnoha změnami, které se ve své práci snažím popsat spolu s významnými dopady těchto změn na volební výsledky a na podobu italských politických stran a stranického systému.

Stranickému systému se věnuji v následující IV. kapitole. Italský stranický systém je velmi specifický a podle De Wintera, Della Porty a Deschowera důležitou stránkou při jeho studiu jsou právě jeho specifické aspekty: „Slabá občanská kultura, klientelistická politická kultura, nízký stupeň spokojenosti se systémem, mnohonásobné štěpení a vysoká fragmentace stranického systému, vícestranické koalice s přinejmenším čtyřmi vládními stranami, vysoká úroveň vládní nestability, konstantní přítomnost Křesťanské demokracie ve vládní koalici a relativně vysoký stupeň frakcionalismu uvnitř Křesťanské demokracie, vysoký stupeň patronátu, vysoký stupeň stranického vměšování do všech sfér rozhodování, soudnictví pomalé, neefektivní a vnímané jako nespravedlivé, regionální napětí mezi upadajícím Jihem a více prosperujícím Severem, vysoké volební skóre pro nepopulistické a pravicově extremistické formace, velkorysý stát blahobytu vystavený finančním tlakům, nadměrná veřejná zadluženost, pozdní státní (a národní) formování a nepřátelství katolické církve vůči novému sekulárnímu státu“ (cit. dle Kunc 2000:79).

Kapitola V. *Historie a politika Ligy Severu* je věnována politickému, ekonomickému, sociálnímu i kulturnímu kontextu vzniku Ligy Severu a její současné politice. Snažím se v této kapitole analyzovat příčiny a historický kontext vzniku Ligy Severu. Na základě volebních výsledků od roku 1983⁶ analyzuji úspěchy (i limity) Ligy Severu a dokládám základní témata jejích volebních kampaní a ideologie. Při analýze beru v úvahu politickou situaci, vnitřní

⁶ Ve výsledcích parlamentních voleb z roku 1983 a 1987 uvádím ty politické strany, které se sloučily do Ligy Severu v roce 1991

organizaci, teritoriální zakotvení a populistický způsob oslovení voličů.

Následující VI. kapitola *Patří Liga Severu do rodiny populistických radikálně pravicových stran?* představuje jádro mého výzkumu. Zaměřila jsem se hlavně na analýzu znaků, jejichž přítomnost by identifikovala Ligu Severu jako populistickou stranu radikální pravice podle kritérií, která stanovil Cas Mudde ve své minimální a maximální definici. V první podkapitole se zaměřuji na určení příčin úspěchu populistických radikálních stran v Evropě i v Itálii. Druhá podkapitola je věnována definicím, a především minimální a maximální definici stran populistické radikální pravice ze strany Case Muddeho. Ve třetí a poslední podkapitole jsem se snažila určit, zda Liga Severu splňuje kritéria stanovená Casem Muddem pro to, aby byla zařazena ke stranám populistické radikální pravice. Při srovnání jsem využívala dostupné prameny Ligy Severu, u nichž jsem prováděla obsahovou analýzu.

Sedmá, závěrečná kapitola je věnována výsledkům mé práce.

I.4. Zdroje

V otázkách souvisejících s italskou historií (kapitola II.) jsem čerpala především z Colariziové „Historie italského 20. století“ (*Storia del Novecento italiano*)⁷ a z knihy „Současný věk“ (*L'età contemporanea*) od autorů Giardina, Sabbatucci a Vidotto⁸. Kritický pohled na italskou historii nabízí kniha „Historie Italů“ (*Storia degli italiani*) od italského historika Procacciho⁹. Dalším zdrojem pro historii italské politiky byl Guarnieri a jeho dílo „Italský politický systém“ (*Il sistema politico italiano*)¹⁰. Politickým systémem Itálie se zabývá také Pasquino ve své knize „Italský politický systém“ (*Il sistema politico italiano*)¹¹. Analýzy italské politické historie obsahuje „Itálie 20. století“ (*L'Italia del Novecento*) od Montanelliho a Cerviho¹² a jejich další kniha „Itálie tisíciletí“ (*L'Italia del Millennio*)¹³. Italskou politickou scénu v důležitém období prvního poválečného desetiletí analyzuje Spriano v knize „Vášeň jednoho desetiletí: 1946 – 1956“ (*Le passioni di un decennio: 1946-1956*)¹⁴. K posledním 20 rokům italské historie jsem z těch mála textů, které byly napsány,

⁷ Colarizi, S. 2000. *Storia del Novecento italiano*. Milano: Biblioteca universale Rizzoli

⁸ Giardina, A., Sabbatucci, G., Vidotto, V. 1994. *L'età contemporanea*. Bari: editori Laterza

⁹ Procacci, G. 1991. *Storia degli italiani*. Bari: Laterza

¹⁰ Guarnieri, C. 2006. *Il sistema politico italiano*. Bologna: Il Mulino

¹¹ Pasquino, G. 2002. *Il sistema politico italiano*. Bologna: Bononia University Press

¹² Montanelli, I., Cervi, M. 2001. *L'Italia del Novecento*. Milano: Biblioteca universale Rizzoli

¹³ Montanelli, I., Cervi, M. 2000. *L'Italia del Millennio*. Milano: Rizzoli

¹⁴ Spriano, P. 1986. *Le passioni di un decennio -1946-1956*. Milano: Garzanti

vybrala knihu od Nicolý Tranfagli „Dvacet let s Berlusconi: 1993 – 2013. Zánik levice.“ (Vent'anni con Berlusconi: 1993-2013. L'estinzione della sinistra.)¹⁵.

Ve III. kapitole, která je věnována ústavě a volebnímu systému jsem čerpala především z „Institucí veřejného práva“ (Istituzioni di diritto pubblico) od Cuocola¹⁶ a z Falconovy knihy „Charakteristiky veřejného práva“ (Lineamenti di diritto pubblico)¹⁷.

Kapitola IV. je věnována stranickému systému a zde byl zdrojem především Kunc a jeho „Stranické systémy v re/konstrukci“¹⁸, ale čerpala jsem i z kapitoly, kterou napsali Dvořáková a Kunc v publikaci Říchové „Západoevropské politické systémy“¹⁹. Z dalších autorů cituji Sartoriho „Strany a stranické systémy“²⁰ a dále jeho „Teorii stran a případ Itálie“ (Teoria dei partiti e caso italiano)²¹. Částečně jsem čerpala také z Farnetiho knihy „Stranický systém v Itálii, 1946-1979“ (Il sistema dei partiti in Italia, 1946 – 1979)²² a z Galliho knihy „Nedokonalý bipartitismus“ (Il bipartitismo imperfetto)²³.

V kapitole páté, která je věnována historické a politické pozici Ligy Severu jsem čerpala, kromě dokumentů, také z knihy Rumize „Snadné odtržení“ (La secessione leggera)²⁴ a ze Strmisky a to jak z jeho knihy „Regionální strany, stranické systémy a teritoriálně-politický pluralismus“²⁵, tak z jeho článku „Liga Severu: Její postavení a role v italské stranicko-politické soustavě (1993-2003)“²⁶. Z italských autorů ještě cituji z „Liga ho má syrového! Jazyk Ligy Severu ve sloganech, manifestacích a plakátech“ (La Lega ce l'ha crudo! Il linguaggio del Carroccio nei suoi slogan, comizi e manifesti) od Iacopiniho a Bianchiho²⁷. Důležitým zdrojem byl Diamanti s publikací „Nemoc Severu. Liga, lokalismus,

¹⁵ Tranfaglia, N. 2009. *Vent'anni con Berlusconi (1993-2013). L'estinzione della sinistra*. Milano: Garzanti

¹⁶ Cuocolo, F. 1990. *Istituzioni di diritto pubblico*. Milano: Giuffrè Editore

¹⁷ Falcon, G. 2006. *Lineamenti di diritto pubblico*. Padova: CEDAM

¹⁸ Kunc, J. 2000. *Stranické systémy v re/konstrukci*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON)

¹⁹ Dvořáková, V., Kunc, J. in: Říchová, B. a kolektiv. 2009. *Západoevropské politické systémy*. Praha: Oeconomica

²⁰ Sartori, G. 2005. *Strany a stranické systémy*. Brno: CDK

²¹ Sartori, G. 1982. *Teoria dei partiti e caso italiano*. Milano: SugarCo

²² Farneti, P. 1983. *Il sistema dei partiti in Italia, 1946 – 1979*, Bologna: Il Mulino

²³ Galli, G. 1967. *Il bipartitismo imperfetto*. Bologna: Il Mulino

²⁴ Rumiz, P. 2001. *La secessione leggera*. Milano: Feltrinelli Editore

²⁵ Strmiska, M. 2005. *Regionální strany, stranické systémy a teritoriálně-politický pluralismus*. Brno: Mgr. Anton Pasienska, vydavatelství a nakladatelství - AP

²⁶ Strmiska, M. 2003. *Liga Severu: Její postavení a role v italské stranicko-politické soustavě (1993-2003)*. Středoevropské politické studie, číslo 1, ročník V. Jaro 2003.

²⁷ Iacopini, R., Bianchi S. 1994. *La Lega ce l'ha crudo! Il linguaggio del Carroccio nei suoi slogan, comizi e manifesti*. Milano: Mursia editore

odtržení“ (Il male del Nord. Lega, localismo, secessione)²⁸.

Šestá kapitola se zabývá otázkou, je-li Liga Severu populistickou stranou radikální pravice. Zde jsem čerpala především z knihy Case Muddeho „Populistické strany radikální pravice v Evropě“ (Populist Radical Right Parties in Europe)²⁹ a částečně také z jeho knihy „Ideologie extrémní pravice“ (The Ideology of the Extreme Right)³⁰. Velmi přínosné pro mou práci byly poznatky z článků Dvořákové „Strany radikální pravice“³¹ a „Anatomie radikálních a krajně pravicových stran“³². Otázkou extrémních i radikálních pravicových stran se zabývá také Mareš v knize „Pravicový extremismus a radikalismus v ČR“³³ a Milza v knize „Extrémní Evropa“ (Europa estrema)³⁴ – obě knihy jsem použila jako prameny. Částečně jsem se opírala také o Betzovu a Immerfallovu „Nová politika pravice“ (The New Politics of the Right)³⁵.

Hlavním zdrojem pro volební statistiky byly stránky italského Ministerstva vnitra³⁶, dalším zdrojem byly statistiky institutu Cattaneo³⁷ a historický seznam italských vlád jsem převzala ze stránek Leonardo³⁸.

Dokumenty, které jsem analyzovala, jsem převzala především ze stránek Ligy Severu³⁹. Konkrétně jsem ze stránek Ligy Severu převzala prohlášení Ligy k různým tématům jako např. otázka migrace, federalismus, bezpečnost, vzdělávání, ekonomika, zaměstnanost, zdravotnictví, rovnost žen a mužů, rodina. Převážně se jedná o dokumenty, které se vztahují k období mezi roky 2009 až 2012, i když některé historické dokumenty jsou z předcházejících let. To se týká dokumentů k historii Ligy Severu, jak ji prezentuje ona sama, stanov strany, které jsou z roku 2002, nahrávek veřejných vystoupení Umberta Bossiho, z nichž nejstarší je z roku 1994. Analyzovala jsem také rozhovory vedení strany, které byly publikovány hlavně v časopise La Padania a/nebo v rádiu Padania libera, jejichž archiv se také nachází na

²⁸ Diamanti, I. 1996. *Il male del Nord. Lega, localismo, secessione*. Roma: Donzelli

²⁹ Mudde, C. 2007. *Populist Radical Right Parties in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press

³⁰ Mudde, C. 2000. *The Ideology of the Extreme Right*. Manchester: Manchester University Press.

³¹ Dvořáková, V. *Strany radikální pravice*. Politologická revue červen 1997/1. Vyd. Česká společnost pro politické vědy. Str. 6-19

³² Dvořáková, V. *Anatomie radikálních a krajně pravicových stran*. Listy, 2006, číslo 2.

³³ Mareš, M. 2003. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. Brno: Barrister & Principal

³⁴ Milza, P. 2003. *Europa estrema*. Roma: Carocci editore

³⁵ Betz, H., Immerfall, S. 1998. *The new politics of the Right*. New York: St. Martin's Press

³⁶ <http://elezionistorico.interno.it/>

³⁷ <http://www.cattaneo.org/pubblicazioni/analisi/pdf/Analisi%20Istituto%20Cattaneo%20-%20Voto%20comunale%202011%20.pdf>

³⁸ <http://cronologia.leonardo.it/mondo27c.htm>

³⁹ www.leganord.org

stránkách Ligy Severu. Volební plakáty a hesla Ligy Severu jsem převzala především z knihy Iacopiniho a Bianchiho „Liga ho má syrového! Jazyk Ligy Severu ve sloganech, veřejných vystoupeních a plakátech“ (La Lega ce l’ha crudo! Il linguaggio del Carroccio nei suoi slogan, comizi e manifesti)⁴⁰ a ze stránek Ligy Severu.

I.5. Jazyková a terminologická poznámka

Cizí ženská příjmení v textu jsem nepřechylovala, uvádím tedy např. Chantal Mouffe a nikoli Mouffeová. Vycházela jsem přitom ze stanoviska Ústavu pro jazyk český⁴¹, ve kterém se píše, že přechylování příjmení, tj. odvozování ženských podob příjmení z příjmení mužských, a to příjmení domácího i cizího původu, není v běžné komunikaci povinné v tom smyslu, že by bylo nařízeno zákonem, vyhláškou či předpisem. Dalším východiskem byl zákon č. 165/2004 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů⁴², kde § 69 o přechylování ženských jmen uvádí mj. toto: „(2) Při zápisu uzavření manželství lze na základě žádosti ženy, již se uzavření manželství týká, uvést v matriční knize příjmení, které bude po uzavření manželství užívat, v mužském tvaru, jde-li o (a) cizinku; (b) občanku, která má nebo bude mít trvalý pobyt v cizině; (c) občanku, jejíž manžel je cizinec; (d) občanku, která je jiné než české národnosti“. Jedním z důvodů, proč jsem také nepřechylovala cizí ženská příjmení, je genderový pohled na přechylování, kdy se jméno či příjmení pokládá za poměrně jedinečnou identifikaci dané osoby a přechylování je vnímáno jako agresivní zásah do práva na identitu a na jméno⁴³.

Cizí vlastní jména a příjmení jsem používala co nejvíce v původním znění a skloňovala jsem je co nejméně. Snažila jsem se tím vyhnout situaci, kdy by italské vlastní jméno či příjmení bylo českou koncovkou tak pozměněno, že by ani jeho nositel či nositelka nepoznali, že se hovoří právě o něm/o ní. V souladu se stanoviskem Ústavu pro jazyk český jsem tedy skloňovala spíše cizí vlastní jména, zatímco příjmení jsem většinou neskloňovala⁴⁴.

⁴⁰ Iacopini, R., Bianchi S. 1994. La Lega ce l’ha crudo! Il linguaggio del Carroccio nei suoi slogan, comizi e manifesti. Milano: Mursia editore

⁴¹<http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=700&dotaz=p%C5%99echylov%C3%A1n%C3%AD#nadpis1>

⁴²<http://www.esipa.cz/sbirka/SBSRV.DLL/sb?DR=SB&CP=2004s165>

⁴³<http://www.online.muni.cz/tema/1810?task=view>

⁴⁴ <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6053>

II. Politický vývoj v Itálii od sjednocení do současnosti

Obsahem této kapitoly je rozbor vývoje italské politiky od sjednocení Itálie v roce 1861 do současnosti. Kapitola si klade za cíl sledovat, jakým způsobem politický vývoj v Itálii ovlivnil pozdější vznik a rozvoj populistických pravicových stran, jaké jsou historické kořeny Ligy Severu a jak se Liga vyvíjela v kontextu politického dění v Itálii. Již od začátku moderní italské historie jsem se snažila identifikovat ideologickou strukturu italské politické scény a definovat otázky, kterými se levicové i pravicové strany zabývaly spolu s řešeními, která nabízely. Tato kapitola je důležitá pro pochopení vzniku a úspěchu Ligy Severu.

II.1. Sjednocení Itálie a italská politika do roku 1925

Sjednocení Itálie bylo vyhlášeno zákonem č. 4671 ze dne 17. března 1861. Národní obrození (Il Risorgimento), které bylo hybatelem sjednocení, bylo v Itálii zaměřeno především proti cizí nadvládě a proti katolické církvi. Národní sjednocení bylo v zásadě neseno dvěma proudy, shora a zdola, přičemž o sjednocení shora usilovali umírnění liberálové a o sjednocení zdola hlavně radikální demokraté a liberálové (Dvořáková, Kunc 2009:58). K tomu, že ke sjednocení došlo, přispěla také politika Camilla Cavoura, posléze prvního ministra savojského státu, v jejímž důsledku byly k Savojsku připojeny regiony severní Itálie (Procacci 1991:389). To, že se struktura nového státu již od začátku vytvářela spíše rozpínáním starého Piemontu, než jako nová a originální politická instituce, považuje Procacci za zásadní pro další rozvoj Itálie tím spíše, že se neuskutečnily plány na decentralizaci a autonomii regionů, které byly při sjednocování Itálie předkládány politickými osobnostmi, např. pozdějším předsedou vlády Minghettim⁴⁵, jako realizovatelné v blízké budoucnosti. Místo toho vznikl silně centralizovaný stát (Procacci 1991:390), který nesplnil očekávání, která do něj Italové vkládali a brzy se stal nepopulárním. Obrovský rozdíl v podmínkách života pro vládnoucí třídu na jedné straně a ostatní obyvatele na straně druhé byl podle Procacciho cenou za způsob, jakým bylo sjednocení realizováno a ještě dnes Itálie tuto cenu splácí (Procacci 1991:391).

Protest proti novému uspořádání byl silný především v jižní Itálii, kde se projevoval hlavně fenoménem zbojnictví, nebo povstáními ve městech jako bylo např. povstání

⁴⁵ Marco Minghetti stál v čele strany „La Destra storica“ (Historická pravice) v letech 1849-1876 a byl předsedou italské vlády v letech 1863-1864 a 1873-1876. Byl autorem návrhu, aby se Itálie skládala z nezávislých územních samosprávných celků.

v Palermu v roce 1866. Sice v menší míře, ale i v severní Itálii docházelo k povstáním proti vládě sjednocené Itálie, velmi silná byla např. vzpoura sedláků v roce 1869 (Procacci 1991:392). Opozice vládě ze strany lidu měla, podle Procacciho, v tehdejší době svoji ideologii a tou byl anarchismus. Ten v Itálii šířil především Michail Bakunin, který sem přijel v roce 1864 s přesvědčením, že právě Itálie je nejslabším článkem evropských reakčních sil a je tedy zemí s reálnou možností založení revoluce (Procacci 1991:393).

Italským vládám od sjednocení až do roku 1876 předsedali zástupci strany Historické pravice⁴⁶ (La Destra storica). Funkci předsedy vlády zastávali v tomto období buď Piemont'ané nebo někdo z okruhu spolupracovníků Camilla Cavoura; v každém případě se jednalo o aristokraty ze severní Itálie. I tento fakt prohluboval rozdíly mezi severní a jižní Itálií. Největším problémem, který vlády Historické pravice musely řešit, bylo připojení Benátska (1866) a Říma, který byl sídlem papeže a který byl dobyt až v roce 1870. Papež odmítl jednat s italským státem, odmítl všechny jeho nabídky na vyrovnání a uzavřel se ve Vatikánu. Pro italské katolíky vznikl problém se sladěním jejich občanských povinností a jejich vírou, neboť Papež v „non expedit“ zakázal italským katolíkům i volit i být zvoleni (Dvořáková, Kunc 2009:59).

V roce 1876 byl sestavením nové vlády pověřen Agostino Depretis, který si jako ministry vybral převážně levicové politiky z politické strany Historická levice (Sinistra storica). Tuto stranu podporovala jak severoitalská tak jihoitalská buržoazie. Jihoitalská buržoazie požadovala „méně piemontský stát, který by byl štedřejší k jihoitalským provinciím, ale přitom si zdaleka nemyslela, že problémy Jihu by se mohly vyřešit v rámci obecné demokratizace italského veřejného života, naopak určitá regionální sebeláska je často vedla k tomu, že zavírali oči nad ekonomickou a sociální realitou jejich země a všechny letité problémy připisovali pouze politice vlád po sjednocení“ (Procacci 1991:404). Depretis vedl Itálii s malými přestávkami téměř deset let. Během jeho vlády byly uskutečněny některé důležité reformy jako reforma základního školství nebo volební reforma, kterou bylo mj. rozšířeno volební právo i na chudší obyvatele. Strach z dalšího vítězství levice donutil pravicové síly ke spojení a tím vznikl tzv. „velký střed“, který hájil a propagoval konzervativní názory, zatímco levice dál bojovala za všeobecné volební právo, protirakouskou zahraniční politiku a proti vměšování církve do politického života.

⁴⁶ La Destra Storica (Historická pravice) byl oficiální název strany.

Jedním ze zásadních rysů vlád jak Historické pravice, tak Historické levice byl bezesporu transformismus tj. způsob řešení politických konfliktů politickou neutralizací možné opozice nových sociálních skupin tím, že kooptoval individuální představitele nebo vybrané politické organizace (Kunc 2000:84). Podle Procacciho byl transformismus smlouvou mezi buržoazní třídou severní Itálie a „gentlemany“ z jižní Itálie; smlouvou uzavřenou na základě kompromisu, který byl výhodný pro obě strany. Severoitalská buržoazie mohla realizovat reformy a demokratizaci státu za podmínky, že tím neohrozí zájmy třídy, která vládla v jižní Itálii (Procacci 1991:407)⁴⁷.

Po smrti Depretise nastoupil jako premiér v letech 1887 až 1891 Francesco Crispi, za jehož vlády se uskutečnilo několik velmi důležitých reforem. Jednalo se především o obecní a provinční zákon, který rozšířil volební právo pro místní volby s tím, že starostové v obcích budou voleni (do té doby byli jmenováni); dalším důležitým krokem jeho vlády byl nový trestní zákoník, který zrušil trest smrti a nezakazoval výslovně právo na stávkou. Z druhé strany Crispi prosadil schválení nového zákona o veřejné bezpečnosti, který silně omezoval odborová práva a dával policii velmi široký akční rádius (Procacci 1991:433).

Crispi sám se snažil udělat z Itálie velmoc, především prostřednictvím koloniální politiky, která byla ale velmi nákladná a to byl důvod, proč Crispi podal demisi poté, co byl přehlasován v Parlamentu v otázce koloniální politiky v roce 1891. Období vlády Francesca Crispiho je v italské historii spojováno s emigrací Italů do zahraničí především v důsledku velmi těžké krize zemědělství. Jenom v letech 1886-90 ročně emigrovalo cca 220.000 osob (Procacci 1991:413).

Okolo roku 1885 se organizovaná opozice vůči vládě soustředila do dvou regionů: Romagna a Lombardie. V Romagni se organizovali zemědělstí nádeníci do hnutí, ve kterém a prostřednictvím kterého se šířily myšlenky socialismu. Již v roce 1881 zde vznikla Revoluční socialistická strana (Partito socialista rivoluzionario di Romagna) pod vedením Andrey Costa. V Romagni byla také velmi silná republikánská opozice pod vedením Aurelia Saffiho. V Lombardii, a především v Miláně, převládal levicový radikalismus, který zpočátku byl doménou osvětlené buržoazie, ale jak se rozvíjel průmysl a rostl proletariát, oslaboval radikalismus a sílilo dělnické hnutí, které vyústilo v založení Italské dělnické strany (Partito operaio italiano). Ta byla tak silná, že ji Depretis nechal rozpustit v roce 1886 (Procacci

⁴⁷ Transformismus byl doveden k dokonalosti právě Agostinem Depretis a dominoval italské politice až do 1. světové války a zmiňuji ho také v kapitole *Stranické systémy*.

1991:435). K opozičním silám v Lombardii a v Romagni se přidala na začátku 90. let na Sicílii opozice, která nesla název „Fasci“ (Svazky), v nichž se organizovali jak zemědělci, tak proletariát a dokonce i buržoazie pod společným jmenovatelem boje za autonomii Sicílie (Procacci 1991:436).

Všechny tři tyto opoziční síly měly však pouze regionální rozměr. Po vzoru německé sociální demokracie se měly spojit v jedno hnutí pod vedením Antonia Labrioly a Filippa Turatiho. Turati uspořádal v roce 1892 v Janově kongres, kterého se zúčastnili představitelé všech hlavních opozičních hnutí. Na kongresu byl vyhlášen odklon od anarchismu a byla založena Italská strana pracujících (Partito italiano dei lavoratori), která se následně v roce 1895 přetransformovala do Italské socialistické strany (Partito socialista italiano).

Z druhé strany stála monarchie a dvůr, armáda, průmyslníci závislí na státních zakázkách a jihoitalští velkostatkáři tj. všichni ti, kdo podporovali Crispiho. Po letech transformismu a kompromisů se italská politická scéna prezentovala jasně rozdělená: z jedné strany ti, kdo podporovali silnou vládu a z druhé ti, kdo podporovali svobodu (Procacci 1991:444).

V roce 1892 se stal premiérem Giovanni Giolitti, který byl předsedou vlády nebo ministrem vnitra s přestávkami až do roku 1921. Giolitti byl liberálem, který se snažil o demokratizaci Itálie, o modernizaci ekonomiky a celé italské společnosti, po vzoru Piemontu, z něhož pocházel (Procacci 1991:439). Snažil se prosadit progresivní daň, odmítal zakročít proti organizacím pracujících, které na Sicílii požadovaly lepší pracovní podmínky, větší sociální rovnost a přidělení půdy bezzemkům. Giolitti odmítal italskou koloniální politiku, podporoval modernizaci italské společnosti, snažil se zahrnout do liberální sféry hnutí, která byla do té doby považována za radikální a prosazoval korekci sociální nerovnosti. Snažil se o nastolení politické spolupráce mezi liberální buržoazií a Italskou socialistickou stranou (Procacci 1991:463). Samotná Italská socialistická strana přestávala být jednotná; reformistická frakce s Turatim v čele, která chtěla pokračovat ve spolupráci s Giolittiho vládou, stála proti „revoluční“ frakci, kterou vedli Enrico Ferri a Arturo Labriola. Na kongresu strany v roce 1904 získala revoluční frakce většinu, což nakonec vedlo k Giolittiho odstoupení v roce 1905 v reakci na úspěšnou generální stávkou, kterou podpořila právě Italská socialistická strana, ale již v roce 1906 byl znovu předsedou vlády a to až do roku 1909 s tichou podporou socialistů, kde mezitím získala většinu reformistická frakce (Procacci 1991:467).

V období okolo roku 1908 se opozice proti Giolittiho vládě polarizovala: levicová opozice bojovala proti systému pod vlivem revolučního odborářství (sindacalismo rivoluzionario), pravicová opozice ve jménu nacionalismu. V tomto období se také začal v Itálii prosazovat korporativismus, který bude později oficiální doktrínou fašismu (Procacci 1991:478). V roce 1911 požádal Giolitti socialisty, aby vstoupili do vlády a zároveň začal uskutečňovat reformní vládní program, a to přesto, že socialisté podíl na vládnutí odmítli. Mezi nejdůležitější reformy patřila volební reforma, kdy Giolitti navrhl, aby volební právo bylo rozšířeno i na negramotné (kterých bylo v italském státě 38 %) ve věku nad 30 let s podmínkou, že absolvovali vojenskou službu. Giolitti tak doufal, že vyrovná podporu své vlády snížením převahy socialistů v severní Itálii prostřednictvím hlasů především jihoitalských zemědělců (Procacci 1991:477). Z voleb v roce 1912 vyšel Giolitti uspokojivě, jeho politický směr získal více než 300 poslanců, zatímco levicová opozice pouze 160. Zůstal však u moci pouze dva roky do roku 1914, kdy požádal krále, aby se jeho nástupcem stal Antonio Salandra, který sám sebe označoval za pravicového liberála.

Na začátku 1. světové války se Itálie prohlásila za neutrální stát, ale již v dubnu 1915 italská vláda podepsala v Londýně, bez vědomí parlamentu, pakt se státy Dohody, kde se zavázala, že vstoupí do měsíce do války s tím, že po vítězství dostane Trident (Trentino), jižní Tyroly, Terst a Dalmácii (kromě Rijeky). Itálie tedy vstoupila do války 24. května 1915 nepřipravená jak psychicky, tak vojensky (Procacci 1991:484).

Během 1. světové války, ve které přišlo o život 600 000 Italů, se italský stát zásadně změnil. Státní aparát liberálního státu s několika málo ministerstvy, v jejichž čele stáli profesionální politici, se během války neúnosně rozšířil. Byla vytvořena nová ministerstva, nové instituce a zvýšil se počet policistů. Vzhledem k tomu, že toto „kynutí“ státního aparátu probíhalo velmi rychle, došlo k rozmělnění státní moci. Tím se stát stal méně efektivním a tato jeho slabost je jedním z vysvětlení, proč mohlo dojít jak k „Dvěma rudým rokem“, (Biennio rosso)⁴⁸, tak k nástupu fašismu (Procacci 1991:490-491). Jedním z důsledků války pro politický systém byl proces mobilizace nižších sociálních tříd, což se projevilo právě např. ve Dvou rudých letech⁴⁹ (Guarnieri 2006:22).

⁴⁸ Biennio Rosso 1919-1920 (Dva rudé roky) je období italské historie, během kterého došlo ve střední a severní Itálii, k mobilizaci zemědělců i dělníků, kteří stávkovali, okupovali zemědělskou půdu i továrny a v několika případech se pokusili o jejich vlastní správu.

⁴⁹ Dva rudé roky byly reakcí na poválečnou krizi.

Důležitým mezníkem v politickém životě Itálie byl rok 1919, kdy byla přijata poměrná volební soustava, od které si katolíci i socialisté slibovali překonání transformismu zdola. Kolem tohoto tématu – dovršení emancipace demokracií – se konstitovalo levicové myšlení Itálie počátkem století, zatímco konstituující se pravici nezbývalo než navázat a prohlubovat nacionalistický diskurz sjednocování státu, a to nejčastěji proti demokracii (Kunc 2000:86).

V roce 1919 založil Luigi Sturzo Italskou lidovou stranu (Partito popolare italiano). Tato strana nebyla přijata příznivě Vatikánem ani laickým režimem, kterému se katolické masy jevily stejně nebezpečné jako nekřesťanská hnutí mobilizovaná sociální otázkou, tehdy především Socialistická strana (Kunc 2000:85). Jak socialistická tak lidová strana byly považovány za antisystémové a právě tyto dvě strany ve volbách v roce 1919, kdy se poprvé volilo poměrným systémem, získaly 32,3 % a 20,6 % hlasů. Liberalismus z Risorgimenta utrpěl drtivou porážku (Kunc 2000:86). Premiérem se stal Francesco Saverio Nitti, kterého podporovala pravice a lidovci. Jeho vláda však podala demisi již v roce 1920, protože nebyla schopná řešit ani vnitropolitické problémy ani problémy v zahraniční politice, kterými bylo připojení Dalmácie a měst Terstu a Rijeky.

V roce 1920 do čela vlády usedl znovu Giolitti, který se především snažil vyřešit otázku teritoriální příslušnosti Dalmácie (Procacci 1991:499) a také se rozhodl řešit nepokoje, které vznikaly v průběhu “Dvou rudých let”. Stal se mediátorem mezi odborovými organizacemi, Italskou socialistickou stranou a zaměstnavateli. Nepokoje se zklidnily a zdálo se, že se vnitřní situace v Itálii stabilizovala, ale ve skutečnosti tomu tak nebylo (Colarizi 2000:125). Ekonomická situace Itálie byla velmi špatná, ceny zboží stoupaly a zvyšovala se také nespokojenost dělnické a rolnické třídy. Situace v zemi se vyostřila a to se projevilo i v Socialistické straně, ze které v roce 1921 vystoupili někteří členové, kteří založili Komunistickou stranu Itálie (Il Partito Comunista d'Italia). V roce 1922 pak ze socialistické strany vystoupili i reformisté, což znamenalo, že když nastupoval fašismus, byla Italská socialistická strana již rozdělena na tři části. Ve fašismu pak italská pravice konečně objevila organizovanou stranu, což jí umožnilo svést boj s levicí a porazit ji na jejím vlastním území, s apelem na modernost a na masovou podporu (Kunc 2000:86). Giolitti se svou politikou kompromisu a smíru již nebyl schopen vyostřenou situaci zvládnout. Ozývaly se čím dál tím častěji hlasy, že je třeba, aby zemi vládla silná osobnost, která by v Itálii všechny problémy vyřešila. Touto silnou osobností se stal Benito Mussolini.

Po předčasných volbách v roce 1921 stanul v čele vlády Ivanoe Bonomi. Socialisté a lidovci získali opět majoritu hlasů. Důležitou novinkou těchto voleb bylo zvolení 35 členů Bojových svazků (Fasci di combattimento) do italského Parlamentu, mezi nimi byl i jejich předseda Mussolini. Na území celé země pokračovaly nájezdy fašistických Bojových svazků na sídla levicových, odborových a křesťanských stran. Toto vše by se však nemohlo dít bez finanční podpory ze strany velkých vlastníků půdy z regionu Romagna, severských průmyslníků a jižních velkostatkářů a tiché podpory výkonné moci (prefekti, policie, vojsko), zatímco vláda se odmítala tímto násilím zabývat (Procacci 1991:503). Podle Procacciho si tehdejší politická liberální třída myslela, že fašismus je pouze dočasným jevem, protože politický program fašistů pokládala za nesolidní a složení jeho sympatizantů bylo příliš heterogenní (Procacci 1991:506). Mussolini si toho byl vědom, a proto věnoval značné úsilí tomu, aby fašistickému hnutí dal „solidní“ tvář. Očistil ho od těch nejextrémističtějších částí a také se přestal prohlašovat za republikána (s cílem získat na svou stranu krále) a přestal brojit proti církvi. V listopadu roku 1921 se hnutí Bojových svazků transformovalo v Národní fašistickou stranu (Partito nazionale fascista), která se prezentovala jako pravicová, jako své hodnoty uznávala Národ a Stát a jedním z jejích původních cílů bylo třídní „smíření“, které by mělo pozitivní dopad na rozvoj průmyslu. Strana se zřekla antiklerikálních prvků a protimonarchistického zaměření.

Pozice fašistického hnutí se postupně upevňovala a Mussolini „otevřeně vydíral monarchii a stát a vyhrožoval povstáním“ (Procacci 1991:505). Z této krize vzešla první zásadní reorganizace moderního italského státu a vytvoření fašistického režimu, kdy základním periodizačním mezníkem je zřetelně pochod na Řím (Kunc 2000:87) 28. října 1922. Tehdy se ozbrojené fašistické složky (Squadre d'azione), které pocházely z celé Itálie, zúčastnily pochodu na Řím (Marcia su Roma) a italský král Vittorio Emanuele III. poté pověřil Benita Mussoliniho sestavením nové vlády, kterou podpořili liberálové, nacionalisté a katolíci (Colarizi 2000:144). V této fázi parlament ještě fungoval a svoboda tisku i svoboda ostatních politických stran byly alespoň formálně respektovány. Jedním z důležitých momentů zrození autoritářského státu byl rok 1923, kdy se zakládaly Dobrovolné milice pro národní bezpečnost (Milizie volontarie per la sicurezza nazionale) a kdy Velká rada fašismu (Gran Consiglio del fascismo) se stala státním orgánem (Procacci 1991:509). V dubnu roku 1923 byli z vlády uvolněni ministři Lidové strany a v následujícím roce vstoupila v platnost reforma volebního systému. Byl přijat tzv. „proporčně kulhavý“ Acerbův zákon, jež uděloval dvě

třetiny křesel v Parlamentu té straně, která získala relativní většinu hlasů přesahující čtvrtinu platných hlasů (Kunc 2000:89). Z voleb v roce 1924 tak vzešel nový Parlament, ve kterém měli fašisté absolutní většinu.

Proti fašistickému násilí, ke kterému docházelo při volbách v roce 1924, vystoupil socialistický poslanec Giacomo Matteotti. Následně byl 10. června 1924 unesen a jeho tělo bylo nalezeno až 16. srpna toho samého roku. 26. června 1924 se opoziční poslanci sešli v jednom ze sálů sídla parlamentu (palazzo Aventino) a společně se rozhodli, že opustí parlament, pokud vláda neobjasní svou pozici ohledně zmizení Giacoma Matteottiho. Mussolini vystoupil 3. ledna roku 1925 před Parlamentem a vyzval ho, aby využil svých práv a z tohoto zločinu ho (Mussoliniho) obvinil. Parlament tuto výzvu nepřijal, Mussoliniho neobvinil a tím vlastně podepsal vlastní rozsudek smrti. Tak definitivně zanikl italský liberální stát (Procacci 1991:510). Nadále se již volby nekonaly, konaly se pouze plebiscity v letech 1929 a 1934 (Kunc 2000:89).

II.2. Období od roku 1925 do roku 1946

Nově se rodící fašistický stát v letech 1925-1926 přijal řadu zákonů, které zcela odlišně nastavily politické instituce. Režim se stal autoritářským a byl charakterizován omezeným pluralismem (v rámci vládnoucí koalice) a málo vyhraněnou ideologií (Guarnieri 2006:26). Ve své první fázi se fašismus odlišoval od totalitních režimů právě svým relativním sociálním a institucionálním pluralismem. Politická participace byla omezená a shora kontrolovaná. V první fázi se režim snažil hlavně o „demobilizaci“ protivníků a od třicátých let se pak soustředil na politickou eliminaci svých stoupenců. Stupňovalo se také rasové násilí, které kulminovalo rasovými zákony v roce 1938: režim tak ukázal silnou totalitní predispozici, i když se mu nikdy nepovedlo ji kompletně realizovat (Guarnieri 2006:26).

Fašistické zákony z let 1925-1926 vytvořily Zvláštní tribunál pro obranu státu, zrušily volitelnost starostů, kteří byli nahrazeni tzv. podestà (fašistickými funkcionáři jmenovanými králem) a uzákonily legitimitu pouze fašistickým odborovým organizacím. Zákonem z 25. listopadu 1926 byla opozice postavena mimo zákon a byl obnoven trest smrti. Bylo zrušeno právo na stávkou. Současně se posílila osobní pozice a moc Mussoliniho, který byl prohlášen za „duce“ (vůdce) fašismu, byl předsedou vlády a nemusel se již zodpovídat za své činy parlamentu.

Mussolini začal budovat soustavu zastoupení jednotlivých korporací podle dělby práce v souladu s představami velkopodnikatelů o organizované, disciplinované a efektivní výrobě. Komora svazků a korporací, jež nahradila parlament, byla volena přímo, ale šlo vlastně jen o schválení jednotné kandidátky, kterou vypracovala Velká fašistická rada (Grande Consiglio del Fascismo) na návrh profesionálních organizací (korporací) (Kunc 2000:89). Režim se tak snažil položit základy korporativismu tj. systému, který zmírní konflikt mezi pracujícími a zaměstnavateli tím, že přetáhne správu podniků do kompetence státních institucí, a „v každém případě tento systém bude podřízen zájmu státu“ (Falcon 2006:146). Byly tedy vytvořeny korporace pro každý sektor ekonomické činnosti, a byly definovány v zákoně „Charta práce“ (Carta del Lavoro) s platností od 21. dubna 1927 (Procacci 1991:510).

Charakteristikou italského fašismu byla vedle korporativismu a velkokapitalistického vlivu také přítomnost silných sociálních prvků. Byla rozšířena sociální legislativa, i když ve většině případů pouze formálně, diktatura uměla velmi dobře využít také sílu moderních médií (především kina a rozhlasu) k tomu, aby vedla veřejné mínění ke kultu vůdce (duce), aby propagovala fašismus a imperialistické ambice Itálie. Byly zakládány fašistické organizace pro mládež, pro vysokoškolské studenty, pro ženy a pro dělníky. Všem těmto organizacím se skutečně povedlo přiblížit fašismus cílovým skupinám (Procacci 1991:512).

Režim dělal vše proto, aby získal stoprocentní podporu. Vláda přistoupila k bonifikaci některých oblastí Itálie a bonifikované pozemky pak přidělovala bezzemkům nebo válečným invalidům. Nechala postavit nová města, například Latinu nebo Sabaudii a dostavovala jiná, například městskou část EUR v Římě. V rámci tzv. „boje o obilí“ (1925), který propagoval italské obilí a na dovážené obilí nastavil vysoké celní poplatky, podpořila zemědělce. Boj proti analfabetismu byl dovršen reformou tehdejšího ministra školství Gentiliho, která ukládala povinnost školní docházky až do 14 let.

Fašistická vláda také řešila vztah s církví. Od roku 1870, kdy byl dobyt Řím italským vojskem, byly přerušeny vztahy mezi italským státem a Vatikánem. Teprve za vlády Mussoliniho byly opět navázány. 11. února 1929 kardinál Gasparri za Svatý stolec a Benito Mussolini jako předseda italské vlády podepsali Lateránské dohody⁵⁰. Ty sestávaly ze tří oddělených dokumentů: mezinárodní dohody, finanční úmluvy a konkordátu. Mezinárodní dohoda zaručovala Svatému stolci absolutní nezávislost a potvrzovala, že katolické

⁵⁰ http://www.vatican.va/roman_curia/secretariat_state/archivio/documents/rc_seg-st_19290211_patti-lateranensi_it.html

náboženství je jediným státním náboženstvím Itálie (čl. 1 Statutu). Zároveň byl Svatý stolec uznán jako subjekt mezinárodního práva jako Městský stát Vatikán. Svatý stolec ze své strany uznal Italské království s hlavním městem Římem. Finanční úmluva zavazovala Itálii k náhradě škod způsobených okupací Říma v roce 1870 a Konkordát zavazoval biskupy, aby přísahali věrnost italskému státu a také stanovil dosti zásadní privilegia katolické církve v životě Italů (Cuocolo 1990:121).

V zahraniční politice byla prioritou válka v Etiopii (Habeš) (1935), jež vyústila v založení fašistické říše v roce 1936, podpora frankistických sil ve Španělsku v průběhu španělské občanské války (1936-1939) a 10. června 1940 Itálie vstoupila po boku nacistického Německa do druhé světové války a stala se tak hlavním spojencem Japonska a Německa.

Po třech letech války a vylodění anglo-amerických vojsk na Sicílii (11. 7. 1943), dne 25. července 1943 Velká rada fašismu hlasovala o nedůvěře Mussolinimu a následující den ho král Viktor Emanuel III. odvolal z funkce předsedy vlády a jmenoval jako nového předsedu vlády maršála Badogliu. Mussolini byl zajat a uvězněn v Campo Imperatore, na hoře Gran Sasso, ale byl osvobozen SS a odvezen do Německa. Italská vláda vyjednala příměří se spojenci, kteří se vylodili na Sicílii, ale nebyla schopna udržet území Itálie pod svou kontrolou.

V jižní Itálii vládl král a vláda maršála Badogliu, kteří spolupracovali se spojenci, zatímco Mussolini založil Italskou sociální republiku (Repubblica sociale italiana) s hlavním městem Saló v severní Itálii; ostatní území byla okupována Němci.

Již 9. září 1943, den poté, co Spojenci vyhlásili v rozhlase, že Itálie požádala o příměří, byl v Římě založen Výbor pro národní osvobození (Comitato di Liberazione Nazionale). Skládal se ze šesti protifašistických stran: Komunistické strany (Partito comunista), Křesťanské demokracie (Democrazia cristiana), Socialistické strany proletářské jednoty (Partito socialista di unità proletaria), Liberální strany (Partito liberale), Akční strany (Partito d'Azione) a strany Demokracie práce (Democrazia del lavoro). Cílem Výboru byla podpora a koordinace boje proti nacismu a fašismu. Výbor měl decentralizovanou strukturu: byly mu podřízeny výbory na úrovni regionů, provincií a obcí. Výbory národního osvobození byly politickými partnery vlád, které se vytvořily v těch částech Itálie, které byly osvobozeny spojenci. Co se týče politické reorganizace státu, zastávali Spojenci stanovisko, že si Italové vyřeší „institucionální otázku“ sami až po skončení války. Doporučovali však, aby Výbor pro národní osvobození vstoupil do postfašistické monarchistické vlády, což zpočátku odmítal jak

maršál Badoglio, tak partyzáni (Kunc 2000:90).

Ke změně došlo až z iniciativy komunistů. V tzv. „Salernském zvratu“ (Svolta di Salerno) vyjádřil komunista Palmiro Togliatti v březnu 1944 svou ochotu spolupracovat s monarchistickou vládou a již v dubnu sestavil maršál Badoglio novou vládu se zastoupením všech protifašistických politických stran; sám pak odstoupil a od června 1944 se stal premiérem Ivanoe Bonomi (Kunc 2000:90). Salernský zvrát měl obrovský význam pro Itálii, protože italskou politiku již neřídil Národní výbor pro osvobození, ale vláda. Válka na území Itálie skončila osvobozením Milána 25. dubna 1945.

II.3. Období od roku 1946 do roku 1994

Po 2. světové válce se Itálie nacházela ve velmi vážné ekonomické situaci: inflace, nefunkční průmysl, oslabené zemědělství, zaostalý dopravní systém, nezaměstnanost, zvýšená kriminalita. Také státní správa vyšla z války velmi oslabená a v Itálii se postupně rozšiřovala propast mezi bohatším severem a chudším jihem.

V červnu 1946 se konalo referendum, ve kterém si Italové těsnou většinou zvolili republiku (54,3%). Výsledky referenda potvrdily trvalý politický rozdělení Itálie na sever a jih. Zatímco sever výrazně hlasoval pro republiku, jih zůstal monarchistický. Konaly se také volby do Ústavodárného shromáždění, ve kterých nejvíce hlasů získali křesťanští demokraté (35,2 %), po nich socialisté (20,7 %) a komunisté (18,9 %). Vláda premiéra De Gasperiho (14.7.1946–2.2.1947) byla složena ze zástupců všech třech vítězných stran a republikánů (Procacci 1991:549). To, že ve volbách zvítězila pravicová Křesťanská demokracie, bylo dáno mj. podporou USA této straně a mezinárodním tlakem, aby křesťanští demokraté přestali spolupracovat s komunisty, což se stalo po návratu De Gasperiho z USA. Tehdy De Gasperi vyprovokoval vládní krizi a následně byla vytvořena vláda, ve které byli zástupci Křesťanské demokracie, socialisté, republikáni a liberálové a několik technokratů (1.6.1947–24.5.1948).

Po roce 1946 se oživila italská politická scéna, neboť vznikaly nebo obnovily svou činnost některé politické strany. Italská liberální strana (Partito liberale italiano) byla založena v roce 1946 a chtěla být pokračováním Liberální strany (Partito Liberale), která existovala od roku 1912 do roku 1928 a kterou založili Giovanni Giolitti a Vincenzo Ottorino Gentiloni. V referendu v roce 1946 se většina liberálů přihlásila k zachování monarchie (Montanelli, Cervi 2000:412). Od roku 1946 se strana zúčastnila mnoha vlád Křesťanské demokracie.

Svou činnost obnovila Italská republikánská strana (Partito repubblicano italiano),

kteřá získala ve volbách v roce 1946 4,4 % hlasů. Jedná se o nejstarší dosud aktivní italskou politickou stranu založenou v roce 1895. Po volbách v roce 1948 se postavila po boku Křesťanské demokracie. Politická linie tajemníka strany Uga La Malfy pak od roku 1965 směřovala postupně k variantě středolevé vlády (Guarnieri 2006:41).

V roce 1947 došlo uvnitř Italské socialistické strany k odštěpení sociálně-demokratického křídla, které vedl Giuseppe Saragat. Ten založil Socialistickou stranu italských pracujících (Partito Socialista dei Lavoratori Italiani). Poté, co ve volbách v roce 1948 utrpěla Lidová demokratická fronta, jejíž byla Italská socialistická strana součástí, porážku, zůstala tato strana spojencem Italské komunistické strany až do kongresu v Benátkách v roce 1957, kdy v důsledku sovětské okupace Maďarska, došlo k přerušení spolupráce a socialisté se začali vážně zabírat možnostmi spolupráce s pravicovými stranami. V roce 1963 se strana stala součástí vlády Alda Mora a tím začala epocha středolevé politiky (il Centrosinistra) (Guarnieri 2006:46).

Italské sociální hnutí (Movimento sociale italiano) bylo založeno 26. prosince 1946 a jeho ideologickou základnou byl neofašismus, nacionalismus a antikomunismus. Tato strana se poprvé představila u voleb v roce 1948 a získala 2,1 % hlasů do dolní komory Parlamentu. Aktivními členy strany byli bývalí funkcionáři fašistického režimu jako např. Arturo Michelini a Biagio Pace, ale především představitelé Italské sociální republiky, kde se výrazněji uplatňoval sociální směr italského fašismu. V nové straně se angažoval např. Giorgio Almirante, Pino Romualdi, Rutilio Sermonti a Manlio Sargenti (Colarizi 2000:346). Tato strana hlasovala pro důvěru křesťanskodemokratické vládě Adone Zolihovi (1957-1958) a druhé vládě Antonia Segnihovi (1959-1960); byla jedinou stranou, která podporovala vládu křesťanského demokrata Fernanda Tambroniho (1960). Poté Italské sociální hnutí zůstalo politicky izolované až do roku 1972, kdy se v únoru tajemníkovi strany Giorgiu Almirante podařilo spojit se s Italskou demokratickou stranou monarchistické jednoty (Partito Democratico Italiano di Unità Monarchica). V důsledku tohoto spojení se změnil i název strany na Italské sociální hnutí – Národní pravice (Movimento sociale italiano – Destra Nazionale) (Colarizi 2000:347).

Pro vývoj italského stranického systému se jeví jako klíčová pevná pozice Křesťanské demokracie (Democrazia Cristiana), kterou založil Alcide De Gasperi již v roce 1942. Od roku 1948 byla Křesťanská demokracie vládní stranou se středovou politikou. Koncem padesátých a začátkem šedesátých let začala zkoušet nové koaliční strategie, ve kterých se

orientovala jak napravo např. s vládou Zoli (1959) nebo Tambroni (1960), tak poté nalevo s otevřením se Italské socialistické straně v roce 1962.

Ve volbách v roce 1948 vyhrála s převahou Křesťanská demokracie (48,5 %), zatímco Demokratická lidová fronta (Fronte Democratico Popolare), ve které se spojili komunisté a socialisté, získala pouze 35 % hlasů. Výsledek voleb je připisován především strachu z levice v atmosféře studené války a snahám USA zničit evropskou levici a především evropské komunistické strany (Montanelli, Cervi 2001:324). Nicméně je třeba říci, že první Italská republika se zrodila více z domácího odboje a méně z diktátu vítězných mocností. Zásadní reorganizace státu po volbě pro republiku tak znamenala především distanci od fašismu (Kunc 2000:91). Centristické řešení, postavené na sloganu boje na dvou frontách, jak proti nostalgikům fašismu, tak zejména proti nové hrozbě „totalitarismu“ ze směru levicového, se stalo úspěšnou formulkou řídící politické osudy První republiky po čtyři desetiletí (Kunc 2000:91).

Ve druhé polovině 50. let stál v čele Křesťanské demokracie Amintore Fanfani, který podporoval dohodu se socialisty s cílem zvýšit stabilitu vlády. Přiblížení socialistů a křesťanských demokratů bylo zdlouhavé, ale přesto se už v roce 1960 dohodli na programu reform, který byl založen na znárodnění výroby a distribuce elektřiny, na školské reformě, která předpokládala osmiletou povinnou školní docházku a na dani z dividend s cílem zamezit daňovým únikům. Byla to léta studené války, kdy CIA spolu s italskými tajnými službami, vyvíjela od roku 1953 plány na „neutralizaci“ komunistů v Itálii a následný pravicový státní převrat. O těchto plánech se Italové dozvěděli až v 80. letech (Colarizi 2000:344).

V roce 1960 provedla vláda Amintore Fanfaniho některé důležité reformy, které částečně uspokojily požadavky Italské socialistické strany, ale zároveň vyvolaly velký odpor v těch sociálních třídách, které podporovaly Křesťanskou demokracii a Republikánskou stranu, které naopak prosazovaly snížení veřejných výdajů na sociální oblast prostřednictvím tzv. příjmové politiky (*politica dei redditi*)⁵¹. Italská socialistická strana vstoupila do vlády v roce 1963 s cílem prosadit svůj ekonomický program, který se zakládal na širší ekonomické podpoře státu italskému Jihu. Mezitím uvnitř strany došlo k rozkolu a oddělila se od ní ta část členů, která prosazovala reformy. Z této části pak vznikla Socialistická strana proletářské

⁵¹ La politica dei redditi (příjmová politika) je plán, který byl italskými odborovými organizacemi, organizacemi podnikatelů a vládou schválen a podepsán 23. července 1963. Zakládá se na dohodě mezi podnikateli a odbory a je vázán na politiku zvyšování platů a mezd na základě zvýšení produkce a příjmů podniků.

jednoty (Partito socialista di unità proletaria). Komunistická strana byla stále izolovaná a neměla žádný koaliční potenciál. V 50. letech deklarovala jako svůj cíl dosažení socialismu, ale v rámci respektu italské ústavy (Togliatti 1961:125). V roce 1964 zemřel Togliatti a zanechal svou politickou poslední vůli v knize *Memoriale di Jalta*, kde vyložil svou teorii tzv. italské cesty k socialismu, která by byla nezávislá na Sovětském svazu.

V období do roku 1968 se italský stranický systém nadále vyhraňoval jako silně polarizovaný na škále levice-pravice a to platilo nejen pro politické strany, ale i pro postoje občanů v každodenním životě i u volebních úřadů (Kunc 2000:101).

Na konci šedesátých let došlo v Itálii, tak jako v jiných státech, k sociálním nepokojům, jejichž protagonisty byli nejprve studenti a poté i dělníci. Studenti se v roce 1968 začali bouřit proti stávajícímu elitářskému školskému systému. Ideologií, která byla základem studentských manifestací v roce 1968, byl sice marxismus, ale oficiální tradiční levicové strany nad ním neměly kontrolu. Lze dokonce říci, že v prvopočátku měla hnutí roku 1968 spíše anarchistický charakter (Colarizi 2000:395). Od roku 1969 se studenti spojili s dělníky, kteří začali požadovat lepší pracovní podmínky a vyšší mzdy a požadovali také, aby do továren byly zavedeny prvky vnitřní demokracie jako např. tovární rady (Consigli di fabbrica). Propojení dělnického a studentského hnutí přispělo k větší organizovanosti studentů a k zavržení anarchistických principů ve studentském hnutí (Colarizi 2001:407). Zároveň byly založeny nové strany, kterým se říkalo „mimoparlamentní“ (extraparlamentari), protože nebyly zvoleny do parlamentu. Jednalo se o strany Potere Operaio (Dělnická moc), Lotta Continua (Boj pokračuje) a Avanguardia Operaia (Dělnická avantgarda).

Další fáze italského politického vývoje začala bombovým atentátem na náměstí Piazza Fontana v Miláně v prosinci 1969, kdy vybuchla bomba v sídle Národní zemědělské banky, zabila 17 osob a 88 osob zranila. Tím se obrazně uzavřela fáze studentského i dělnického hnutí z roku 1968 a začala fáze teroristických atentátů, která trvala až do roku 1982. Za toto období oťráslo Itálii 271 bomb (Montanelli, Cervi 2011:465).

Bomby, které vybuchovaly ve vlacích a na náměstích – často při levicových demonstracích, jako ve městě Brescia v roce 1974, byly připisovány aktivitám neofašistů. Atentáty *ad personam* tj. atentáty na vysokoškolské učitele, na novináře, odboráře až k únosu ministerského předsedy Alda Mora, byly připisovány činnosti krajně levicových skupinek (Montanelli, Cervi 2001:469).

Pravicový terorismus se snažil destabilizovat demokratické instituce a připravit tak zemi na následný puč. Mohl počítat s tichým souhlasem a ochranou ze strany některých státních institucí, hlavně tajných služeb a americké CIA. Levicový terorismus především organizace jako Brigade Rosse (Rudé brigády) nebo Prima Linea (První linie) vypracoval strategii, kdy politické vraždy měly za cíl dosáhnout takových reakcí ze strany státu, které by omezily demokracii, což by následně vyvolalo občanskou válku a nefunkčnost státu samotného (Colarizi 2000:416).

Ve volbách v roce 1972 vyhrála pravice, přesto, že Křesťanská demokracie, jejímž tajemníkem byl Aldo Moro, přišla o část voličů oproti volbám v roce 1968, což se vysvětluje stále menší podporou ze strany katolických organizací a zvyšující se fragmentací strany. Podle Sartoriho byla Křesťanská demokracie jednou z těch stran, ve které vládly frakce. Těch bylo v roce 1971 devět a snažily se každá o to, aby měly co největší konsenzus v rámci strany (Sartori 2005:99). Přesto si Křesťanská demokracie udržela většinový počet hlasů i ve volbách v roce 1976 a otevřela se komunistům ve jménu strategie „národní solidarity“ (Solidarietà nazionale) s cílem bojovat efektivně proti terorismu. Vraždou Alda Mora ze strany Rudých brigád v roce 1978 období otevření se komunistům skončilo.

Ve volbách v roce 1972 byl zajímavý také silný nárůst preferencí pro Italské sociální hnutí, které získalo 8,7 % oproti 4,5 % z voleb v roce 1968. Tento nárůst je vysvětlován reakcí konzervativních Italů na studentské i dělnické hnutí z roku 1968 a související nepokoje, na destabilizační strategie doprovázené teroristickými akcemi, na politický extremismus, na sílící feministická hnutí a tedy potřebou řádu ve společnosti (Colarizi 2000:429). Italské sociální hnutí získalo hlasy hlavně v jižní Itálii (např. v Reggio Calabria 36,2 %), které se ekonomický boom příliš nedotkl: rozdíl mezi jižní a severní Itálií se nadále prohlubovaly hlavně v důsledku rychlé industrializace Severu (Colarizi 2000:431).

Největší volební úspěchy však měla v 70. letech Italská komunistická strana, která se začala distancovat od sovětské komunistické strany hlavně po invazi Československa v roce 1968. V roce 1976 dosáhla svého historického maxima: 34,4 % hlasů do Sněmovny. V tomto období byl tajemníkem strany Enrico Berlinguer, který navrhl spojenectví mezi všemi demokratickými silami, které se měly dohodnout na programu reforem. Byl to pokus Italské komunistické strany dostat se z politické izolace tzv. historickým kompromisem (compromesso storico) (Colarizi 2000:447). Úspěch komunistů byl dán také klesající voličskou podporou Italské socialistické straně, jejíž představitelé byli v 70. letech

protagonisty skandálů spojených s korupcí, neprůhlednými veřejnými zakázkami, nelegálním financováním politických stran z veřejných peněz, klientelismem, nepotismem, zneužíváním moci a postavení a podobně (Colarizi 2000:435).

Osmdesátá léta jsou ve znamení vlád Křesťanské demokracie s podporou čtyř dalších stran; jednalo se o tzv. Pětistraní (Pentapartito). Ale i samotná Křesťanská demokracie procházela v osmdesátých letech hlubokou krizí. Převážně levicová orientace strany, kterou představoval tajemník De Mita, byla nahrazena centristickou orientací, kterou prosazoval Arnaldo Forlani jako tajemník strany a Giulio Andreotti jako předseda vlády. Pád Berlínské zdi však vzal straně nepřítele, proti kterému by mohla bojovat.

Díky změnám na mezinárodní scéně, jako byl rozpad socialistického bloku a pak Sovětského Svazu, a krizi politických stran v Itálii, směřoval italský stát postupně k II. republice (Pasquino 2002:48). Politická scéna se měnila. Objevily se nové strany, mezi nimi Zelení (I Verdi), kteří získali v evropských volbách v roce 1984 3,8 % hlasů (Colarizi 2000:454). V roce 1991 byla starostou Palerma Leolucou Orlandem a novinářem Nandem Dalla Chiesa založena politická strana Síť – Hnutí za demokracii (La Rete - Movimento per la Democrazia), která v krajských volbách v roce 1991 získala 7,3 % hlasů. V Palermu získala 26 % hlasů a stala se zde druhou nejsilnější stranou (Colarizi 2000:487).

V osmdesátých letech vznikala v severní Itálii provinciální a regionální hnutí, která reagovala na ekonomickou nerovnováhu mezi severní a jižní Itálií a na znechucení tradičními politickými stranami a hledání, ze strany voličů, nových politických subjektů. Pro srovnání: v roce 1980 představovala spotřeba jižní Itálie 70,2 % spotřeby celé Itálie, ale přitom roční důchod na hlavu byl na Jihu pouze 15 milionů Lir proti 26 milionům Lir ve střední a severní Itálii (Colarizi 2000:461). A rozdíly mezi Jihem a Severem se stále více prohlubovaly, např. v roce 1990 byla dětská úmrtnost na Jihu o 30 % vyšší než v ostatních italských regionech, nezaměstnanost mladých lidí mezi 14 a 29 lety byla na Jihu 44,1 % oproti 14,5 % v ostatních regionech a do státního rozpočtu přispíval Jih na daních pouze 18 %, i když na Jihu žilo 36,5 % obyvatel Itálie (Colarizi 2000:461). V tomto kontextu byla již od konce sedmdesátých let zakládána na Severu Itálie teritoriální hnutí, z nichž největší byla Lombardská autonomistická liga (Lega autonomista lombarda), založená v roce 1982 (oficiálně až v roce 1984), která v koalici s podobnými uskupeními získala v místních volbách ve městech Varese, Gallarate a v zastupitelstvu provincie Varese v roce 1985 tři křesla. Svou činnost rozvíjela i další uskupení podobného typu jako Terstská kandidátka (Lista per Trieste), která vznikla již v roce

1976, Benátská liga (*Lega veneta*), která byla založena v roce 1980 nebo Piemontský svaz (*Union Piemontèisa*), který byl založen v roce 1981. V roce 1987 se Lombardská Liga dohodla s Benátskou Ligou a Piemontským svazem na dlouhodobé politické spolupráci a 22. listopadu 1989 byla založena Aliance Severu (*Alleanza del Nord*), která sdružovala několik regionálních stran jako např. Lombardská Liga, Benátská Liga, Toskánská Aliance, Nezávislý Piemont, Ligurská Unie a Liga Emilia-Romagna (Colarizi 2000:483). Následně ještě v roce 1989 byla založena Liga Severu (*Lega Nord*), která integrovala různé regionální ligy. K Lize Severu se připojila, či s ní úzce spolupracovala další regionální uskupení v Ligurii, Toskánsku, Emílii–Romagni. Podrobnější analýzu vzniku a činnosti Ligy Severu provádím v kapitole V.

V roce 1991 se rozštěpila Italská komunistická strana, z níž vznikla Demokratická strana levice (*Partito democratico della sinistra*) a Komunistická obroda (*Rifondazione comunista*). Demokratická strana levice měla na rozdíl od Italské komunistické strany vysoký koaliční potenciál, který využila pro vytvoření středolevé koalice Olivovník, v níž byla nejsilnějším subjektem (Guarnieri 2006:62).

Jednou z příčin změn italského politického systému byla bezesporu akce “Čisté ruce” (*Mani pulite*), která začala v roce 1991 a odhalila nelegální financování stran, korupci a zločinné spolčování na místní i národní úrovni. Podle Colariziové „se tak zrodil uragán korupčního skandálu *Tangentopoli*, jehož osudem byl dát smrtící ránu již dokonávající partitokracii“ (Colarizi 2000:490). Krize starého politického systému dosáhla takové úrovně, že šetření milánské prokuratury bylo podpořeno jak veřejným míněním, tak některými podnikateli (Tranfaglia 2009:45).

V roce 1992 proběhly parlamentní volby, ve kterých Křesťanská demokracie získala pouze 29,7 % hlasů a o hlasy přišli i socialisté; Demokratická strana levice získala pouhých 16,1 %. Opravdovým vítězem těchto voleb byla Liga Severu, která přešla od 1,8 % z roku 1987 na 8,6 % hlasů (Colarizi 2000:491). Premiérem se stal socialista Giuliano Amato, jehož vládu podporovala Italská socialistická strana, Křesťanská demokracie, Italská liberální strana a sociální demokraté.

V referendu 17. a 18. dubna 1993 hlasovali voliči masově za zavedení většinového volebního systému. To bylo dost silným signálem jejich nespokojenosti a nedůvěry v tradiční politiku; vláda premiéra socialisty Giuliana Amata po roce vládnutí podala proto demisi 21. dubna 1993. Parlamentu se však nepodařilo vytvořit novou vládu, a proto prezident Scalfaro

rozhodl, že svěří funkci předsedy vlády tehdejšímu guvernérovi Italské národní banky Carlu Azegliu Ciampimu. Ten sestavil vládu technokratů, první svého druhu v Itálii, která také díky referendem schválenému stavu legislativní nouze, za tři a půl měsíce schválila to, co předtím více než desetiletí každá italská vláda odmítala: volební zákony do Sněmovny a Senátu (Kunc 2000:109).

V nových místních volbách, které se konaly ve třech vlnách v roce 1993 ve 34 obcích a městech, mezi nimiž byl mj. Milán, Turín, Řím, Neapol a Palermo, silně poklesly preference vládních stran: Křesťanská demokracie znovu přišla o polovinu hlasů (18,6 %) a posléze o další třetinu hlasů (12 %) a Italská socialistická strana (2,8 %) prakticky zmizela z politické scény. Levice tj. Demokratická strana levice se stranou Komunistické obnovy získaly celkem 21,7 % hlasů oproti 26,6 % z roku 1987 (Colarizi 2000:499). Liga Severu se stala nejsilnější politickou stranou severní Itálie a to i v Miláně, kde byl zvolen starostou představitel Ligy Marco Formentini.

Podrobněji analyzuji rozpad italských systémových stran a následnou rekonstrukci stranického systému v kapitole IV. věnované stranickému systému Itálie.

II.4. Období od roku 1994 do současnosti

V roce 1994 byla politická scéna na levém křídle obsazena Demokratickou stranou levice a stranou Komunistické obnovy, které obě vznikly rozštěpením Italské komunistické strany. Italská socialistická strana se definitivně rozpustila na svém 47. kongresu 13. listopadu 1994 především kvůli tomu, že většina jejích stranických špiček byla vyšetřována v rámci akce Čisté ruce (Colarizi 2000:500). Středoprávní část politického spektra byla v důsledku akce „Čisté ruce“ také oslabená. V roce 1994 se rozpustila Křesťanská demokracie. Levicově orientovaná část jejích členů a kádrů přešla do znovuzaložené Italské strany lidové (Partito popolare italiano), zatímco stranická pravice se přidala k novému politickému subjektu, kterým bylo Křesťansko-demokratické centrum (Centro cristiano democratico - Ccd) (Colarizi 2000:494). Z politické scény zmizela Italská liberální strana (Partito Liberale Italiano), která se rozpustila vzhledem k nízkým volebním preferencím. Na pravé straně politického spektra je nutné zaznamenat vznik dvou nových stran: Forza Italia (Vzhůru Itálie) a Národní Aliance (Alleanza nazionale), která vznikla z Italského sociálního hnutí. Forza Italia byla založena podnikatelem Silviem Berlusconiem v říjnu 1993 jako hnutí, v listopadu pak vznikla „Národní asociace Vzhůru Itálie“ jako koordinační orgán klubů, které byly zakládány po celé Itálii.

Samotná politická strana pak vznikla v lednu 1994. Cílem bylo zamezit úspěchům levice v parlamentních volbách, které se měly konat v roce 1994.

Ideologie strany měla velké rozpětí: od liberalismu k sociálně tržní ekonomii, to vše inspirováno křesťansko-demokratickými myšlenkami (Montanelli, Cervi 2001:563). Volební úspěch strany Vzhůru Itálie a jejího leadera Berlusconiho vyplývá podle Kunce z toho, že dokázal na italské politické scéně prosadit a sestavit koalici ze subjektů, předurčených k izolaci: Ligy Severu a Italského sociálního hnutí a pochopitelně také proto, že prezentoval svou stranu jako sílu budoucnosti a záruku před možnou katastrofou, kterou by přineslo vítězství postkomunistů (Kunc 2000:114-115).

V březnu 1994 bylo v rámci akce Čistě ruce vyšetřováno 900 předních italských politiků, z nichž takřka 600 bylo obžalováno z braní úplatků, spojení s mafií apod. (Kunc 2000:109). Vzhledem k této situaci se předpokládalo vítězství levice v nadcházejících parlamentních volbách v roce 1994 (Colarizi 2000:500).

Do voleb se vzhledem k reformě volebního zákona (více v kapitole III.) sdružily italské politické strany do několika koalic: koalice levého středu „Progresisté“ (Alleanza dei progressisti), ve které se sdružila Strana demokratické levice, Strana komunistické obnovy, Federace zelených, Síť (La Rete), Demokratická aliance a Sociální křesťané a středoprávní koalice „Pól svobod“ (Polo della Libertá) a „Pól dobré vlády“ (Polo del Buon Governo)-obě vedl Silvio Berlusconi. Pól svobody sdružoval strany Vzhůru Itálie a Ligu Severu, Pól dobré vlády sdružoval Vzhůru Itálie a Národní alianci. Politický střed zastupovala koalice „Pakt pro Itálii“, která sdružovala Italskou lidovou stranu a Pakt Segniho. Ve volbách získala koalice Progresisté celkem 32,81 %, Pól svobod spolu s Pólem dobré vlády získaly 42,9 %, což se ve většinovém systému převedlo na 58,1 % hlasů a tak vznikla první vláda Silvia Berlusconiho, která trvala jen krátce: od 10.5.1994 do 17.1.1995 (Tranfaglia 2009:62). Důvodem rozpadu bylo hlasování nedůvěry vládě ze strany Ligy Severu, která sama byla vládní koaliční stranou. Podle Colarizi si Liga Severu uvědomila, že Berlusconi by mohl získat i část jejích voličů a proto leader strany Bossi reagoval tím, že otevřel kampaň proti Berlusconiho, kterého označil za „přítele socialistů a Craxiho“ (Colarizi 2000:502). Liga Severu opustila vládu a Silvio Berlusconi byl nucen 22.12.1994 podat demisi.

V roce 1995 prezident republiky Scalfaro jmenoval vládu technokratů, jejímž předsedou se stal ministr financí v Berlusconiho vládě Lamberto Dini. Berlusconi, který marně prosazoval předčasné volby, novou vládu nepodpořil. Rok úřednické vlády umožnil

rekonstrukci levice a vytvoření středolevé koalice Olivovník. Ten vyhrál následné předčasné parlamentní volby v roce 1996 a předsedou vlády se stal levicově orientovaný katolík Romano Prodi, ale pouze do roku 1998, kdy leader Komunistické obnovy Fausto Bertinotti nepodpořil hlasování své strany pro „úsporný balíček“ (Colarizi 2000:504). Romano Prodi podal demisi a prezident republiky jmenoval předsedou vlády Massima D'Alema. Ani vláda D'Alemy neměla dlouhého trvání: od 21.10.1998 do 22.12.1999, kdy podal D'Alema demisi. Dalším středolevým předsedou vlády byl pak Giuliano Amato (25.04.2000-11.06.2001).

Koncem 90. let se završovala proměna italské politické scény. V roce 1998 se Demokratická strana levice transformovala na stranu Demokraté levice (Democratici di Sinistra) a jejími členy se staly mj. i různé menší formace italské levice např. Labouristická federace (La Federazione Laburista) nebo Jednotní komunisté (Comunisti Unitari) (Colarizi 2000:502). V roce 1998 založil soudce Antonio Di Pietro, jeden z hlavních hybatelů akce Čisté ruce, politickou stranu Itálie hodnot – Kandidátka Di Pietro (Italia dei Valori – Lista Di Pietro). Jedná se o středovou stranu, která „chce spojit tradiční hodnoty svobody, rovnosti, legálnosti a spravedlnosti s novými hodnotami naší doby: rovné příležitosti, udržitelný rozvoj, samospráva, solidarita a subsidiarita, odpovědnost, iniciativa, účast a europeismus, v rámci evropského federalismu“⁵². Strana získala v posledních parlamentních volbách v roce 2008 5 % hlasů. V roce 2000 se znovu zrodila Italská socialistická strana, která podpořila Berlusconiho (Tranfaglia 2009:233). Bývalý křesťanský demokrat Francesco Cossiga založil v roce 1998 novou politickou stranu Demokratická unie Republiky (Unione democratica della Repubblica UdR) s cílem znovuzaložit Křesťanskou demokracii. Členy této strany jsou převážně křesťanští demokraté, kteří po rozpadu strany začali volit napravo a nyní by se chtěli vrátit do středolevicové části politického spektra (Tranfaglia 2009:79-80).

Do parlamentních voleb v roce 2001 se prezentovaly dvě velké předvolební koalice: Dům Svobod (La Casa delle Libertá), kterou vedl Berlusconi a Olivovník (l'Ulivo), který vedl Francesco Rutelli. Volby vyhrál Dům Svobod s 45,57 % oproti Olivovníku, který získal 43,15 %. Liga Severu byla součástí Berlusconiho koalice a získala 3,94 %. Vláda Berlusconi II trvala od roku 2001 do roku 2005⁵³. Součástí Berlusconiho koalice byla také Národní Aliance (Alleanza Nazionale), jež vznikla z Italského sociálního hnutí a vrátila se do vlády jako druhá

⁵² <http://www.italiadeivalori.it/la-forza-delle-idee-pulite>

⁵³ <http://elezionistorico.interno.it/index.php?tpel=C&dtel=13/05/2001&tpa=I&tpe=A&lev0=0&levsut0=0&es0=S&ms=S>

strana koalice po vítězství středopravicových stran ve volbách 13. května 2001. V tomto období se leader Národní Aliance Gianfranco Fini snažil očistit stranu od fašistického dědictví: otevřeně odsoudil fašismus a nacismus při své cestě do Izraele a definoval tyto dvě ideologie v kontextu tragédie holokaustu jako „absolutní zlo 20. století“. Tím si otevřel cestu k převážně umírněným cílům (Milza 2003:283). Umírněná pozice Národní Aliance donutila Alessandru Mussoliniovou, vnučku Benita Mussoliniho, k odchodu ze strany a k založení nové pravicové koalice Sociální alternativa (Alternativa Sociale) spolu s jinými neofašistickými hnutími.

20. dubna 2005 Berlusconi podal demisi. Důvodem byly neshody s koaličním partnerem Demokratickou unií republiky Francesca Cossigy, která již od března 2005 požadovala spolu s Národní Aliancí, aby byly vyhlášeny předčasné volby a aby byl omezen vliv Ligy Severu ve vládě. Berlusconi nejdříve slíbil, že tyto požadavky splní (7. dubna), ale nesplnil a proto 16. dubna podali demisi vládě tři ministři a vicepremiér Demokratické Unie. Dne 19. dubna podali demisi i ministři za Národní alianci a následně samotný Berlusconi, který byl již 22. dubna byl opět pověřen sestavením nové vlády. Vznikla tak vláda Berlusconi III, která trvala od 23. dubna 2005 až do 17. května 2006 (Tranfaglia 2009:268).

V parlamentních volbách v roce 2006, při kterých byl již využíván jiný volební systém s premií pro vítěze, se utkala Berlusconiho koalice Dům svobod se středolevou koalicí Jednota (Unione), kterou vedl Romano Prodi. Jednota volby vyhrála se 49,81 % oproti Domu svobod, který získal 49,74 % hlasů. Liga Severu byla součástí Berlusconiho koalice a získala 4,58 %⁵⁴. Z těchto voleb vznikla další vláda Romana Prodiho (Governo Prodi II), která trvala od roku 2006 do roku 2008. Předčasný konec vlády byl zapříčiněn tím, že při hlasování o důvěře vládě, vyslovili nedůvěru její koaliční partneři (Tranfaglia 2009:276).

K parlamentním volbám v roce 2008 se politické strany prezentovaly ve zcela odlišných sestavách, než v roce 2006. Ve středopravé části politického spektra rozhodl Silvio Berlusconi, že vytvoří koalici s Národní Aliancí Gianfranca Finiho pod názvem Lid svobody (Popolo della Libertá). Liga Severu byla součástí této koalice, ale pouze v severní a střední Itálii, zatímco v jižní Itálii vstoupilo do koalice Hnutí za autonomii (Movimento per l'Autonomia). Hnutí Pravice (La Destra) Alessandry Mussoliniové se dohodlo na společné kandidátce se Sociálním hnutím Tříbarevný plamen (Tranfaglia 2009:277).

⁵⁴<http://elezionistorico.interno.it/index.php?tpel=C&dtel=13/05/2006&tpa=I&tpe=A&lev0=0&levsut0=0&es0=S&ms=S>

Ve středolevé části politického spektra se situace také změnila. 14. října 2007 se Levicovní demokraté přetransformovali na Demokratickou stranu⁵⁵, která se voličům prezentovala jako pokračovatelka Olivovníku. Jejími zakladateli byly dvě nejdůležitější strany v této oblasti politického spektra: Demokraté levice a středová strana Demokracie je svoboda – Kopretina (Democrazia è Libertà - La Margherita) s křesťanskou základnou. Předchozí středolevé seskupení Jednota se s pádem Prodiho vlády v roce 2008 rozpustilo. Demokratická strana se rozhodla, že do voleb půjde pouze s Itálií hodnot (Italia dei Valori) s tím, že na její kandidátce budou i představitelé Radikální strany (Partito Radicale). Strana komunistické obnovy, Strana italských komunistů a Zelení se sjednotili v koalici Levice Duha (La Sinistra L'Arcobaleno). Ve volbách vyhrála koalice Lid Svobody se 46,81 % hlasů, Demokratická strana s Itálií hodnot získaly 37,55 % hlasů a Levice Duha pouze 3,08 % hlasů. Liga Severu získala v těchto volbách 8,3 % hlasů⁵⁶. Z těchto voleb vzešla vláda Berlusconi IV, která trvala až do roku 2011.

8. listopadu 2011 při opakovaném hlasování o státním rozpočtu se ukázalo, že vláda nedisponuje potřebnou většinou hlasů v Poslanecké sněmovně (místo 316 jich měla pouze 308). Berlusconi nabídl prezidentu republiky demisi, která byla přijata 12. listopadu 2011, ihned po schválení rozpočtu.

16. listopadu 2011 jmenoval prezident republiky vládu technokratů premiéra Maria Montiho a stanovil, že příští parlamentní volby se budou konat v roce 2013.

⁵⁵ <http://beta.partitodemocratico.it/default.aspx>

⁵⁶ <http://elezionistorico.interno.it/index.php?tpel=C&dtel=13/04/2008&tpa=I&tpe=A&lev0=0&levsut0=0&es0=S&ms=S>

III. Ústava a volební systém

III.1. Ústava

Sjednocená Itálie přejala ústavu Savojského království, která je známá pod názvem Albertinský statut (Statuto albertino⁵⁷) podle jména krále Carla Alberta di Savoia, který ji vyhlásil v Piemontu v roce 1848. Tato ústava byla platná až do roku 1948, kdy vstoupila v platnost ústava Italské republiky.

Přijetím Albertinského statutu vznikla konstituční monarchie, ve které si král podržel značné pravomoci. Měl výkonnou moc, která ale byla *de facto* svěřena vládě, jejíž předseda byl sice jmenován králem, ale musel mít také důvěru Parlamentu. Parlament měl dvě komory: jedna byla složena z volených poslanců, druhá z poslanců jmenovaných králem. Dvě komory parlamentu a král představovali podle Albertinského statutu tři legislativní orgány. Návrhy zákonů mohly být prezentovány ministry, vládou, poslanci a králem. Aby se staly zákonem, musely být schváleny oběma komorami parlamentu a podepsány králem. Albertinský statut je také zajímavý tím, že mohl být změněn obyčejným zákonem, což znamená, že jako ústava se mohl lépe přizpůsobit změnám politickým okolnostem (Guarnieri 2006:14).

V Albertinském statutu nebyla zmínka o vládě jako takové, král pouze jmenoval a odvolával jednotlivé ministry. Celkově systém fungoval jako parlamentní monarchie. Teprve postupem času získala na významu rada ministrů v čele s předsedou vlády.

2. června 1946 proběhly první poválečné svobodné volby do Ústavodárného shromáždění, kterých se zúčastnilo 89,1 % voličů a v ten samý den se uskutečnilo referendum, ve kterém Italové volili mezi republikou a monarchií. Prosadila se republika, hlavně díky hlasům ze Severu.

Ústava, na jejímž znění spolupracovaly všechny politické strany, které byly zvoleny do Ústavodárného shromáždění, vstoupila v platnost od 1. ledna 1948. Podle republikánské ústavy je Itálie parlamentní republikou, ve které je legislativní moc svěřena dvoukomorovému parlamentu, výkonná moc vládě v čele s předsedou vlády a soudní moc nezávislému soudnímu systému⁵⁸.

Itálie je rozdělená administrativně na regiony. Regionů je dvacet, z nichž pět má zvláštní statut jako autonomní regiony. Důvodem byly kulturní, geografické a lingvistické

⁵⁷ <http://www.quirinale.it/qrnw/statico/costituzione/statutoalbertino.htm>

⁵⁸ <http://www.governo.it/governo/costituzione/principi.html>

odlišnosti, například jazykem v části regionu Valle d'Aosta je francouzština. Tyto regiony jsou: Friuli-Venezia Giulia, Sardinie, Sicílie, Trentino-Alto Adige a Valle d'Aosta (Dvořáková, Kunc 2009:66).

Hlavou státu je prezident republiky, který může nezávazně na ministerských kontrasignacích jmenovat pět soudců Ústavního soudu, pět doživotních senátorů a může vetovat zákony (musí být znovu projednány, ale pokud jsou znovu schváleny parlamentem, tak platí). Jakožto symbol italské národní jednoty se prezident může obracet k lidu bez ohledu na parlamentní i vládní stanoviska. Jeho volba je nepřímá, je volen na společném zasedání obou komor a tří delegátů z každého regionu (pouze Valle d'Aosta vysílá jednoho delegáta). Jeho funkční období trvá 7 let (Dvořáková, Kunc 2009:63).

Rada ministrů a předseda Rady tvoří vládu. Premiér je jmenován prezidentem republiky. Důvěru vládě vždy musí odhlasovat obě komory (Dvořáková, Kunc 2009:64).

Zákonodárnou moc tvoří dvoukomorový Parlament. Do obou komor probíhají volby současně, mandát je na pět let. Komory jsou rovnomocné (Dvořáková, Kunc 2009:64).

III.2. Volební systém

Po sjednocení Itálie se parlament skládal ze senátu a sněmovny. Senátoři byli nominováni králem, do sněmovny byli poslanci voleni, ale počet osob, které měly právo volit, byl velice malý. To bylo dáno tím, že aktivní volební právo měli pouze muži starší 25 let, kteří uměli číst a psát a platili ročně daně vyšší než 40 lir (zákon č. 680 ze 17. března 1848). Voleb 27. ledna 1861 se tak zúčastnilo pouze 1,1 % obyvatelstva. Tento volební systém prohluboval dichotomii mezi Severem a Jihem Itálie, neboť jižní regiony byly méně ekonomicky rozvinuté než ty severní a volit zde chodilo proto málo osob. Vliv Jihu na italskou politiku byl v důsledku toho velmi nízký (Procacci 1991:390). V roce 1882 parlament odsouhlasil volební reformu: snížil se věk a stupeň vzdělání, které byly podmínkou pro to, aby občan mohl volit. Tím se počet voličů zvedl z 500.000 na 2 miliony tj. asi na 7 % populace. Reforma zvýhodnila především příslušníky maloburžoazní třídy a řemeslníky a dělníky.

Dvoukolově bylo voleno 204 poslanců, členů dolní komory, v jednomandátových volebních obvodech a to až do roku 1913. Aktivní volební právo bylo rozšířeno v roce 1912 na muže starší 30 let, aniž by museli prokazovat svou gramotnost nebo majetek (zatímco ženy mohly volit až od roku 1946).

Po 1. světové válce bylo zákonem č. 1985 z 16. prosince 1918 rozšířeno volební právo na všechny muže starší 21 let. 9. srpna 1918 dolní komora Parlamentu schválila zavedení poměrného volebního systému, který měl jako volební obvody provincie. Explicitním cílem volební reformy bylo postavit do popředí právo rovnosti mezi občany a potlačit práva vyplývající z majetkového vlastnictví a kulturní úrovně. Kromě toho si od reformy katolíci i socialisté slibovali překonání transformismu zdola (Kunc 2000:86). Poměrným systémem se volilo ve volbách v roce 1919 a v roce 1921. S nástupem fašismu se změnila pozice členů parlamentu i volební systém. Zákonem ze 3. prosince 1922 byla vládě delegována široce pojatá moc pro reformu daňového systému a veřejné správy a tím byl *de facto* parlament zbaven svých funkcí. Kromě toho byl k parlamentu připojen orgán fašistické strany - Il Gran Consiglio del fascismo (Velká rada fašismu), který měl po určitou dobu pouze poradní hlas, ale v roce 1928 byla jeho existence a činnost plně legalizovány. Velká rada fašismu měla za úkol připravovat zásadní legislativní opatření.

Mussolini nechal v roce 1924 schválit a zavést nový volební systém tzv. Acerbovým zákonem, kterému se říkalo proporčně kulhavý. Kandidátka strany, která získala relativní většinu přesahující čtvrtinu platných hlasů, obdržela dvě třetiny křesel. A pouze zbylá třetina křesel byla proporčně rozdělena mezi ostatní strany (Kunc 2000:89). Podle tohoto zákona se volilo v roce 1924 a ve volbách zvítězila kandidátka fašistů.

V roce 1928 pak nový volební zákon definitivně podřídil parlament fašismu, neboť nahradil všeobecné volební právo mužů plebiscitem nad jedinou kandidátkou se čtyřmi sty kandidáty, která byla navržena konfederacemi fašistických odborových organizací spolu se zaměstnavateli (Colarizi 2000:550). Podle tohoto zákona se volilo v plebiscitu v roce 1929 a v plebiscitu v roce 1934. „Fašizace“ státu pokračovala zákonem č. 129 z 11. ledna 1939, kterým místo Poslanecké komory byla zřízena Komora svazků (fasci) a korporací. Do této nové komory již nebyli poslanci voleni, ale jmenováni vládou, což z ní udělalo pouhý podpůrný orgán vlády (Falcon 2006:146).

Po válce se Itálie vrátila k poměrnému volebnímu systému, který do roku 1993 platil pro obě komory. Do roku 1963 připadl jeden mandát do Poslanecké sněmovny na každých 80 tisíc obyvatel nebo zbytek převyšující 40 tisíc. Od roku 1963 se stanovil stálý počet 630 poslanců. Voliči byli rozděleni do 32 volebních obvodů. Volilo se podle ryzí poměrné soustavy a volby do obou komor probíhaly ve stejném termínu (Dvořáková, Kunc 2009:67). Důsledkem bylo, že obě komory měly téměř stejné politické složení. V každé z nich bylo

v průměru 10 až 15 politických stran proto, že neexistovala minimální volební klauzule. Tento systém byl považován za příčinu častých vládních krizí v Itálii. Italský politolog Sartori definuje tento systém jako extrémní a polarizovaný multipartitismus (Sartori 2005:99).

Politická krize z konce osmdesátých a počátku devadesátých let minulého století vedla ke snaze změnit systém politických stran, k čemuž měla posloužit změna volebního systému do dolní komory parlamentu. Ta byla učiněna v roce 1993 na základě referenda⁵⁹ a následně zákon č. 277 ze 3. srpna 1993 zvaný zákon Mattarella změnil čistě poměrný systém na systém kombinovaný. Pro poměrnou volbu bylo území Itálie rozděleno do 26 volebních obvodů. Tři čtvrtiny poslanců i senátorů byly voleny podle většinového principu, k čemuž byla země rozdělena do 475 jednomandátových poslaneckých a 232 jednomandátových senátorských obvodů. Čtvrtina zbývajících křesel, tedy 83 senátorských a 155 poslaneckých, se rozdělovala proporčně podle hlasů, které voliči odevzdali na kandidátce pro jednotlivé strany se 4% volební klauzulí (Dvořáková, Kunc 2009:68).

V roce 2005 prosadila vláda Berlusconi v parlamentu nový volební zákon. Jedná se o tzv. Calderoliho zákon (Legge Calderoli), kterým se Itálie v obou komorách, s menšími rozdíly, vrátila k poměrnému zastoupení (Dvořáková, Kunc 2009:68). Specifickým rysem tohoto volebního systému je tzv. mandátový bonus, kdy vítěz voleb do parlamentu má automaticky nárok na 54 % mandátů; v Senátu byl bonus přidělován na regionální bázi. Tímto zákonem se také řídily volby v roce 2008 a byl platným volebním zákonem i v roce 2012.

⁵⁹ 18. dubna 1999 se v Itálii konalo další referendum o změně volebního systému do dolní komory. Občané měli rozhodnout o zavedení čistě většinového systému při volbě poslanců. Zúčastnění voliči sice rozhodli změnit volební systém na čistě většinový, ale nebylo splněno požadované kvórum účasti voličů, takže referendum bylo neplatné (voleb se zúčastnilo pouze 49,6 % oprávněných voličů).

IV. Vývoj stranického systému

Italský stranický systém v období I. republiky měl své specifické aspekty, které jej odlišovaly od jiných stranických systémů do takové míry, že se badatelé jen velmi těžko shodují na tom, jak tento systém definovat a jak ho pojmenovat. Italský politolog Giorgio Galli ho pojmenoval jako „nedokonalé dvoustranictví/il bipartitismo imperfetto“ (Galli 1967:12). Podle Galliho je neschopnost Itálie vytvořit dvě homogenní a proti sobě stojící politická seskupení zásadním nedostatkem. Domníval se, že je proto nutné vytvořit efektivní dvoustranický systém, ve kterém se možnost demokratické alternace stane reálnou. Na definici a interpretaci vývoje stranických systémů ze strany Galliho polemicky reagoval Giovanni Sartori a právě z této polemiky vznikly Sartoriho koncepty krajního pluralismu a polarizovaného pluralismu vzdálených a silně protikladných stran na škále pravice-levice (Sartori 2005:99). Jiný významný italský politolog Paolo Farneti hovoří o „dostředivém pluralismu/il pluralismo centripeto“ (Farneti 1983:21).

Specifickým rysem italského stranického systému obecně je fakt, že společenskou poptávku po změnách netlumochily až na výjimky politické strany, naopak, byla prosazována proti nim (Kunc 2000:78). Proto jedním z hlavních cílů v úsilí o restrukturuaci italského politického systému byla zásadní reforma stranického systému prostřednictvím reformy volebního práva.

Při analýze historie italského stranického systému je třeba vycházet z toho, že základní myšlenkou italského národního obrození (il Risorgimento) a následného sjednocení země bylo osvobození od cizí nadvlády a také úsilí o laický stát. Podle Kunce (Kunc 2000:84) bylo národní sjednocení výsledkem dvou proudů: proudu shora a proudu zdola. O sjednocení shora usilovali umírnění liberálové v rámci monarchie a tato myšlenka byla posléze přijata savojskou dynastií. Zdola směřovali ke sjednocení radikální demokraté a liberálové v čele s Mazzinim a Garibaldim. V historii pak proto čelil mocenský blok rostoucímu tlaku zdola a nastolování sociální otázky transformismem tj. politickou neutralizací možné opozice nebo vybrané politické organizace (Kunc 2000:84). Základní myšlenka transformismu se datuje již rokem 1882, kdy byla definována tehdejšími italskými premiéry Depretisem. Transformismus byl mlčky přijat celou politickou scénou, jak pravíci, tak levíci a byl využíván i poté, co se po smrti premiéra Depretise stal předsedou vlády Giolitti (Procacci 1991:406). Ze samotné povahy transformismu vyplynul i jeho základní mechanismus: klientelismus. Podle Kunce

projekcí tohoto mechanismu do roviny politických stran vznikají strany populistického typu (Kunc 2000:84). Transformismus ovládal politickou scénu od sjednocení Itálie až do 1. světové války, která jeho zavedené postupy značně oslabila.

Postupy transformismu a tedy i klientelismu využívaly italské politické strany již od sjednocení země a to jak do roku 1876 vládnoucí strana Právce, tak poté strana Levice. Bez ohledu na název, který obsahuje slova *pravice* a *levice*, však nelze stanovit, že strana Právce byla stranou v dnešním pojetí pravicovou a strana Levice levicovou. Tato nesrovnalost je dána nepřítomností zástupců konzervativní katolické pravice na politické scéně, která byla důsledkem dobytí Říma italským vojskem v roce 1870, kdy byl papeži ponechán pouze Vatikán a Řím se stal novým hlavním městem Itálie. V reakci na tyto události vydal v roce 1874 papež Pius IX. bulu „*Non expedit*“, která zakazovala katolíkům angažovat se v politice nového italského státu. Byli to liberálové, kdo zaujal místo konzervativních katolíků v pravé části italské politické scény. Pouze poté, co bylo založeno v roce 1890 Hnutí křesťanské demokracie (*Movimento della Democrazia Cristiana*) a v roce 1895 Italská socialistická strana (*Partito socialista italiano*), začaly se jako pravice označovat ty strany, které se identifikovaly s kapitalismem a velkými pozemkovými vlastníky, zatímco jako levicové byly označovány ty strany, které se identifikovaly s proletariátem a bezzemky (Procacci 1991:398).

Po 1. světové válce se nepříznivá ekonomická a sociální situace Itálie odrazila i v politice, kdy se vyčerpaly možnosti politické spolupráce mocenského bloku vzešlého z *Risorgimenta* tj. aliance severních podnikatelů a jižních pozemkových vlastníků (Kunc 2000:85).

V roce 1919 ve volbách zvítězila Italská socialistická strana, která získala 156 křesel a jako druhá se umístila Italská strana lidová se 100 křesly (Procacci 1991:495). V květnu 1921 proběhly předčasné parlamentní volby, po kterých se vládní stranou stala liberální strana. Principy vládnutí byly stále ještě z velké části založeny na transformismu a tedy i klientelismu. Z druhé strany se ale uplatňování transformismu stávalo čím dál tím obtížnějším, protože se postupně rozšiřovala voličská základna.

Nejen katolíci, ale i socialisté a jejich strany byly ostatními politickými stranami považovány za antisystémové kvůli jejich shodnému požadavku zavést poměrné volební zastoupení, čímž hodlali odstranit z politického života principy transformismu tj. osobní politikářství, politický personalismus a klientelismus ve jménu věčné debaty o programových otázkách (Kunc 2000:85). Poměrná volební soustava byla prosazena v roce 1919. Levice

spatřovala ve volební reformě možnost prosadit rovnost práv mezi občany a překonání transformismu, zatímco pravice se zaměřila na prosazování nacionalistických ideálů italského národního obrození.

Ve 20. letech 20. století se v italské společnosti stále více prosazoval požadavek na svolání Ústavodárného shromáždění, které by provedlo kompletní reorganizaci italského státu. Komunisté však tento požadavek nepodporovali, protože jejich cílem bylo zakládání sovětů po sovětském vzoru. Reakce pravice byla ta, že velké podniky považovaly za nutné proti stávajícímu masovému protestnímu hnutí podpořit jiné masové hnutí, rovněž antisystémové, totiž fašismus (Kunc 2000:86). Z této krize tedy vzešla první zásadní reorganizace moderního italského státu a vytvoření fašistického režimu (Kunc 2000:87).

Italští fašisté odmítali stranický systém a Mussolini prosadil v roce 1926 zákon, který zakazoval existenci jiných stran. Podřídil také Fašistickou stranu vládě. Místo stran se občané sdružovali v korporacích podle ekonomického odvětví, ve kterém pracovali. Poslední řádné volby se konaly v roce 1924 a zvítězila v nich Fašistická strana. Její vítězství lze připsat také proporčně kulhavému Acerbovu volebnímu zákonu, který nechal Mussolini schválit před volbami (Kunc 2000:89). Dále se již volby nekonaly, jenom dva plebiscity v roce 1929 a 1934. V politickém zprostředkování mezi občanem a státem byl tedy opuštěn princip zastupitelského mandátu a politických stran s konkurenčními programy a byl nahrazen přímou vazbou mezi občanem a „intenzivně proklamovanými, byť vágně definovanými národními zájmy, jež pouze vůdce (duce) dokáže postihnout a správně interpretovat“ (Kunc 2000:89).

Fašistický režim padl spojeným úsilím monarchie a protifašistického odboje. V roce 1943 byl Mussolini odvolán z funkce premiéra a z funkce vůdce Fašistické strany a byla jmenována úřednická vláda, kterou vedl maršál Badoglio. Jeho vláda však odmítala zasedat společně s partyzány z Výborů pro národní osvobození a ani partyzáni nechtěli vládnout spolu s Badogliem. Ke změně došlo z iniciativy komunistů, kdy v tzv. Salernském zvratu 31.3.1944 vyhlásil Palmiro Togliatti svou ochotu spolupracovat s monarchistickou vládou a již v dubnu sestavil Badoglio novou vládu, které se zúčastnily všechny strany, které byly zastoupeny v Národním výboru pro osvobození (Togliatti 1961:87).

Reorganizace italského politického systému po válce vynesla do popředí politické scény obě hlavní předfašistické politicko-kulturní složky: marxistickou a křesťanskou (Kunc 2000:91). Křesťanská složka se stavěla nejen proti fašismu, ale také proti nové hrozbě levicového totalitarismu a to se stalo úspěšnou formulkou řídící politické osudy celé První

republiky po čtyři desetiletí (Kunc 2000:91). Centrismus ovládl politickou scénu téměř po celou dobu trvání První republiky. Sartori k tomu říká, že takový systém nemůže být stabilní a že bude prohlubovat svou polarizaci a povede k zásadnímu střetnutí levice a pravice (Sartori 1982:264).

Úloha politických stran byla v období První republiky zásadní. Již samo zakládání republiky bylo výsledkem dohod mezi politickými stranami, ze kterých pak vycházely prozatímní vlády až do roku 1948. Je zajímavé, že zavedením poměrného volebního systému v poválečné Itálii se počet politických stran snížil přesto, že se předpokládalo, že vzroste. Ze 16 stran v roce 1947 jich fázi kontrakce přežilo jedenáct (Kunc 2000:92).

V Itálii, která je rozdělena na „bohatý“ Sever a „chudý“ Jih je důležité také to, jaký vliv měly které strany v jednotlivých italských regionech. U menších stran lze říci, že jejich vliv byl na celém italském území rovnoměrný, zatímco z velkých stran měla Křesťanská demokracie a Italské sociální hnutí vliv především na jihu a v některých chudších severních provinciích, zatímco komunisté byli dominantní na území velkých severních průmyslových měst (Turín, Milán, Janov) a hlavně ve střední Itálii (regiony Emilia-Romagna, Toskánsko, Umbria). Toto rozdělení územního vlivu odpovídalo rozdělení občanů na dvě silné komunity: komunistického lidu na jedné straně a křesťanského lidu na druhé straně (Kunc 2000:94). V této souvislosti se hovoří o tzv. hlasu sounáležitosti (*voto di appartenenza*), kterým voliči vyjadřovali svou příslušnost do jednoho ze dvou velkých táborů bez ohledu na volební programy nebo vůdčí osobnosti velkých politických stran. Velké strany opíraly svůj vliv mj. i o vlastní organizace nepolitického typu např. Italská komunistická strana hrála rozhodující roli ve veškerém družstevním dění v Itálii, ať už se jednalo o zemědělská, výrobní, bytová nebo spotřební družstva. Kunc říká, že není divu, že v momentu krize stranického systému pak uspěla politická nabídka využívající právě tohoto rozměru tradiční politické kultury, jmenovitě Silvio Berlusconi, jenž dokázal nabídnout integraci někdejšího dvojího lidu na bázi podnikatelského úspěchu a opět odsunout liberálně demokratické východisko řešení vztahu obou subkultur (Kunc 2000:94). V italském politickém systému měly tedy moc strany, které svou vůli prosazovaly ve vládě. Pro tuto italskou situaci se ujal název *partitocrazia* (*partitocrazia*) jako označení systému, v němž vliv a skutečná moc politických stran zašla příliš daleko a fakticky nahradila nejen obě zákonodárné komory, ale i exekutivu a dokonce i soudy (Kunc 2000:95).

Již od založení republiky byl italský stranický systém charakterizován některými

konstantami. Jako zásadní určuje italský politolog Leonardo Morlino tzv. exkluzivní konsolidaci, což v jeho pojetí znamená neschopnost nových panujících koalic integrovat do demokracie ty sociální skupiny, které dříve podporovaly fašismus nebo naopak levicové síly (Morlino 1991 cit. dle Kunc 2000:97). Jednalo se tedy o cílené vyloučení sil, které centristické vládní koalice považovaly za extrémistické. Vzhledem k tomu, že italský politický systém byl charakterizován polarizací stran (IKS, Křesťanská Demokracie nebo MSI), došlo vlastně k zablokování stranického systému, kdy bylo třeba si vybrat jednu z těchto dvou stran na základě „hlasu sounáležitosti“.

Další důležitou konstantou bylo spojení poměrného systému a minimální omezovací klauzule se systémem voličských preferencí, protože to znamenalo nesmírné mocenské posílení nátlakových skupin a ekonomických subjektů, což zpětně prohlubovalo již tak bohaté perspektivy stranické fragmentace (Kunc 2000:98). Centristické strany, především Křesťanská demokracie, se vyznačovaly silnou fragmentací v celém průběhu První republiky. Od 70. let se pak začaly fragmentovat i levicové strany. Klientelismus se tak stal základem pro rozdělování veškerých funkcí, ekonomických prostředků i mocenských postavení na všech úrovních systému v tom poměru, v jakém ta která vládní koaliční strana byla úspěšná ve volbách. I proto se v případě Itálie hovoří o partitokracii, neboť *de facto* vládly politické strany, které určovaly, kdo a kolik bude čerpat z materiálních zdrojů a kdo bude nositelem moci. Ty strany, které měly koaliční potenciál, se v průběhu První republiky spojovaly postupně ve čtyřech typech koalic:

- široká antifašistická koalice 1944 – 1947;
- centristický vzorec 1947 – 1953;
- menšinové jednobarevné vlády DC s přerušovanou podporou jedné nebo více stran pravého středu tj. koalice pravého středu 1954-1960;
- vlády středu a levého středu, které se po většinu 80. let konkretizovaly ve vládě pěti stran (pentapartito).

(Kunc 2000:102).

Téměř všechny italské vlády měly velmi krátké trvání, jak vyplývá z následující tabulky:

Tabulka č. 1: Přehled italských vlád v období 1946 – 1994

Období	Předseda vlády	Strana	Koalice
10.7. 1946 – 2.2. 1947	Alcide De Gasperi	Democrazia Cristiana	DC-PSI-PCI-PRI
2.2. 1947 – 31.5. 1947	Alcide De Gasperi	Democrazia Cristiana	DC-PSI-PCI
31.5.1947 – 23.5. 1948	Alcide De Gasperi	Democrazia Cristiana	DC-PSDI-PLI-PRI
23.5. 1948 – 27.1. 1950	Alcide De Gasperi	Democrazia Cristiana	DC-PSDI-PLI-PRI
27.1. 1950 – 26.7. 1951	Alcide De Gasperi	Democrazia Cristiana	DC-PSDI-PRI
26.7. 1951 – 16.7. 1953	Alcide De Gasperi	Democrazia Cristiana	DC-PRI
16.7. 1953 – 17.8. 1953	Alcide De Gasperi	Democrazia Cristiana	DC
17.8. 1953 – 18.1. 1954	Giuseppe Pella	Democrazia Cristiana	DC
18.1. 1954 – 10.2 1954	Amintore Fanfani	Democrazia Cristiana	DC
10.2. 1954 – 6.7. 1955	Mario Scelba	Democrazia Cristiana	DC-PSDI-PLI
6.7. 1955 – 19.5. 1957	Antonio Segni	Democrazia Cristiana	DC-PSDI-PLI
19.5. 1957 - 1.7. 1958	Adone Zoli	Democrazia Cristiana	DC
1.7. 1958 – 15.2. 1959	Amintore Fanfani	Democrazia Cristiana	DC-PSDI
15.2. 1959 – 25.3. 1960	Antonio Segni	Democrazia Cristiana	DC
25.3. 1960 – 26.7. 1960	Fernando Tambroni	Democrazia Cristiana	DC
26.7. 1960 – 21.2.1962	Amintore Fanfani	Democrazia Cristiana	DC
21.2. 1962 – 21.6. 1963	Amintore Fanfani	Democrazia Cristiana	DC-PSDI-PRI
21.6. 1963 - 4 .12. 1963	Giovanni Leone	Democrazia Cristiana	DC
4.12. 1963 – 22.7. 1964	Aldo Moro	Democrazia Cristiana	DC-PSI-PSDI-PRI
22.7. 1964 – 23. 2. 1966	Aldo Moro	Democrazia Cristiana	DC-PSI-PSDI-PRI
23.2. 1966 – 24.6. 1968	Aldo Moro	Democrazia Cristiana	DC-PSI-PSDI-PRI
24.6. 1968 – 12.12. 1968	Giovanni Leone	Democrazia Cristiana	DC
12.12. 1968 – 5.8. 1969	Mariano Rumor	Democrazia Cristiana	DC-PSI-PSDI-PRI
5.8. 1969 – 27.3. 1970	Mariano Rumor	Democrazia Cristiana	DC
27.3. 1970 – 6.8. 1970	Mariano Rumor	Democrazia Cristiana	DC-PSI-PSDI-PRI
6.8. 1970 – 17.2. 1972	Emilio Colombo	Democrazia Cristiana	DC-PSI-PSDI-PRI
17.2. 1972 – 26.6. 1972	Giulio Andreotti	Democrazia Cristiana	DC
26.6. 1972 – 7.7. 1973	Giulio Andreotti	Democrazia Cristiana	DC-PSDI-PLI
7.7. 1973 – 14.3. 1974	Mariano Rumor	Democrazia Cristiana	DC-PSI-PSDI-PRI
14.3. 1974 – 23.11. 1974	Mariano Rumor	Democrazia Cristiana	DC-PSI-PSDI
23.11. 1974 – 12.2. 1976	Aldo Moro	Democrazia Cristiana	DC-PRI

12.2. 1976– 29.7. 1976	Aldo Moro	Democrazia Cristiana	DC
29.7. 1976 – 11.3. 1978	Giulio Andreotti	Democrazia Cristiana	DC
11.3. 1978 – 20.3. 1979	Giulio Andreotti	Democrazia Cristiana	DC
20.3. 1979 - 4.8. 1979	Giulio Andreotti	Democrazia Cristiana	DC-PSDI-PRI
4.8. 1979 – 4.4. 1980	Francesco Cossiga	Democrazia Cristiana	DC-PSDI-PLI
4.4. 1980 – 18.10. 1980	Francesco Cossiga	Democrazia Cristiana	DC-PSI-PRI
18.10. 1980 – 28.6. 1981	Arnaldo Forlani	Democrazia Cristiana	DC-PSI-PSDI-PRI
28.6. 1981 – 23.8. 1982	Giovanni Spadolini	Partito Repubblicano	DC-PSI-PSDI-PRI-PLI
23.8. 1982 – 1.12. 1982	Giovanni Spadolini	Partito Repubblicano	DC-PSI-PSDI-PRI-PLI
1.12. 1982 – 4.8. 1983	Amintore Fanfani	Democrazia Cristiana	DC-PSI-PSDI-PLI
4.8. 1983 – 1.8. 1986	Bettino Craxi	Partito Socialista	DC-PSI-PRI-PSDI-PLI
1.8. 1986 – 17.4. 1987	Bettino Craxi	Partito Socialista	DC-PSI-PRI-PSDI-PLI
17.4. 1987 – 28.7. 1987	Amintore Fanfani	Democrazia Cristiana	DC e indipendenti
28.7. 1987 – 13.4. 1988	Giovanni Gorla	Democrazia Cristiana	DC-PSI-PRI-PSDI-PLI
13.4. 1988 – 22.7. 1989	Ciriaco De Mita	Democrazia Cristiana	DC-PSI-PRI-PSDI-PLI
22.7. 1989 – 12.4. 1991	Giulio Andreotti	Democrazia Cristiana	DC-PSI-PRI-PSDI-PLI
12.4. 1991 – 28.6. 1992	Giulio Andreotti	Democrazia Cristiana	DC-PSI-PSDI-PLI
28.6. 1992 – 28.4. 1993	Giuliano Amato	Partito Socialista	DC-PSI-PLI-PSDI
28.4. 1993 – 10.5. 1994	Carlo Azeglio Ciampi	Sinistra Indipendente	DC-PSI-PLI-PSDI e indipendenti di Sinistra

Zdroj: archiv italské vlády <http://www.governo.it/Governo/Governi/governi.html>

Použité zkratky: DC-Křesťanská demokracie (Democrazia Cristiana), PSI-Italská socialistická strana (Partito socialista italiano), PLI-Italská liberální strana (Partito liberale italiano), PSDI-Italská sociálně demokratická strana (Partito socialdemocratico italiano), PRI-Italská republikánská strana (Partito repubblicano italiano), indipendenti: nezávislí.

Existuje několik důvodů, které vysvětlují velmi krátkou průměrnou dobu trvání jednotlivých vlád. Jedním z nich je bezesporu vysoká fragmentace uvnitř jednotlivých stran. Na začátku 70. let výpočty politologů poukazyvaly na existenci až 25 frakcí v italských politických stranách (Sartori 2005:99). Druhým důvodem je síla politických stran, které měly skutečnou moc, zatímco vlády měly pouze politickou zodpovědnost. Právě v tomto rozpojení spočívá nestabilita vlád, jejichž program určovaly stranické sekretariáty. I samo postavení parlamentu bylo nahrazeno činností stran (Kunc 2000:104).

V důsledku této neudržitelné situace došlo začátkem 90. let v Itálii k nevyhnutelnému rozpadu stranického systému, k němuž přispěl také souběh přinejmenším tří vleklých a

paralelně se prohlubujících krizových tendencí (v institucionální oblasti, ve fungování daňového systému a v krizi důvěry v politiku v souvislosti s odhalováním korupčních skandálů) (Kunc 2000:104). Krizi stranického systému urychlila akce Čisté ruce (Manipulite), jejíž protagonisté – státní zástupci – začali s identifikací a trestáním korupce na všech úrovních politického života. Stranický systém se pak zcela rozložil v letech 1992-1994 a vláda se tak stala jediným garantem institucionální kontinuity. Jedním z prostředků, jak tuto situaci vyřešit, se jevila změna volebního systému. Strany, které byly v tomto období u vlády, však změnu volebního systému nechtěly a proto se přikročilo k neúměrnému využívání referenda (Colarizi 2000:520).

Koncem 80. let se polarizace italského systému ještě prohloubila vytvářením třetího „pólu“ – nejrůznějších lig na severu země (Dvořáková, Kunc 2009:72). Jednalo se o hnutí, která hledala svou identitu na provinciální a regionální bázi. Tato hnutí začala mít však silný vliv v politice až ve chvíli, kdy přešla od regionálního protestu k populistickému (Kunc 2000:111). V roce 1991 vznikla z různých severoitalských seskupení na regionální bázi politická strana Liga Severu (Lega Nord). Jedná se o stranu, která ve svých začátcích měla sice úspěch ve volbách, ale měla také velmi nízký koaliční potenciál. Aby byla koaličně přijatelná, musela Liga Severu přeorientovat některé své požadavky a cíle a tak se autonomistické požadavky postupně přesunuly k vyjádření nespokojenosti „běžného člověka“ proti politikům a proti nespravedlivému přerozdělování daní a „hlas, původně požadovaný pro regionální identitu, se změnil v trestné hlasování lidu proti partitokracii“ (Kunc 2000:111).

Skandály politických stran a následný pokles důvěry ve funkčnost politického systému se negativně projevíly na výsledcích politických voleb již v roce 1992 (Pasquino 2002: 59). Křesťanská demokracie si pohoršila z 34,3 % na 29,6 % hlasů, Italská socialistická strana ze 14,2 % na 13,6 %, zatímco republikáni, liberálové a sociální demokraté zůstali na přibližně stejných pozicích. Strana demokratické levice a Strana komunistické obnovy získaly celkem 16,1 % hlasů. Z voleb v roce 1992 vzešel parlament, ve kterém měla většinu koalice křesťanských demokratů, socialistů, sociálních demokratů a liberálů. Předsedou vlády se stal socialista Giuliano Amato. V prosinci 1992 se také konaly místní volby v 55 obcích a jejich výsledky potvrdily krizi tradičních stran. Křesťanská demokracie i Italská socialistická strana přišly obě o přibližně polovinu hlasů (Colarizi 2000:546).

Ve volbách, které se konaly v roce 1993, prohrála jak Křesťanská demokracie, tak socialisté, zato Liga Severu získala 15,3 % hlasů. Demokratická strana levice zůstala přibližně

na svých pozicích a překvapivě si polepšilo Italské sociální hnutí, které však mělo také, jako Liga Severu, minimální koaliční potenciál. Colarizi říká, že obě tyto strany nemohly být koaličními partnery vzhledem ke svým xenofobním a rasistickým myšlenkám a kromě toho vystupovaly proti samotnému stranickému systému (Colarizi 2000:548). Hlavní poučení z voleb v roce 1993 vyplývalo z koaliční politiky, úspěšné pro levicové subjekty a neúspěšné pro pravicové (Kunc 2000:113). V roce 1993 byla situace v italském stranickém systému tedy taková, že italská pravice byla silně fragmentovaná (především Křesťanská demokracie) a další dvě strany (Liga Severu a Italské sociální hnutí) měly nízký koaliční potenciál. V ovzduší téměř politického vakua na pravé straně politického spektra to znamenalo naléhavou výzvu k urychlenému vzniku nové politické síly (Kunc 2000:114). Prázdné místo se rozhodl zaplnit Silvio Berlusconi, který v roce 1994 oznámil vznik politické strany Vzhůru Itálie (Forza Italia). Berlusconiho straně se poté podařilo koalovat jak Ligu Severu, tak Italské sociální hnutí a sjednocením pravice vytvořit silný pravicový subjekt.

V situaci téměř totální blokady všech stran a nemožnosti se proti stranám, opevněným v parlamentu postavit, se nakonec vláda stávala jediným garantem institucionální kontinuity, což je možné doložit především u vlády Amato (1992-1993) a vlády Ciampi (1993-1994), které se snažily oprostít od diktátu stranických sekretariátů (Kunc 2000:107-109). Jedním z cílů reformátorů systému se stalo sankcionovat převahu vlády jejím přímým odvozením od lidového hlasování, což bylo spojováno se změnou volebního principu na většinový (Kunc 2000:107).

Volební reforma se uskutečnila v roce 1993 a od té doby se začaly vytvářet volební koalice složené z jednotlivých politických stran, přičemž každá koalice se skládala z velkého množství velkých i malých stran. Strany v koalici měly sice podobnou, ale nestejnou politickou orientaci. Stačilo tedy, aby se jedna z koaličních stran rozhodla, že již nebude součástí koalice a znamenalo to pád vlády (Colarizi 2000:551). To se stalo například vládě Berlusconi I nebo vládě Prodi I a II. Strany pochopitelně měly možnost kandidovat ve volbách samostatně a ne v koalici, ale nebylo jisté, že by se v tom případě dostaly do parlamentu.

Parlamentních voleb v roce 1994 se zúčastnily nové politické strany: Vzhůru Itálie (Forza Italia) Silvia Berlusconiho, Národní Aliance (Alleanza Nazionale) – kde došlo ke změně „image“ a názvu této krajně pravicové strany z Italského sociálního hnutí – Národní Aliance na Národní Alianci, Italská demokratická strana, reformovaní komunisté a Lidová strana, která vznikla z Křesťanské demokracie. Za účelem sestavení kandidátek vznikly tři

velké koalice: středolevá s názvem Aliance progresistů, středová s názvem Pakt pro Itálii a pravice, ve které byla dvě seskupení: v severní Itálii Pól Svobod (Polo delle Libertà) a ve střední a jižní Itálii Pól dobrého vládnutí (Polo del Buon Governo). Zvítězila pravice v čele s Vzhůru Itálie, Národní Aliancí a Ligou Severu (Colarizi 2000:505).

Od roku 1994 se datuje v Itálii Druhá republika. Kunc si klade v této souvislosti otázku, zda šlo, přes výrazné změny systému, o přechod k odlišnému typu stranického systému (Kunc 2000:119). Podle Kunce, který se opírá o analýzu d'Alimonteho a Bartoliniho, nový volební systém nebo počínání voličů nesplnily ty cíle, které si od nich reformátoři slibovali, tj. nevedly ke kontrakci stranické scény a k průzračnějšímu, ne-li snadnějšímu koaličnímu vyjednávání (Kunc 2000:120). V průběhu Druhé republiky pokračoval trend dekoncentrace stran: strany se spíše vyrovnávají, největší ubývají, malé rostou. Nepochybný byl však stále trend ke dvoupólovosti (Kunc 2000:120). Přetrvávala tedy do určité míry situace polarizovaného pluralismu, který byl typický pro První republiku. Například ve vládě Berlusconi I, která vznikla z voleb v roce 1994 a trvala do 17. ledna 1995, se jednotlivé složky vládní koalice záhy zaměřily na přeuspořádání poměru sil podle logiky pohyblivých proudů v někdejší partitokracii (Kunc 2000:122). V důsledku vnitřních koaličních (ne)poměrů Liga Severu vystoupila z koalice a Berlusconi byl donucen podat demisi. Prezident Scalfaro pak v roce 1995 jmenoval úřednickou vládu Lamberta Diniho, kde Dini vydržel do roku 1996, poté byl jmenován na místo premiéra Antonio Maccanico, který však odstoupil a prezident vypsál nové volby na duben 1996. Těch se zúčastnila dvě velká seskupení (ze tří velkých koalic se přešlo na dvě) (Guarnieri 2006:88): Pól Svobody (Il Polo della Libertà) s Vzhůru Itálie, Národní Aliancí, Ligou Severu a několika menšími stranami a s Berlusconim jako kandidátem na předsedu vlády; druhým seskupením byl Olivovník (l'Ulivo) se Stranou demokratické levice, Lidovou stranou, Federací zelených a dalšími menšími stranami. Olivovník měl podporu reformovaných komunistů a jeho kandidátem na předsedu vlády byl Romano Prodi. Olivovník vyhrál volby s 42,16 % hlasů. Z těchto voleb vzešla vláda koalice levého středu a poprvé se stala vládní stranou postkomunistická strana, v tomto případě Demokratická strana levice. To, co půl století tvořilo výraznou charakteristiku italského politického režimu, tedy divergentní vývoj dvou krajních pólů s dominancí pólu třetího a centristického, přestalo existovat. Předtím s Berlusconim do vlády vstoupila reformovaná postfašistická pravice, tentokrát s Prodim vstoupila reformovaná postkomunistická levice (Kunc 2000:123).

Další parlamentní volby se konaly v roce 2001 a zvítězil v nich Berlusconi se středopravou koalicí Dům svobod (Casa delle libertà), která vládla Itálii do roku 2006. V roce 2006 zvítězila ve volbách středolevá koalice Jednota (l'Unione), ve které se sdružila strana Levicových demokratů, Kopretina (Margherita), Komunistická obnova, Itálie hodnot, Federace zelených a lidovci. V čele koalice stál Romano Prodi, který se stal podruhé předsedou vlády. V roce 2008 ale parlament odhlasoval nedůvěru této vládě, vláda padla, konaly se nové mimořádné volby a v nich zvítězil Berlusconi s koalicí Lid svobody (Popolo della Libertà). Na severu získala tato koalice spolu s Ligou Severu dokonce 46,8 % hlasů (Tranfaglia 2009:298). Je nutné zmínit nárůst preferencí pro Ligu Severu v těchto volbách. Liga přesto, že byla na kandidátkách pouze na severní polovině území, překročila 8 % a tím téměř zdvojnásobila hlasy získané ve volbách v roce 2006. Stala se tak první stranou v kraji Benátsko a v Lombardii a poprvé v její historii se zástupci Ligy v italském parlamentu stali rozhodující silou, což zvýšilo její vliv ve vládě. Italský spisovatel a novinář Gad Lerner poukazuje ve svém článku v La Repubblica na spojitost mezi úbytkem hlasů levicovým stranám a nárůstem hlasů pro Ligu a to i v oblastech, které tradičně volily levici. Vysvětluje to tím, že „Demokratická strana, která představila v Benátsku a v Lombardii kandidátky v čele s osobami, které mají své kořeny ve Svazu průmyslu, nemohla získat hlasy na periferiích velkých měst, kde růst nerovností je chápán již pouze jako bezpečnostní problém, protože již dávno je zapomenut jakýkoli pokus o sociální politiku“⁶⁰. Liga Severu byla od roku 2008 v Berlusconiho vládě a její zástupci se stali ministry pro institucionální reformy (Umberto Bossi), pro zjednodušení norem (Roberto Calderoli) a vnitra (Roberto Maroni). “Novým rysem italského parlamentu od roku 2008 je to, že zde nejsou zastoupena seskupení ani radikální levice ani radikální pravice. Částečně je to díky tomu, že některá z nich byla absorbována hlavními stranami a částečně kvůli tomu, že se nedostala přes 4% hranici nutnou pro vstup do Sněmovny.” (Dvořáková, Kunc 2009:85).

V roce 2012 jsou v Itálii dvě hlavní a velké strany, okolo kterých se sdružují strany menší podobného politického směru. Jedná se o Demokratickou stranu (Partito democratico) za středolevou část politického spektra a ve středopravé části politického spektra se jedná o Lid svobody (Popolo della Libertà). Na obou pólech dochází, jako i předtím, k tomu, že velké

⁶⁰ <http://www.repubblica.it/2008/04/sezioni/politica/elezioni-2008-uno/nord-senatur/nord-senatur.html>

strany mají tendenci být stále větší a začleňovat do sebe malé strany, tím se stávají příliš heterogenními a to vede k jejich neustálému drobení se a odštěpování menších celků.

Pozici tzv. třetího pólu v italské politice, tedy pozici, kterou od osmdesátých let 20. století zaujímala Liga Severu, začíná obsazovat jiný subjekt: Nový Pól pro Itálii (Nuovo Polo per l'Italia – NPI). NPI se do ledna 2011 nazýval Pólem národa (Polo della Nazione) a vznikl v prosinci 2010 jako uskupení parlamentních frakcí Jednoty Středu (Unione di Centro) Piera Ferdinanda Casiniho, Budoucnosti a Svobody pro Itálii (Futuro e Libertá per l'Italia) Gianfranca Finiho, Aliance pro Itálii (Alleanza per l'Italia) Francesca Rutelliho a Hnutí za autonomii (Movimento per le Autonomie) Raffaela Lombardina. Součástí NPI jsou i menší politické síly jako Italská liberální strana a strana Na sever (Verso Nord) Massima Cacciariho⁶¹. V lednu 2011 se toto uskupení dohodlo na změně názvu a na společných kandidátkách pro místní volby, které se konaly v roce 2011 ve 1343 obcích, i ve velkých městech jako Milán, Turín, Bologna a Neapol. Volby vyhrály politické strany se středolevou orientací. NPI, která deklaruje umírněný centrismus a za své hodnoty uznává legalitu, odpovědnost a národ⁶², v místních volbách (obce a provincie) v roce 2011 získala v průměru okolo 5 % hlasů.

V místních volbách, které se konaly v roce 2012, vyhrála středolevá uskupení. V důsledku toho se strany, které jsou součástí Třetího pólu, neshodly na dalším společném programu a je možné, že Jednota Středu přejde ke straně Lid Svobody Silvia Berlusconiho, který již začal s „námluvami“⁶³. Liga Severu na toto ostře reagovala s tím, že pokud se Berlusconi spojí se Třetím pólem, Liga Severu nebude podporovat Lid Svobody, který tudíž nebude schopen sestavit eventuální většinovou vládu⁶⁴. Samotná Liga Severu v místních volbách v květnu 2012 nedokázala umístit do druhého kola své kandidáty v tradičně legistických městech jako je Como nebo Monza a potvrdila své prvenství pouze ve Veroně a v Gorizii. Liga dokonce prohrála volby v rodišti Umberta Bossiho (Cassano Magnago) i ve městě, kde má sídlo Parlament Padánie (Sarego). V ostatních velkých městech severních provincií se volební výsledky Ligy pohybují pod 10 % hlasů, dokonce v Luce a Pistoii získala

⁶¹ <http://www.ilsole24ore.com/art/notizie/2010-08-04/berlusconi-astensione-caliendo-senso-131329.shtml>

⁶² <http://www.generazioneitalia.it/2011/01/13/bene-cazzullo-costruiamo-%E2%80%9C1%E2%80%99alternativa-votabile%E2%80%9D/>

⁶³ http://www.adnkronos.com/IGN/News/Politica/Berlusconi-nel-2013-si-a-governo-con-Pd-e-Terzo-polo-Bersani-lo-gela-contro-natura_313038870390.html

⁶⁴ http://www.nanopress.it/politica/2011/10/24/salvini-se-le-pensionari-passano-con-i-voti-del-terzo-polo-cade-berlusconi_P4227725.html

pouze 1 %⁶⁵.

Příští parlamentní volby se budou konat v roce 2013.

⁶⁵http://www.ilsole24ore.com/speciali/2012/elezioni/risultati/amministrative_comunali/static/lega.shtml

V. Historie a politika Ligy Severu

V této kapitole se zabývám historickým kontextem vzniku Ligy Severu, jejím politickým programem a její současnou pozicí na italské politické scéně.

V.1. Historický kontext vzniku Ligy Severu

V 70. letech minulého století ovlivnila život v Itálii ekonomická krize, která byla spjata především s nedostatkem ropy, s nárůstem inflace a nezaměstnanosti. Na začátku 80. let byla v Itálii ekonomika ještě v krizi, ale od roku 1984 nastalo opět období ekonomického rozvoje, jehož základem byla velmi příznivá mezinárodní ekonomická situace (snížení cen ropy a navýšení investic v zemi). Limitem ekonomického růstu v Itálii však byl hlavně stále rostoucí schodek italského státního rozpočtu (Colarizi 2000:458). Italská ekonomika rostla převážně na severu země, zatímco na jihu spíše stagnovala a současně zde silně rostla nezaměstnanost. Italská vláda přerozdělovala finanční prostředky získané z daní a poplatků na severu Itálie tak, že je investovala do jihoitalského průmyslu a zemědělství, což vyostřilo konflikt mezi Jihem a Severem Itálie a poskytlo živnou půdu pro uplatnění těch politických názorů, které poukazovaly na, podle názoru velké části obyvatel severní Itálie, nespravedlivé přerozdělování rozpočtových prostředků státu. Přičteme-li k tomu fakt, že italský stát hospodařil dosti neprůhledně a že se silně rozmohla korupce v těch stranách, které byly u vlády, nelze se divit, že voliči hlavně v severní Itálii byli znechuceni tradičními politickými stranami, které se střídaly u vlády a nebyly schopny udržet stabilitu země a začali se obracet ke stranám, které jim nabízely řešení bližších (protože regionálních, provinciálních nebo i obecních) problémů, o kterých se voliči domnívali, že mohou jejich řešení svým hlasem ve volbách ovlivnit (Colarizi 2000:481).

Regionální hnutí měla v Itálii svou dávnou tradici od dob městských států. Taková tradice byla ale založena na kulturních a lingvistických identitách a to obvykle nebylo motivem k politické mobilizaci. Kvalitativní skok přinesl až přechod od regionálního protestu (s legitimací etnicko-nacionalistickou) k protestu populistickému (Kunc 2000:110-111).

Hnutí, která stála u založení Ligy Severu, vznikla v severní Itálii v osmdesátých letech 20. století na regionální nebo provinciální bázi především v Benátsku, Piemontu a Lombardii (Dvořáková, Kunc 2009:77). Tato hnutí, která sama sebe nazývala většinou „ligami“ (lega), původně vycházela z představy jakési přirozené a historicky dané „regionální vlasti“. Tuto fázi jejich existence definoval italský politolog Ilvo Diamanti jako „etnoregionalismus“,

pojímající region jako „národ“ (Diamanti 1996:114). Regionální totožnost se ale ukázala jako méně politicky a volebně vydatný zdroj než lokální identity a bylo tedy výhodné tyto zdroje co nejvíce propojit v rámci úsilí o maximální valorizaci hlavně historicko-kulturních odlišností.

Požadavky na regionální autonomii se postupně přetělovaly do protestu „obyčejných“ lidí ze Severu proti politickým stranám a jejich zkorumpovaným představitelům, kteří nespravedlivě přerozdělovali peníze „vydělané pracovitými obyvateli severní Itálie a většinu dávali nepřilíš pracovitému a neschopnému Jihu.“ Simona Colarizi jako jednu z příčin úspěchu regionálních hnutí uvádí daňovou reformu, kterou v roce 1984 prosadil tehdejší ministr financí Bruno Visentini a která zvýšila daně z příjmu, což znevýhodňovalo bohatší severní Itálii oproti její jižní části (Colarizi 2000:481). Polarizace Lombardie – Řím je metaforou politické perifernosti rozvinutějšího a schopného Severu a zároveň symbolem napětí mezi běžnými lidmi a systémem stran (Dvořáková, Kunc 2009:77). Tuto tendenci potvrdil již 1. sjezd Lombardské ligy v roce 1989, kde byl jako nepřítel lidu Lombardie označen Řím, tradiční politické strany a obyvatelé Jihu či přistěhovalci z třetích zemí. Tím došlo k postupné amplifikaci pojmu „lombardského lidu“ na všechn „pádko-alpský lid“. Tento lid je definován jako „multiregionální společenství s toutéž kulturou“ (Kunc 2000:111).

Velký vliv na vznik regionálních hnutí v severní Itálii měl italský novinář Bruno Salvadori, který byl aktivním politikem na místní úrovni a velice silně se angažoval v Unii autonomního regionu Valle d’Aosta (Union Valdôtaine). Salvadori byl přesvědčen o tom, že pro zachování hodnot a principů, které po staletí vládly v regionu, je zapotřebí, aby politika byla blíže lidem a viděl ve federalismu jediný způsob, jak zachovat místní kulturu a tradice. Byl jedním z prvních v Itálii, kdo se u příležitosti prvních voleb do Evropského parlamentu v roce 1979 snažil sjednotit různá místní politická uskupení. Pod názvem Union Valdôtaine - Federalismo Europa Autonomia kandidovalo 19 politických uskupení, která však nebyla dost silná na to, aby získala křeslo v Evropském parlamentu.

V čele nejúspěšnějšího regionálního seskupení, Lombardské autonomistické ligy, stál příští leader Ligy Severu, Umberto Bossi, poprvé při příležitosti voleb do Evropského parlamentu v roce 1984 v rámci koalice nazvané Unie pro federální Evropu. Koalice nebyla úspěšná v evropských volbách, naopak v místních volbách 1985, kde vystoupila samostatně, získala tři křesla. A již v parlamentních volbách 1987 byl Umberto Bossi zvolen senátorem. V roce 1987 se Lombardská Liga dohodla s Benátskou Ligou a Piemontským svazem na dlouhodobé politické spolupráci. 22. listopadu 1989 byla založena Aliance Severu (Alleanza

del Nord), která sdružovala několik regionálních stran. Cílem Aliance Severu byla společná kandidátka pro evropské volby v tom samém roce. Součástí Aliance Severu byla Lombardská Liga, Benátská Liga, Toskánská Aliance, Nezávislý Piemont Ligurská Unie a Liga Emilia-Romagna.

V letech 1987 až 1989/1990 proběhla druhá fáze vývoje severoitalských lig, která se podle Diamantiho vyznačovala přechodem k neoregionalismu, pojímajícímu teritorium jako rámec pro formulaci společných sociálně-ekonomických zájmů (Diamanti 1996:114). Jednalo se vlastně o mezidobí, kdy byl zvyšován důraz na sociálně-ekonomická a zejména fiskální témata, na druhé straně byl současně připravován skutečný zlom, spočívající v radikálním opuštění původních autonomisticko-regionálních platforem ve prospěch kvalitativně odlišné makroregionalistické a federalistické koncepce (Strmiska 2003:3).

To, že v roce 1991 se velká část severoitalských regionálních hnutí rozhodla založit společný politický subjekt Ligu Severu, lze vysvětlit tehdejší ekonomickou i politickou situací v Itálii. Počátkem 90. let došlo k souběhu přinejmenším tří zdlouhavých a postupně se prohlubujících krizových tendencí, a to v institucionální oblasti, dále ve fungování daňového systému a přerozdělování prostředků (v silicím regionalismu a nechuti zejména severních rozvinutých oblastí doplácet na stagnující Jih i s Římem) a konečně v naprosté krizi důvěry ve veškeré profesionální politiky a v celou politiku v souvislosti s odhalováním korupčních skandálů. Tento souběh se projevil jako skutečné politické zemětřesení a vyústil v novou formulaci celého systému (Kunc 2000:104).

Jedním z výsledků rekonstrukce systému, o kterém hovoří Kunc, bylo založení Ligy Severu v roce 1991. To byla podle Diamantiho třetí fáze etablování se autonomistických hnutí (Diamanti 1996:116). Liga Severu integrovala různé regionální ligy, a proto nadále již nebyla za cíl její politiky označována autonomie jednotlivých regionů, nýbrž ustavení „Severní republiky“, která měla zahrnovat Toskánsko a regiony severní Itálie a s celou Itálií měla být spojena ve volném federativním svazku (Kunc 2000:111). Integrovaný federalismus se stal již pro Lombardskou Ligu a následně i Ligu Severu globální doktrínou, východiskem pro řešení v podstatě všech nejdůležitějších problémů ekonomického, politického i sociálního charakteru (Strmiska 2003:4). Vznikla myšlenka společné země „Padanie“, která představovala multiregionální společenství se stejnorodou kulturní bází (Strmiska 2003:4). Uvnitř Ligy Severu hned od počátku existovaly dvě frakce: federalistická a nacionalistická. Federalistická frakce se orientovala na Padánii a federaci se zbytkem Itálie, zatímco nacionalistická frakce

propagovala oddělení od „nepadánských“ regionů. Tento rozpor se plně projevil až v letech 1994–1995, kdy v Lize Severu začaly převažovat nacionalistické prvky a strana se začala přetvářet z federalistické formace v nacionalistické a potenciálně separatistické hnutí (Strmiska 2003:4).

Jádrem Ligy Severu se stala Lombardská Liga a Nezávislý Piemont (který v této roli nahradil Piemontský Svaz). K Lize Severu se připojila, či s ní úzce spolupracovala další regionální uskupení v Ligurii, Toskánsku, Emílii–Romagni. Boj proti partitokracii představoval velmi důležitý sjednocující moment politických aktivit regionálních severoitalských lig, který je charakterizoval jako protestní hnutí (Strmiska 2003:2). Lombardská Liga i Liga Severu se prezentovaly jako jediný a výlučný nástroj k prosazení vůle lidu proti oligarchii a elitám různého typu (Strmiska 2003:2). Liga Severu však nikdy nesjednotila všechna severoitalská regionální hnutí (nepřidaly se tradiční regionálně–autonomistické strany působící ve Valle d’Aosta, Tridentsku a Jižních Tyrolích). V současné době je Liga Severu složena z 15 regionálních politických hnutí, která tvoří následující regionální sekce⁶⁶:

- Lega Veneta – zakládající člen
- Lega Lombarda – zakládající člen
- Lega Nord Piemont – zakládající člen jako *Piemont Autonomista*
- Lega Nord Emilia – zakládající člen jako *Lega Emiliano-Romagnola*
- Lega Nord Liguria – zakládající člen jako *Uniuin Ligure*
- Lega Nord Toscana – zakládající člen jako *Alleanza Toscana*
- Lega Nord Friuli-Venezia Giulia
- Lega Nord Valle d'Aosta
- Lega Nord Alto Adige-Südtirol
- Lega Nord Trentino
- Lega Nord Romagna
- Lega Nord Marche
- Lega Nord Umbria

⁶⁶ <http://www.leganord.org/index.php/il-movimento/sedi-e-sezioni>

Regionální sekce existují také ve střední a jižní Itálii, jedná se o Lega Nord Abruzzo a Lega Nord Sardegna⁶⁷.

V.2. Vývoj a současná politika Ligy Severu

V roce 1992 došlo k úplnému rozpadu italské tradiční politické scény, která ztratila důvěru voličů prakticky ve všech italských regionech. Byl zatčen socialista Mario Chiesa pro podezření z úplatkářství. Tím začala snaha o očistu italské politiky, která dostala název *Mani Pulite* (Čisté ruce), a která zasáhla všechny oblasti života Itálie. Tato akce přivedla k zániku nebo alespoň ke značnému úbytku voličů všechny velké politické strany, které byly u moci, především Křesťanskou demokratickou stranu a Socialistickou stranu. Italská komunistická strana zase ztratila hlasy v důsledku pádu komunismu v socialistických zemích. Část jejích voličů se odvrátila od ideálů celosvětového komunismu a obrátila se k možná menším, ale konkrétnějším problémům spjatým se svým okolím tj. s regionem (Guarnieri 2006:61). Tuto tendenci potvrdily výsledky parlamentních voleb v roce 1992, kdy celá jedna čtvrtina voličů volila jinak než v předcházejících volbách. Koalice vládních stran (Křesťanská demokracie, Socialistická strana a Liberální strana) nezískala většinu v parlamentu (48,8 %). Liga Severu získala v těchto volbách 8,65 % hlasů, což znamenalo nárůst o 8,17 % hlasů oproti předešlým parlamentním volbám v roce 1987⁶⁸. Do voleb v roce 1992 šla Liga Severu s volebním programem, který byl zaměřen proti stávajícím politickým stranám u moci a Umberto Bossi ve svém předvolebním spotu v italské televizi sliboval, že Liga Severu vyřeší problém kriminality, napojení mafie na státní instituce, ekonomické problémy země s tím, že místo aby se zvyšovaly daně, je třeba snižovat výdaje⁶⁹.

Otázkou, jak se mohlo stát, že podobné apely měly takový úspěch a proč klesaly v severní Itálii volební preference tradičních politických stran a zvyšovaly se preference Ligy, se zabývali a zabývají italští i zahraniční odborníci. Kunc říká, že „originalita (Ligy) spočívá v důrazu na požadavky „běžného člověka“, vycházejícího z krize tradičních politických identit, v odkazu na komunitu definovanou v termínech územních a historických. Místo stranických programů nastupuje hlasitý apel na sebevědomí severského lidu, sestávajícího z komunit „silných“, vybavených svými zájmy a také náležitou „potencí“, jak tyto zájmy hájit.

⁶⁷ Abruzzo a Sardinie jsou regiony, které se nacházejí ve střední a jižní Itálii.

⁶⁸ <http://elezionistorico.interno.it>

⁶⁹ <http://www.youtube.com/watch?v=WXH22dfcJPA>

Úspěch Ligy Severu lze přičíst i tomu, že se jedná o alianci utvořenou k prosazování různých témat, která přesahovala tradiční politické hranice, ale především byla zaměřena na protest proti stávajícímu politickému režimu“ (Kunc 2000:79). Kladou se tak symbolické i materiální základy pro konstrukci silného pocitu kolektivní identifikace a despektu vůči zaostalejšímu „poafričtěnému“ jihu včetně Říma (Kunc 2000:112). Rumiz tvrdí, že „Liga nevytvořila samotnou změnu, ale určitě si uvědomila její brzký nástup, zatímco systém, uzavřený ve svých palácových hrátkách, si ničeho nevšiml. Liga dokázala odpovědět na potřebu imaginárního prvku mezi lidmi, a obsadila zásadní část mediality: část mýtů, symbolů a rituálů“ (Rumiz 2001:16-17). Iacopini a Bianchi si úspěch Ligy vysvětlují tím, že přejala americký model spektakularizace politiky (Iacopini, Bianchi 1994:4). Ilvo Diamanti vysvětluje úspěch Ligy tím, že se obrátila na obyvatele severní Itálie s tím, že je v nebezpečí jejich teritoriální identita: „Tradiční témata Ligy jako je boj proti imigraci a za bezpečnost, to jsou některé z aspektů obecného tématu identity teritoria“ (Diamanti 1996:237).

Je nesporné, že kromě zvolených témat i způsob komunikace s voliči byl pro Ligu jedním z příčin volebního úspěchu. Dvořáková a Kunc hovoří o tom, že byl kladen důraz na nový jazyk, odlišný od tradičního politického stylu. Členové Ligy vystupují jako lidé mluvící „jako vy nebo já“ a vyjadřují pocity obyvatel Severu – že se politika i minulé volby vždy rozhodovaly z Říma (Dvořáková, Kunc 2009:93). Způsob komunikace Ligy Severu využívá ty prostředky, které ostatní již dávno opustili: tradiční manifestace a nápisy na zdi barvou nebo sprejem (Iacopini, Bianchi 1994:8). Vedoucí funkcionáři strany hovoří jazykem potenciálních voličů nejen v konkrétním smyslu tzn. např. lombardštinou, ale také výběráním vhodných témat: v jejich politických kampaních vždycky figuruje nějaký úhlavní nepřítel voličů – v osmdesátých letech to byl Řím se svou centrální politikou, zatímco v devadesátých a dalších letech se jednalo o přistěhovalce. Vhodný jazyk je také součástí stranických priorit. Funkcionáři nepoužívají žádné komplikované politické slovní hříčky nebo jinotaje, ale snaží se přímo a výstižně pojmenovat problémy, kterými se strana zabývá.

K úspěchu Ligy přispěla také její struktura a organizace. Již při založení Lombardské ligy organizoval Bossi exekutivu strany centralizovaně, tj. vybíral funkcionáře tak, aby nemohlo dojít k rozštěpení tohoto politického uskupení. Jako varovný příklad mu posloužil případ Benátské Ligy, která poté, co získala v italských parlamentních volbách v roce 1983 jedno křeslo, se začala rozštěpovat na menší frakce. Bossi si byl vědom toho, že politická strana má být pevně organizovaná; jako model stranické organizace té doby mu paradoxně

posloužila struktura Italské komunistické strany.

Organizační struktura Ligy Severu je popsána ve Statutu⁷⁰, v němž je definována jako konfederace třinácti národních sekcí ze stejnojmenných italských regionů: Jižní Tyrolsko (Alto Adige – Südtirol), Emilia, Furlánsko – Julské Benátsko (Friuli – Venezia Giulia), Ligurie (Liguria), Lombardie (Lombardia), Marche, Piemont (Piemonte), Romagna, Toskánsko (Toscana), Trident (Trentino), Umbrie (Umbria), Údolí Aosty (Valle d'Aosta - Vallée d'Aoste), Benátsko (Veneto). Národní sekce se dále dělí na provinciální, obvodní a obecní.

Federální výbor Ligy může povolit připojení jiných politických hnutí k Lize samotné a tato politická hnutí se mohou stát dalšími národními sekcemi, pokud národní sekce ještě neexistují (čl. 2 Statutu).

V článku 5 Statutu se uvádí, že konfederace je koordinována federálním sekretariátem. Každá národní sekce má pak své vlastní sídlo v historickém hlavním městě svého národa.

Podle čl. 8 jsou federálními orgány Ligy Federální kongres (Congresso federale), Federální rada (Consiglio Federale), Federální předseda (Presidente Federale), Federální tajemník (Segretario Federale), Federální řídicí výbor (Comitato Amministrativo Federale), Federální dozorčí rada (Collegio Federale dei Revisori dei Conti) a Výbor pro disciplinu a ručení (Comitato di Disciplina e Garanzia).

V čl. 9 Statutu je definován Federální kongres jako orgán, který zastupuje národní sekce Ligy a může měnit Statut. Je to Federální kongres, který rozhoduje o politické linii strany a vyhodnocuje činnost národních sekcí. Čl. 12 Statutu se zabývá Federální radou, která provádí politický program, přijatý Federálním kongresem.

Federální předseda (čl. 14 Statutu) je garantem jednoty Ligy a jeho hlavním úkolem je podporovat padánskou národní identitu ve spolupráci s padánským parlamentem a s Federálním kongresem, zatímco Federální tajemník (čl. 15 Statutu) zastupuje Ligu na úrovni politické a právní a jeho funkcí je koordinace a dohled nad všemi orgány Ligy.

Výchozím bodem pro hlubší pohled na současnou politiku Ligy je její první politický program, který byl publikován 6. prosince 1991 v týdeníku "L'Europeo"⁷¹ a jehož doslovný překlad tvoří přílohu mé práce.

Jedním z hlavních bodů programu byla otázka daní s návrhem zamezit novým daním,

⁷⁰ <http://www.leganord.org/index.php/il-movimento/lo-statuto-della-lega-nord>

⁷¹ <http://www.circolorussell.it/index.php?doc=157>

zabránit zvýšení daní a stanovit limit pro přímé daně. Dalším důležitým bodem byla přebujelá byrokracie „v Římě“ a zde Liga navrhovala zablokovat přijímání nových zaměstnanců veřejné správy a povinnost výběrových řízení, čímž by se zabránilo nepotismu ve veřejné správě. V otázce mezd a platů navrhovala Liga zrušit stejnou platovou hladinu pro všechny a navrhovala také, že by zaměstnanci měli dostávat celý plat nebo mzdu a sami odvádět daně tj. zaměstnavatel by již daně a příspěvky na zdravotní a sociální pojištění za zaměstnance neodváděl. Vzhledem k tomu, že Liga vycházela z tvrzení, že „neexistuje jiný princip než tržní“, navrhovala také, aby polovina veřejných podniků a organizací byla převedena na soukromé osoby a aby byly zrušeny z jejího hlediska přebytečné veřejné instituce jako např. provincie. Tržní princip byl také u zrodu návrhu, aby bylo privatizováno zdravotnictví a ve školství aby soukromé školy měly stejný status jako ty veřejné. Školství by mělo být reorganizováno na regionální bázi. Boj proti mafii bude podle Ligy efektivní pouze tehdy, bude-li politikům odňata možnost řídit veřejné finance a disponovat jimi. Imigranti, kteří nepocházejí ze zemí EU, by měli dostat povolení k pobytu pouze tehdy, mají-li zajištěnou práci a bydlení. Ostatí cizinci budou vypovězeni. V otázce Severu a Jihu Itálie má Liga v původním programu jasno: tržní princip musí být součástí i jihoitalské ekonomiky. Sever nebude nadále podporovat jižní Itálie a jihoitalské instituce, které živí mafii prostřednictvím zmanipulovaných výběrových řízení a zakázek. V programu je jako forma státu navrhována federace se třemi makroregiony: Sever, Střed, Jih. Společné funkce federálního státu budou: obrana, spravedlnost, veřejný pořádek, měna. Liga argumentuje tím, že federální stát umožňuje demokratičtější organizaci, protože čím více je stát členěný na samosprávné celky, tím více je možné kontrolovat moc.

Od roku 1991, kdy byl zveřejněn první politický program Ligy, se v její politice mnoho věcí změnilo a přesto, že byla jednou z koaličních stran italských vlád Berlusconi I (1994-1995), Berlusconi II (2001-2005), Berlusconi III (2005-2006) a Berlusconi IV (2008-2011), podařilo se jí realizovat pouze několik opatření, která v původním programu uvádí.

Mezi body programu, které se Liga pokusila prosadit jako vládní strana, lze uvést návrh tzv. zákona Bossi-Fini tj. zákon č. 189 ze dne 30. července 2002, který stanovuje pro nelegálního přistěhovalce okamžité vyhoštění s tím, že ho ozbrojené složky doprovodí až na hranice. Ti z nelegálních přistěhovalců, kteří nemají doklady totožnosti, jsou shromažďováni v pobytových střediscích za účelem identifikace. Zákon předpokládá, že povolení k pobytu

bude vystaveno pouze tehdy, prokáže-li cizinec, že má práci⁷². Tento zákon ale byl Ústavním soudem prohlášen za neplatný, protože do něj nebyla zapracována opatření obsažená v Evropské směrnici 115/2008 a tak byl jeho účinek právě opačný: v následujících 5 letech po jeho schválení se počet nelegálních přistěhovalců zvýšil o 50 %⁷³. Zákon byl posléze novelizován v roce 2008. V roce 2008 vznikl také převážně z iniciativy Ligy Severu tzv. Bezpečnostní balíček (Pacchetto di Sicurezza)⁷⁴. Jedná se o soubor legislativních opatření (formou vládního dekretu, následně konvertovaného v zákon), která jsou zaměřena na veřejný pořádek. Součástí „balíčku“ je např. ministerský dekret z 5. srpna 2008, který dává starostům možnost zřídit domorodé skupiny dobrovolníků (ronde), které dohlížejí na dodržování veřejného pořádku. Dalším konkrétním opatřením je vládní dekret č. 92, který byl schválen jako zákon č. 125 dne 24. srpna 2008⁷⁵. Tento dekret stanoví, že nelegální pobyt je trestný čin a že je možné okamžitě nelegálního přistěhovalce vyhostit.

Přijatá výše uvedená opatření odpovídají té části politického programu Ligy, která zahrnuje omezení migrace, nucené návraty ilegálních migrantů do zemí původu a otázku bezpečnosti. Odpor Ligy Severu proti imigrantům všeobecně a muslimům zvláště je především vidět tam, kde je přítomnost cizinců zřetelná ve spojení s kriminalitou. Ve vztahu k muslimům se chce Liga Severu v současné době zviditelnit především bojem proti výstavbě mešit. Již v červenci 2011 se Liga pokusila neúspěšně prosadit ve vládě, které byla součástí, aby byl vydán vládní dekret, který by stanovil, že v případě plánované výstavby mešity, je třeba vyhlásit místní referendum⁷⁶.

Z programu Ligy zůstává nadále aktuální otázka federalismu. Pro Ligu je sjednocení Itálie historickým omylem, který je třeba napravit. Jak Jih Itálie, tak Italská republika jsou sociálně-politické množiny, které Liga vnímá jako překážky na své cestě k autonomii (Colarizi 2000:482). Autonomii vnímá Liga jako zachování své ekonomické prosperity. Ve vládě Berlusconi IV (2008-2011) byl pověřen Umberto Bossi, jako ministr bez portfeje, přípravou federativní struktury státu, což činil až do vládní krize v roce 2011. Federální stát by měl být podle Bossiho rozdělený do tří makroregionů, které budou mít zákonodárnou, administrativní a soudní moc. Společným orgánem federálního státu bude federální senát. Zde

⁷²http://www.interno.it/mininterno/export/sites/default/it/sezioni/servizi/legislazione/immigrazione/legislazione_424.html

⁷³ <http://www.altalex.com/index.php?tag=Y&q=bossi+fini>

⁷⁴ <http://www.altalex.com/index.php?idnot=41643>

⁷⁵ http://www.immigriatiestranieri.it/ita/news_dettaglio.php?table=servizi_immigrati&news_id=8&ideti=1

⁷⁶ http://www.leganord.org/homepage/doc/immigrazione_sicurezza/default.asp

se plány Ligy ve srovnání s původním programem z roku 1991 nezměnily.

Dalším důležitým bodem pro Ligu Severu i nadále zůstává daňový systém. Podle návrhů Ligy je třeba jej změnit tak, aby Pádské regiony měly k dispozici 90 % daňového výnosu z těchto regionů; pouze 10 % půjde státu. Vybírání daní bude v kompetenci samotných regionů, ne státu⁷⁷. Zde Liga oproti původnímu programu přitvrdila a výběr a přerozdělení daní navrhuje téměř kompletně svěžit regionům. V roce 2006 ze z iniciativy Ligy Severu konalo referendum o změně ústavy a zavedení tzv. „devolution“, to znamená přesun pravomocí státu na regiony v oblasti školství, administrativní, regionální a místní policie a zdravotnictví. Referenda se zúčastnilo 52,3 % voličů, ale většina z nich hlasovala proti navrhovaným reformám.

Otázka zeštíhlování státních úřadů, která byla jedním z bodů původního programu Ligy z roku 1991, byla brzy opuštěna, a Liga jako strana vládní koalice nenavrhl žádná opatření v tomto smyslu.

Privatizace zdravotnictví nebyla provedena, zdravotnictví zůstalo převážně veřejnoprávní strukturou a zákon ze 13. prosince 2010 č.220 to potvrzuje⁷⁸. Liga se sice snažila prosadit, aby nelegální přistěhovalci neměli ke zdravotnictví přístup⁷⁹, ale to se nepodařilo. Co se týká školství, ministryně školství za Vzhůru Itálie Mariastella Gelmini prosadila s podporou Ligy Severu v roce 2008 novelizované znění zákona o školství⁸⁰, kterým mj. opět zavedla známkování a vysvědčení prostřednictvím číselných hodnot, do vyučování se zavádějí znalosti vlastního regionu, zvyšuje se bezpečnost škol. K ohlašované „privatizaci“ školství však nedošlo a důkazem je nový školský zákon (č. 240/2010). Oproti volebním slibům Ligy politické elity dále hospodaří se státními financemi, důchodové pojištění i nadále funguje na veřejné bázi a ohledně otázky Sever-Jih je nutné říci, že dokonce vzrostl počet „nadbytečných“ institucí.

Ze současného politického programu Ligy Severu úplně zmizela některá témata, která byla v jejích začátcích zásadními. Otázka Jih/Sever nepředstavuje již problém, který by Liga chtěla řešit. Dalším opuštěným tématem je boj proti byrokracii. V původním programu se hovořilo o zeštíhlování úřadů státní správy i samosprávy, o konci nepotismu a klientelismu, o

⁷⁷ <http://www.leganord.org/elezioni/2008/5punti/default.asp>

⁷⁸ http://www.lavoro.gov.it/NR/rdonlyres/025DF08C-CDA6-4E2E-BCC5-3D39DB73F168/0/20101213_L_220.pdf

⁷⁹ <http://www.leganord.org/homepage/doc/sanita/default.asp>

⁸⁰ http://www.leganord.org/homepage/doc/scuola/legge_gelmini_ufficiale.pdf

zvýšení efektivity veřejné správy, ale poté, co se Liga Severu zúčastnila Berlusconiho vlád a co sama vládne v některých regionech a městech, toto téma přestalo být zásadním. Princip trhu jako jediný možný hybatel ekonomiky již také není přítomen v současném programu. V původním programu navrhovala Liga zrušení kolektivních smluv, zrušení podniků s podílem státu nebo samospráv, privatizaci zdravotnictví a školství s tím, že „neexistuje jiný způsob než tržní“, ale důraz na to, že trh sám je všemocný, byl opuštěn.

Změna nebo opuštění některých témat je dána také tím, že Liga Severu musela změnit svůj program a cíle, aby měla koaliční potenciál a mohla vládnout. V roce 1993 se Liga Severu jevila jako absolutně nekoalovatelná (Kunc 2000:113). Přesto vstoupila v koalici s Berlusconiem a v zájmu koalice potlačila požadavky po federalizaci či nezávislosti severních regionů, i když si uchovala původní radikalismus ohledně výběru a přerozdělení daní.

Přístup k možným koalicím byl však uvnitř Ligy Severu rozdílný. V roce 1994 před dohodou mezi Bossim a Berlusconiem, která vyústila ve formaci Pólu Svobody, podepsal jeden z čelných představitelů Ligy, Roberto Maroni, dohodu (následně anulovanou) s Paktem pro Itálii Maria Segniho, protože odmítal koalici s Berlusconiem (do které poté ale Liga vstoupila). Když se v roce 1995 Bossi rozhodl, že nebude nadále podporovat svého koaličního partnera ve vládě Berlusconi I, Maroni, který byl tehdejším ministrem vnitra, spolu s dalšími členy Ligy Severu, s tímto rozhodnutím nesouhlasil (Colarizi 2000:502). V důsledku této pře 40 ze 117 zvolených zástupců Ligy v dolní komoře a 17 ze 60 senátorů opustili stranu a přešli k Berlusconiho straně Vzhůru Itálie. Po parlamentních volbách v roce 1996, kterých se Liga zúčastnila sama za sebe a nebyla součástí žádné koalice, přešli další členové Ligy, kteří naopak byli zastánci koalice s Berlusconiem, do Vzhůru Itálie a několik zastánců koalice s Romanem Prodim přešlo do středových stran. Celkem se jednalo o 15 z 59 zástupců Ligy zvolených do dolní komory a o 9 senátorů z 27. V roce 1999 opustila Liga Severu skupina poslanců Gnuttioho a Comina s cílem spojit se se stranou Vzhůru Itálie, zatímco poslanec Comecini opustil Ligu již v roce 1998 s cílem osamostatnit Benátskou Ligu a vstoupit do koalice se stranou Vzhůru Itálie (Tranfaglia 2009:147).

Umberto Bossi a Silvio Berlusconi se dohodli na spojení vlastně až v roce 2000, kdy Liga spolu s ostatními stranami koalice Dům svobody vyhrála regionální volby. Následující rok porazila tato koalice středolevé strany v parlamentních volbách a vrátila se do vlády.

V průběhu let 2001 až 2006 se vyostřily uvnitř Ligy Severu dvě rozdílné pozice ohledně možných koalic: jedna část, kterou vedli Roberto Calderoli a Roberto Castelli a která měla podporu Umberta Bossiho, zastávala středopravou koalici, zatímco druhá část, kterou vedli Roberto Maroni a Giancarlo Giorgetti, navrhovala po parlamentních volbách v roce 2006 středolevou koalici. Důvodem bylo přesvědčení, že bez hlasů levice bude obtížné prosadit referendem reformu, která nastolí federální podobu italského státu (Tranfaglia 2009:279). Středové a levicové strany však referendum nepodpořily a to vedlo uvnitř Ligy Severu k opuštění myšlenky na středolevou koalici. Od roku 2006 až 2008 Liga byla opoziční stranou vlády Prodi II spolu s Lidem svobody Silvia Berlusconiho, se kterým se pak Liga vrátila do vlády od roku 2008.

Po demisi Berlusconiho v listopadu 2011 padla vláda a italský prezident Giorgio Napolitano jmenoval předsedou vlády Maria Montiho. Liga Severu a s ní pouze dva další poslanci (Alessandra Mussolini a Domenico Scilipoti) hlasovali nedůvěru Montiho vládě. Spojenectví Ligy Severu s Lidem Svobody Silvia Berlusconiho lze považovat za ukončené na národní úrovni, ale pokračuje na místní úrovni, alespoň do příštích voleb.

Je zajímavé, že po vzniku Ligy byl její koaliční potenciál obecně považován za nulový, což bylo dáno mj. historickým kontextem jejího vzniku – na přelomu první a druhé republiky. Jak říká Kunc: „Hlas, původně požadovaný pro regionální identitu, se tak změnil v trestné hlasování lidu proti partitokracii. Ožila tu tendence, která oslavuje ctnost, soukromé aktivity a požadavek pořádku proti degenerativnímu působení politiky. A Lombardská liga pak vědomě navázala na další z klasických témat populistických, a ovšem i fašistických hnutí: nepřátelství vůči „jiným“, vůči těm, kteří ohrožují homogenost „lidu“ a tedy jeho vlastní identitu“ (Kunc 2000:111).

Podle Dvořákové je Liga Severu vlastně třetím nesystémovým pólem na původně dvoupólové politické scéně: „Koncem 80. let se polarizace systému ještě prohloubila vytvářením třetího „pólu“ – nejrůznějších lig na severu země, které se počátkem 90. let sjednotily v Lize Severu. Vzhledem k radikálně pravicovým a populistickým postojům v některých otázkách, zejména xenofobie, odmítání establišmentu, tvrdé kritice Jihu, federalistickým až separatistickým postojům, i tato strana měla v dané chvíli minimální koaliční potenciál a byla vnímána jako antisystémová“ (Dvořáková, Kunc 2009:72).

V.3. Volební výsledky Ligy Severu

Politickou pouť Ligy Severu ilustrují jasně výsledky parlamentních voleb v roce 1983, 1987, 1992, 1994, 1996, 2001, 2006 a 2008. Z důvodu nezahlcení této práce volebními statistikami uvádím pouze výsledky voleb do dolní komory italského Parlamentu, které podle mého názoru vypovídajícím způsobem ilustrují dění na italské politické scéně i nárůst či úbytek hlasů pro Ligu Severu. Veškeré údaje jsou převzaty z Historického archivu italského Ministerstva vnitra⁸¹.

Parlamentní volby v roce 1983

V těchto volbách byl zaznamenán nárůst značný pokles hlasů Křesťanské demokracie. Po volbách se stal premiérem socialista Bettino Craxi. Hlasy získala i Benátská liga a Liga pro Terst, obě však pouze okolo čtvrt procenta hlasů.

Tabulka č. 2: volební výsledky v roce 1983

strany	hlasy		hlasy (%)		křesla	
Křesťanská demokracie	12.153.081	-1.893.210	32,93	-5,37	225	-37
Italská komunistická strana	11.032.318	-106.913	29,89	-0,49	198	-3
Italská socialistická strana	4.223.362	+626.560	11,44	+1,63	73	+11
Italské sociální hnutí – národní pravice	2.511.487	+580.848	6,81	+1,55	42	+12
Italská republikánská strana	1.874.512	+764.303	5,08	+2,05	29	+13
Italská sociálně-demokratická strana	1.508.234	+100.699	4,09	+0,25	23	+3
Italská liberální strana	1.066.980	+354.334	2,89	+0,95	16	+7
Radikální strana	809.810	-455.060	2,19	-1,26	11	-7
Proletářská demokracie	542.039	-	1,47	-	7	+7
Národní strana důchodců	503.461	-	1,36	-	0	-
Südtiroler Volkspartei	184.940	-19.959	0,50	-0,06	3	-1

⁸¹ <http://elezionistorico.interno.it/>

Benátská Liga	125.311	-	0,34	-	1	+1
Kandidátka pro Terst	92.101	-	0,25	-	0	-
Akční strana Sardinie	91.923	+74.250	0,25	+0,2	1	+1

Zdroj: Historický archiv Ministerstva vnitra Italské republiky

Parlamentní volby v roce 1987

Italská socialistická strana získala nejvíce hlasů ve své historii, Křesťanská demokracie získala více hlasů oproti roku 1983, Italská komunistická strana, po smrti Enrica Berlinguera, ztratila hlasy. Novinkou těchto voleb bylo získání 1 křesla ze strany Lombardské Ligy.

Tabulka č. 3: volební výsledky v roce 1987

Strany	hlasy		hlasy (%)		křesla	
Křesťanská demokracie	13.241.188	+1.088.107	34,31	+1,38	234	+9
Italská komunistická strana	10.254.591	-777.727	26,57	-3,32	177	-21
Italská socialistická strana	5.505.690	+1.282.328	14,27	+2,83	94	+21
Italské sociální hnutí – Národní pravice	2.282.256	-229.231	5,91	-0,9	35	-7
Italská republikánská strana	1.429.628	-444.884	3,70	-1,38	21	-8
Italská sociálně demokratická strana	1.140.910	-367.324	2,96	-1,13	17	-6
Radikální strana	988.180	+178.370	2,56	+0,37	13	+2
Zelení	969.330	-	2,51	-	13	+13
Italská liberální strana	810.216	-256.764	2,10	-0,79	11	-5
Proletářská demokracie	642.161	+100.122	1,66	+0,19	8	+1
Südtiroler Volkspartei	202.022	+17.082	0,52	+0,02	3	=
Lombardská Liga	186.255	-	0,48	-	1	+1
Akční strana Sardinie	170.040	+78.117	0,44	+0,19	2	+1

Zdroj: Historický archiv Ministerstva vnitra Italské republiky

Parlamentní volby v roce 1992

Tyto volby byly prvními s Demokratickou stranou levice a Stranou komunistické obnovy (na které se rozdělila Italská komunistická strana). Ve volbách se poprvé velmi dobře umístila Liga Severu. Zajímavá je i kandidatura různých regionálních stran a uskupení především ze severní Itálie.

Tabulka č. 4: volební výsledky v roce 1992

Strany	hlasy		hlasy (%)		křesla	
Křesťanská demokracie	11.637.569	-1.603.619	29,65	-4,66	206	-28
Demokratická strana levice	6.317.962	-	16,10	-	107	+107
Italská socialistická strana	5.343.808	-161.882	13,62	-0,65	92	-2
Liga Severu	3.395.384	+3.209.229	8,65	+8,17	55	+54
Komunistická obnova	2.201.428	-	5,61	-	35	+35
Italské sociální hnutí – Národní pravice	2.107.272	-174.984	5,37	-0,54	34	-1
Italská republikánská strana	1.723.756	+294.128	4,39	+0,69	27	+6
Italská liberální strana	1.121.854	+311.638	2,86	+0,76	17	+6
Zelení	1.093.037	+123.707	2,79	+0,28	16	+3
Italská sociálně demokratická strana	1.066.672	-74.238	2,72	-0,24	16	-1
Liga pro autonomii Benátska	152.396	-	0,39	-	1	+1
Alpská lombardská liga	90.875	-	0,23	-	0	-
Alpská Piemontská liga	69.648	-	0,18	-	0	-
Hnutí za nezávislý region Benátsko	49.027	-	0,12	-	0	-
Benátská Jednota	48.659	-	0,12	-	0	-

Zdroj: Historický archiv Ministerstva vnitra Italské republiky

Parlamentní volby v roce 1994

V roce 1994 se k politickým volbám vzhledem k reformě volebního zákona sdružily italské politické strany do tří koalic.

- Pokroková aliance - koalice levicového středu sdružovala Stranu demokratické levice, Komunistickou obnovu, Federaci zelených, Italskou socialistickou stranu, Síť (La Rete), Demokratickou alianci a Sociální křesťany.
- Pól svobody a Pól dobré vlády – koalice pravého středu, obě vedl Silvio Berlusconi. Pól svobody sdružoval Vzhůru Itálie a Ligu Severu, Pól dobré vlády sdružoval Vzhůru Itálie a Národní alianci.
- Pakt pro Itálii – středová koalice sdružoval Italskou lidovou stranu a Pakt Segni.

Tabulka č. 5: volební výsledky v roce 1994 - poměrný podíl

Volební seznamy	hlasy	%	křesla
Forza Italia	8.136.135	21,01	30
Strana demokratické levice	7.881.646	20,36	38
Národní Aliance	5.214.133	13,47	23
Italská lidová strana	4.287.172	11,07	29
Liga Severu	3.235.248	8,36	11
Komunistická obnova	2.353.946	6,05	11
Pakt Segni	1.811.814	4,68	13
Federace Zelených	1.047.268	2,70	-
Italská socialistická strana	849.429	2,19	-
Demokratická aliance	456.114	1,18	-

Zdroj: Historický archiv Ministerstva vnitra Italské republiky

Tabulka č. 6: volební výsledky v roce 1994 - většinový podíl

Volební seznamy	hlasy	%	křesla
Pokrokoví (Progressisti)	12.632.680	32,81	164
Pól svobody	8.767.720	22,77	164
Pakt pro Itálii	6.019.038	15,63	4
Pól dobré vlády	5.732.890	14,89	129
Národní Aliance	2.566.848	6,66	8
Forza Italia	679.154	1,76	1

Zdroj: Historický archiv Ministerstva vnitra Italské republiky

Parlamentní volby v roce 1996

V těchto volbách se projevila tendence k dvoupólovému systému. K volbám se strany sjednotily do dvou hlavních koalic:

- Olivovník (l'Ulivo), který tvořila Strana demokratické levice, Italská lidová strana, Italská obnova, Komunistická obnova a Federace zelených. Olivovník získal více hlasů než Pól svobody.
- Pól svobody, který tvořila Forza Italia, Národní Aliance a Křesťanskodemokratický střed.

Liga Severu v těchto volbách vystupovala samostatně.

Tabulka č. 7: volební výsledky v roce 1996 - poměrný podíl

Volební seznamy	hlasy	%	křesla
Strana demokratické levice	7.894.118	21,06	26
Forza Italia	7.712.149	20,57	37
Národní Aliance	5.870.491	15,66	28
Liga Severu	3.776.354	10,07	20

Komunistická obnova	3.213.748	8,57	20
Lidovci pro Prodiho	2.554.072	6,81	4
Křesťanskodemokratický střed	2.189.563	5,84	12
Italská obnova	1.627.380	4,34	8

Zdroj: Historický archiv Ministerstva vnitra Italské republiky

Tabulka č. 8: volební výsledky v roce 1996 - většinový podíl

Volební seznamy	hlasy	%	křesla
Olivovník	15.725.655	42,16	246
Pól svobody	15.027.030	40,29	169
Liga Severu	4.038.239	10,83	39
Pokrokoví	982.505	2,63	15

Zdroj: Historický archiv Ministerstva vnitra Italské republiky

Parlamentní volby v roce 2001

Ve volbách v roce 2001 se představily dvě koalice:

- Dům svobod (Casa delle Libertá), který tvořily Vzhůru Itálie, Národní aliance, Křesťanskodemokratický střed, Liga Severu a Nová italská socialistická strana. Dům svobod volby vyhrál.
- Olivovník, který tvořili Levicoví demokraté, Kopretina (La Margherita), Federace Zelených, Italští sociální demokraté a Strana italských komunistů.

Tabulka č. 9: volební výsledky v roce 2001 – poměrný podíl

Volební seznamy	hlasy	%	křesla
Forza Italia	10.923.431	29,43	62
Levicovní demokraté	6.151.154	16,57	31
Kopretina	5.391.827	14,52	27
Národní aliance	4.463.205	12,02	24
Komunistická obnova	1.868.659	5,03	11
Liga severu	1.464.301	3,94	-
Itálie hodnot	1.443.725	3,89	-

Zdroj: Historický archiv Ministerstva vnitra Italské republiky

Tabulka č. 10: volební výsledky v roce 2001 – většinový podíl

Volební seznamy	hlasy	%	křesla
Dům svobody	16.915.513	45,57	282
Olivovník	16.019.388	43,15	183
Itálie hodnot	1.487.287	4,01	-
Evropská demokracie	1.310.119	3,53	-
Liga benátská fronta	173.618	0,47	-

Zdroj: Historický archiv Ministerstva vnitra Italské republiky

Parlamentní volby v roce 2006

V roce 2006 se hlasovalo již podle nového volebního zákona, který prosadila vláda Berlusconi a podle kterého se volí poměrně do obou komor. Specifickým rysem je tzv. mandátový bonus, kdy vítěz voleb do dolní komory má automaticky nárok na 54% mandátů, v Senátu je bonus přidělován na regionální bázi.

V politických volbách v roce 2006 se prezentovala středolevá koalice (Levicoví demokraté, Kopretina, Italská lidová strana, Federace zelených, Italští komunisté a jiné menší strany), kterou vedl premiér Romano Prodi. Středoprávní koalice Dům Svobody, kterou vedl Silvio Berlusconi a kterou tvořily Forza Italia, Národní Aliance, Liga Severu a jiné menší strany, volby prohrála.

Tabulka č. 11: volební výsledky v roce 2006 – celkové volební výsledky

Volební seznamy	hlasy	%	Křesla
Olivovník	11.930.983	31,271	220
Strana komunistické obnovy	2.229.464	5,843	41
Růže v hrsti	990.694	2,596	18
Forza Italia	9.048.976	23,717	137
Národní aliance	4.707.126	12,337	71
Liga Severu	1.747.730	4,580	26

Zdroj: Historický archiv Ministerstva vnitra Italské republiky

Parlamentní volby v roce 2008

K volbám se prezentovala středoprávní koalice, kterou tvořil Lid svobody (Il Popolo della Libertá), Liga Severu a Hnutí za autonomii. Tato koalice volby vyhrála. Středolevá koalice (Demokratická strana a Itálie hodnot) a levicová koalice „Levice Duha“

(Komunistická obnova, Federace zelených, Strana italských komunistů a Demokratická levice) volby prohrála.

Tabulka č. 12: volební výsledky v roce 2011 – celkové volební výsledky

Koalice	Strana	hlasy	%	Křesla
Lid svobody- Liga Severu – Hnutí za autonomii	Lid svobody	13.629.464	37,38	272
	Liga Severu	3.024.543	8,30	60
	Hnutí za autonomii	410.499	1,13	8
Demokratická strana – Itálie hodnot	Demokratická strana	12.095.306	33,18	211
	Itálie hodnot	1.594.024	4,37	28
žádná	Unie středu	2.050.229	5,62	36
žádná	Levice - Duha	1.124.298	3,08	–
žádná	Pravice – tříbarevný plamen	884.961	2,43	–
žádná	Socialistická strana	355.495	0,98	–

Zdroj: Historický archiv Ministerstva vnitra Italské republiky

Z přehledů volebních výsledků jasně vyplývá, že Liga Severu se již od roku 1992 celkem stabilně drží na hodnotách, které se pohybují okolo 8,5% v parlamentních volbách do dolní komory a to nezávisle na koalicích, jejichž je součástí. V případě, že Liga Severu kandidovala samostatně jako v roce 1996, získala přes 10% hlasů.

Vyšší zastoupení než v parlamentních volbách získává Liga Severu tradičně v regionálních volbách. V posledních regionálních volbách v roce 2010 získala celkem 12,28 % hlasů ve všech 13 regionech, kde proběhly volby. V severoitalských regionech pak dosáhla 35,15 % v Benátsku (kde se stala nejsilnější stranou), v Lombardii 26,20 %, v Piemontu 16,84 % a v Ligurii 10,22 %⁸².

⁸²<http://elezionistorico.interno.it/index.php?tpel=R&dtel=28/03/2010&tpa=I&tpc=A&lev0=0&levsut0=0&es0=S&ms=N>

V důsledku obvinění z korupce a zneužívání moci podal 5. dubna 2012 Umberto Bossi demisi z pozice federálního tajemníka Ligy Severu, ale byl ihned jmenován federálním předsedou strany. Tato obvinění měla vliv na výsledky komunálních voleb 6. a 7. května 2012, kdy se Liga vůbec nedostala do druhého kola ve městech, která byla její baštou, jako je například Como a Monza. U vlády zůstala pouze ve Veroně a v Gorizii. Liga přišla o hlasy i v obci Cassano Magnago (rodišti Bossiho) a v obci Sarego, kde má sídlo parlament Padánie⁸³.

⁸³ <http://comunali.interno.it/amm120506/seleC03.htm>

VI. Patří Liga Severu do rodiny populistických radikálně pravicových stran?

V předchozích kapitolách jsem se zabývala vývojem politické scény a stranického systému v Itálii od jejího sjednocení do současnosti. Do tohoto historického kontextu jsem zasadila Ligu Severu, popsala jsem její vznik, původní cíle a současnou politiku. Cílem této VI. kapitoly je určit, zda Liga Severu patří do rodiny populistických radikálních pravicových stran. Za tím účelem se nejdříve v podkapitole VI. 1. zaměřuji na společné jmenovatele příčin úspěchu populistických stran krajní pravice v Evropě a v Itálii, v části VI. 2. vyložím a budu interpretovat definice a poznatky, které o krajní populistické pravici shromáždil holandský badatel Cas Mudde a jiní významní badatelé a v poslední podkapitole VI.3. se soustředím na obsahovou analýzu vybraných dokumentů a prohlášení Ligy Severu, abych na základě minimální i maximální definice podle Case Muddeho mohla určit, je-li Liga Severu součástí rodiny populistických radikálně pravicových stran.

VI.1. Příčiny úspěchu radikální pravice v Evropě a v Itálii

Nejčastěji je růst podpory stranám krajní pravice dáván do souvislosti s ekonomickými problémy, vysokou nezaměstnaností a nízkým pocitem bezpečí, což vytváří klimo nesouhlasu vůči vládní politice a vede k hledání řešení mimo tradiční systémové strany. Je pravda, že lidé se přiklánějí k řešením, která nabízejí radikální pravicové strany, hlavně v době ekonomické recese a/nebo zvyšujících se sociálních rozdílů. Jako příklad lze citovat úspěch Italského sociálního hnutí na konci 60. let právě kvůli nejistotě, ve které Italové tehdy žili (Milza 2003:18). Příčinou této nejistoty byla proměna společnosti z agrární na industriální, stěhování z venkova do měst, zkrátka destrukuralizace italské společnosti (Milza 2003:104). V 90. letech se Italské sociální hnutí přejmenované na Národní alianci dostalo dokonce do vlády a to díky rozpadu tradičních politických stran a nedůvěře občanů v politiky. Národní aliance byla v očích voličů čistá, právě protože neměla nikdy moc a ještě k tomu se snažila se distancovat od starého Italského sociálního hnutí, z něhož vznikla (Milza 2005:278-279). Co se týká úspěchu Ligy Severu, podle Milzy je dán teritoriem Ligy: nazývá tento jev „Nemoc Severu“ (Male del Nord) (Milza 2005: 284). Vysvětluje, že např. Benátská liga se zrodila ještě před krizí Křesťanské demokracie v původně chudém regionu, který se stal v období ekonomického boomu bohatým a jeho obyvatelé se báli, aby „jejich“ bohatství nebylo odvedeno v rámci podle nich nespravedlivého daňového systému na italský Jih. Ty

samé základy má podle Milzy také úspěch Ligy Severu; tedy strach a nejistota z jedné strany a z druhé hledání vlastní teritoriální identity (Milza 2005:289). Tyto úvahy však nenabízejí vysvětlení toho, proč se vliv krajně pravicových stran tak silně projevil v severní Itálii, kde je ekonomika mnohem vyvinutější a bezpečnost mnohem vyšší než v jižní Itálii.

Možnou odpověď na výše položenou otázku poskytuje zajímavá teorie o příčinách růstu populistických stran radikální pravice profesorky politické teorie na Westminsterské universitě Chantal Mouffe. Podle ní můžeme pochopit stabilní nárůst současných pravicových populistických stran pouze tehdy, pokud tento nárůst vztáhneme k nutnosti konsensuální politiky politického středu. Potřeba sociálně demokratických a jiných levicových stran, aby si našly svou pozici v politickém středu, se ukázala virtuálně v té samé době, kdy strany jako Liga Severu zaznamenávaly čím dál tím větší úspěch. Tím, že se pohybují směrem k politickému středu, říká Mouffe, se sociálně demokratické strany ocitly v pozici, kdy musely opustit zápas o rovnost, která byla vždy předtím hlavním tématem sociální demokracie. V nové konsensuální politice středu ale každý zásadní konflikt zájmů musí ustoupit víře v politiku bez protivníků (Mouffe 1999:12-13). To je tzv. „třetí cesta“, kterou prosadila britská Labour Party poté, co v roce 1997 vyhrála parlamentní volby, a v ní se identifikují i jiné sociálně-demokratické strany, které tím přijímají fakt, že neexistuje alternativa ke kapitalistickému volnému trhu. Nová levice tedy odmítá hodnoty staré levice. Slovy Slavoj Žižeka „Sociálně-demokratické strany v podstatě opustily ideologii a v situaci, kdy neexistuje žádný reálný ideologický boj, je rozdíl mezi politickými stranami redukován na rozdílné kulturní postoje a přístupy. Neexistují již témata, která by rozdělovala politicky etablované strany, žádné praktické téma, o kterém by lidé mohli rozhodovat, protože politika mainstreamových stran se prakticky v ničem neliší“ (Žižek in Howarth a Torfing 2005:202).

Mouffe tvrdí, že to, co chybí, je samotná politika: vzhledem k tomu, že neexistují žádné zájmy, které by byly v konfliktu, jsme u politiky bez protivníků. Demokratická politika je pojímána jako dialog, spíše než jako konfrontace. Konflikty jsou redukovány na pouhou soutěž mezi zájmy, které mohou být harmonizovány prostřednictvím dialogu (Mouffe 1999: 15-16). Jedná se o typicky liberální perspektivu, která nahlíží na demokracii jako na způsob řešení problémů na úrovni elit, který se odehrává na neutrální půdě a redukuje politiku na výměnu argumentů a negociaci kompromisů. Teoretici Třetí cesty nejen že nejsou zakotveni v realitě a v sociálním životě, ale schází jim také integrační role, kterou konflikt hraje v moderní demokracii. Podle Mouffe musí demokratická společnost vytvořit prostor pro

vyjádření konfliktních zájmů a hodnot, protože pokud neexistuje antagonismus mezi pravíci a levíci, tak „...největší současné politické vášně nemohou najít průchod uvnitř demokratického systému, protože tam neexistuje debata o možných alternativách, neexistuje tam debata o tom, v jakých formách identifikace by se lidé mohli mobilizovat. Tudíž jsme svědky nárůstu jiných forem kolektivní identifikace (...), které velmi obtížně mohou být vypořádány v rámci demokratického systému“ (Mouffe 1995:500–501).

Problém netkví tolik v tom, že lidé chtějí antagonismus, ale spíše v tom, že středové politické strany se svými neurčitými programy nenabízejí žádnou radikální, vizionářskou a antagonistickou alternativu, o které by lidé mohli rozhodovat, zatímco zároveň spousta problémů zůstává nevyřešených: nezaměstnanost a nejistota práce, klesající standardy blahobytu apod. (Mouffe 1995:501). Právě v tomto smyslu se politický konsensus středu nezabývá „reálnými“ problémy normálních lidí, ale místo toho nabízí sociálně odpovědnou, nicméně systému konformní regulaci největších sociálních transformací jako je globalizace, znalostní ekonomika atd. V nepřítomnosti demokratických kanálů, prostřednictvím kterých se může odehrát konfrontace hodnot a zájmů, byla dána populismu možnost, aby vyhrál u té části populace, jejíž požadavky byly ignorovány „konsensem středu“ (De Vos in Howarth a Torfing 2005:202). Vzhledem k tomu, že chybí alternativní politický diskurz, populistická pravice byla schopná nahlas vyjádřit požadavky těch, kdo nemohl najít své místo v rámci demokratického prostoru, aby vyjádřil svou jinou pozici. Strany jako Liga Severu byly jediné, které nabízely alternativu, jejímž prostřednictvím bylo možné vyjádřit antagonismus.

S nástupem Třetí cesty tudíž nová populistická pravice využila možnosti zabrat prostor, který jí zanechala levice. Dnes je pravicový populismus jedinou politickou silou, která úspěšně využívá anti-kapitalistický diskurz. Prezentuje se jako jediná antiinstitucionální síla, která zosobňuje vůli národa. Na rozdíl od těch, kdo vyznávají filozofii Třetí cesty, jsou si pravicoví populisté vědomi toho, že politika znamená to, že musí být narýsovány nějaké politické hranice a že je třeba pojmenovat nepřitele (Dvořáková 1997:11). Triumf pravicových stran v Evropě je cenou, kterou levice platí za to, že se distancovala od jakéhokoliv radikálního politického projektu a za to, že akceptovala kapitalismus volného trhu (Žižek in Howarth a Torfing 2005:204).

VI.2. Minimální a maximální definice krajně pravicových populistických stran podle Case Muddeho⁸⁴

Než se budu zabývat otázkou, je-li Liga Severu populistickou radikální pravicovou stranou, je nutné, abych popsala jednotlivé znaky, které jsou tomuto typu stran přisuzovány autoritami v oblasti politologie. Konkrétně se opírám o knihu Case Muddeho *Populist Radical Right Parties in Europe* (2007). Konzultovala jsem také jiné autory, především Pierra Milzu v knize *L'Europa estrema* (2003), Miroslava Mareše v knize *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR* (2003) a Vladimíru Dvořákovou v článku *Strany radikální pravice* v *Politologické revui* (1997/1). Jako srovnávací kritéria jsem si vybrala ta, která zpracoval Cas Mudde a to proto, že jak sám Mudde píše na str. 6 své knihy, je jeho metoda kategorizace stran obtížnější, než jiné doposud využívané metody, je však také přesnější a cílenější.

Nejdříve je podle mého názoru nezbytné vyjasnit základní pojmy, neboť v literatuře o radikálně pravicových stranách se velmi často používají rozdílné termíny pro jeden a ten samý pojem (krajní pravice, extrémní pravice, ultrapravice, extrémistická pravice). Je to mj. dáno tím, jak tvrdí Mareš, že je obtížné rozeznat krajně pravicovou stranu a jasně ji určit, protože pro krajně pravicové strany je charakteristická absence jednotné radikálně pravicové ideologie, ke které by se všechny strany hlásily. Ideově-politické směry jsou značně heterogenní, rodina krajně pravicových stran je ze všech rodin nejvíce vnitřně diferencovaná. Ultrapravicové strany neuznávají svoji identitu a často ani samotnou pravicovost, vymezují se jako tzv. třetí pozice (Mareš 2003:50,55). K definici základních pojmů patří také další ujasnění ze strany Mareše: v anglicky hovořících zemích je rozšířenější pojem „radikalismus“ pro to, co je jinde označováno za „extremismus“, zatímco v německém akademickém prostředí došlo k diferenciaci těchto pojmů, a ty jsou užívány v České republice zhruba jako v německy hovořících zemích (Mareš 2003:21).

V. Dvořáková převzala definici pojmu *radikální pravicový populismus* od amerického politologa Hanse-George Betze, který jej objasňuje takto: „Obecně lze říci, že většina radikálních pravicově populistických stran je radikální ve svém odmítání etablovaného sociálně kulturního a sociálně politického systému a jejich obhajoba individuálního úspěchu, svobodného trhu a drastického omezení role státu, ovšem bez toho, aniž se bere demokracie

⁸⁴ Cas Mudde: Od roku 2002 do roku 2010 profesor na Antverpské universitě. V současné době profesor na DePauw University v Greencastlu, Indiana, USA. Vyučuje evropskou politiku, strany a stranický systém a politický extremismus. Nejnovější knihou je *Populist Radical Right Parties in Europe*, kterou v roce 2007 vydalo Cambridge University Press.

v potaz. Za prvé jsou pravicové především ve svém odmítání individuální a sociální rovnosti a politických projektů, které usilují o dosažení tohoto; za druhé ve své opozici k sociální integraci marginalizovaných skupin; za třetí v apelu na xenofobii, pokud to není přímo rasismus a antisemitismus. Jsou populističtí ve využívání – bez jakýchkoli skrupulí – rozšířených pocitů úzkosti a rozčarování a v apelu na běžného člověka a jeho domněle nadřazený zdravý rozum“ (Betz in Dvořáková 1997:8).

Radikalismus je definován většinou autorů spíše jako postoj či „schopnost podrobit existující okolnosti kritickému zpochybňování a hlásat reformu nebo zrušení těchto okolností, pokud jejich existenci nelze principálně ospravedlnit“ (Blackwell in Mareš 2003:27-28). Radikální pravici charakterizují různé anti-postoje – vůči všemu cizímu, přistěhovalcům, Evropě, Západu, individuálním hodnotám, svobodě, demokracii atd. (Mareš 2003:35). Pravicový radikalismus lze zařadit jako jakousi šedou zónu mezi demokracií a pravicový extrémismus, přičemž pravicový radikalismus a pravicový extrémismus jsou souhrnně označovány za ultrapravici (Mareš 2003:32-33). Pravicový extrémismus je z podstaty svých idejí a cílů antidemokratický a stojí tak na samém okraji pravolevého politického spektra (Mareš 2003:27-28). Extrémní pravicové strany odmítají rovnost všech lidí, lidská práva, princip demokracie, práva menšin a opozice, často bývají přítomny i znaky rasismu, extrémního nacionalismu a vůdcovského principu (Dvořáková 1997:7). Termín „radikální“ by však neměl být totožný s termínem „extrémní“ protože podle Muddeho je radikální pravice (nominálně) demokratická, i když je proti některým zásadním hodnotám liberální demokracie, zatímco extrémní pravice je ve své podstatě nedemokratická, protože je proti zásadnímu principu suverenity národa (Mudde 2007:41). Mareš to definuje tak, že radikální prostor se nachází „před extrémním“ (Mareš 2003:34).

Pravice, pravicový je ze strany Muddeho definován prostřednictvím kritéria, přejatého od filosofa Norberta Bobbia. Pohled na to, je-li strana pravicová nebo ne, se řídí postojem strany vůči (ne)rovnosti: levice pokládá klíčové nerovnosti mezi lidmi za umělé a chce je překonat se zapojením státu, zatímco pravice věří, že ty největší nerovnosti mezi lidmi jsou přirozené a stát je nemůže změnit (Mudde 2007:52). Mareš identifikuje pravicovost s autoritářstvím s tím, že slovem autoritářství označuje postoj, který dává přednost řádu před svobodou a je ovládán toužebným přáním bezezbytku rozdělit skutečnost na „dobro a zlo“. Připravuje k poslušnosti a k takovému pojetí státu, kdy se na stát a politiku nenahlíží jako na nástroje občanů, ale naopak jako na nástroje k jejich zastrášení (Mareš 2003:59).

Populismus je různými autory definován jako politický styl, strategie a ideologie. Základními prvky populistické argumentační struktury je boj ve jménu obyčejných lidí za věci, které mají „obyčejný“ smysl a přesvědčení, že i pro ty nejsložitější problémy moderního světa existují jednoduchá řešení. Populismus je založen na prohlášeních o tom, že obyčejní lidé přesto, že mají morálně navrch a mají vrozenou moudrost, nemají možnost prosazovat své myšlenky a cíle. V populistické strategii je zásadní prohlašovat, že populisté hovoří na základě mínění, žádostí a pocitů obyčejných lidí a důležitá je i mobilizace proti jasně definovaným nepřátelům. Morálka většiny populistů se zakládá na tom, že je třeba rozdělit sociální bohatství na základě individuálního přínosu každého člověka společnosti (Mudde 2007:138). Součástí populismu je také odmítání existujícího sociálně ekonomického a sociálně politického systému, který, podle populistů, slouží pouze několika málo lidem místo toho, aby ho mohla využívat většina (Betz 1998:4). Podle Mareše populismus označuje především metody a způsoby, jak oslovit co nejvíce lidí a získat tak politickou moc. Často se vymezují vůči vládě formou my (hodní) – oni (zlí), využívají aktuálních nálad, nabízejí zdánlivě jednoduchá řešení aktuálních problémů, cizince a menšiny často viní z hospodářských problémů, nezaměstnanosti (Mareš 2003:35).

Podle Dvořákové u populistických stran radikální pravice mizí rozdíl mezi opozicí a vládou, který je klíčový pro politiku v moderní demokratické společnosti. Radikální distance od existujícího establišmentu patří k základním rysům a umožňuje představit své hnutí jako jedinou alternativu. Z ideových hledisek není napadána demokracie jako taková, tj. vláda lidu, ale zejména liberální principy, na nichž je soudobá demokracie založena a v zásadě i princip zastupitelství (Dvořáková 1997:14).

Podle Muddeho je populismus politický styl, založený na rigidní dichotomii morálně čistého lidu a zkorumpovaných politických elit. Důležité je, že obě tyto společenské skupiny jsou pojímány homogenně, to jest celý lid je morálně čistý a politikové jako celek jsou zkorumpovaní, zatímco nepopulistický přístup uznává, že někteří občané jsou morálně čistí, nebo že někteří politikové jsou zkorumpovaní, nevytváří však dichotomickou představu proti sobě postavených, zcela homogenních skupin. Mudde tvrdí, že populismus je založen více na rétorice než na ideologii. Populismus prohlašuje, že politika je jen "nutné zlo". Cílem populismu je "odebrat politiku zkorumpovaným vládnoucím politickým elitám a předat ji morálně čistému národu" (Mudde 2007:51). Populismus zdůrazňuje význam přímé demokracie: prostřednictvím referend je možno odebrat moc zkorumpovaným politikům a dát

ji homogennímu a morálně čistému národu. Populismus tedy není politikou - pouze politizuje existující (negativní) emoce.

Pro stanovení příslušnosti určité politické strany k rodině radikálně pravicových populistických stran užívá Mudde tzv. minimální a maximální definice, prostřednictvím kterých je možné dohledat a určit jejich společné znaky.

V případě minimální definice se jedná o znaky, které jsou společné všem stranám ideologické rodiny, tzn. jakési minimální jádro, zatímco maximální definice se snaží zachytit co nejvíce podobných znaků (Mudde 2007:14-15).

Pokud je aplikována minimální definice, tak podle Muddeho za klíčový pojem, který je společný všem pravicovým stranám, lze označit národ, od něhož Mudde odvodil nejdůležitější definiční znak radikální pravice – nacionalismus. Minimální definice rodiny radikálně pravicových stran by měla být proto založena na klíčovém pojmu „národ“. Cílem nacionalistů je dosažení monokulturního státu, tj. aby jeden národ tvořil jeden stát. Dosáhnout tohoto cíle lze dvěma způsoby - vnitřní homogenizací, již může být dosaženo např. separatismem, asimilací, vyháněním či dokonce genocidou, nebo vnější výlučností, exkluzivitou, na jejímž základě dochází k přesunu obyvatelstva žijícího v zahraničí zpět do národního státu (Mudde 2007:16-17). Pro nacionalisty je národ nejvyšším smyslem bytí a jednotlivec se mu musí podřídít. Ale protože se Mudde obává toho, že nacionalismus je příliš širokým pojmem, kde by mohlo být obtížné rozlišit mezi umírněnými (liberálními) nacionalisty a radikálními nacionalisty, rozhodl se používat termín nativismus, který je definován jako „ideologie, která proklamuje, že státy by měly být obydleny pouze členy národa (native group) a nenativní prvky (osoby i myšlenky) jsou zásadní hrozbou pro homogenní národ-stát“ (Mudde 2007:19). Základ pro definici (ne)nativního může být různý např. etnický, rasový nebo náboženský. V této podobě termín nativismus tvoří základ ideologie širší rodiny radikálně pravicových stran. Je jiný než termín nacionalismus, protože vylučuje liberální pojetí nacionalismu. Nativistická dimenze zahrnuje kombinaci nacionalismu a xenofobie (Mudde 2007:20). Minimální definice radikálních pravicových stran je tedy založena na Muddeho tvrzení, že všechny radikální pravicové strany mají jako zásadní pojem „nativismus“.

Maximální definice radikálně pravicových populistických stran v sobě podle Muddeho nese tři zásadní ideologické znaky: nativismus, autoritářství a populismus (Mudde 2007:21).

O nativismu již bylo řečeno výše, v rámci minimální definice.

Autoritářství je chápáno jako obecná dispozice glorifikovat, sloužit a zůstat nekritickým ve vztahu k autoritářským subjektům skupiny a mít ve zvyku trestat subjekty vně skupiny ve jménu nějaké morální autority (Mudde 2007:22). Ale Mudde přináší také definici autoritářství ze strany Altemeyera, kde se jedná o kombinaci tří charakteristik: autoritářské podřízení, autoritářská agrese a konvencionalismus (Altemeyer in Mudde 2007:22). Mudde říká, že autoritářství je víra ve striktně uspořádanou společnost, ve které porušení autority musí být vždy přísně trestáno.

Dalším společným znakem je populismus, což je podle Muddeho současně ideologická charakteristika i politický styl. Populismus proklamuje, že společnost by měla být/je rozdělena na dvě homogenní a antagonistické skupiny: „čistý národ“ a „zkorumpovanou elitu“. Populismus tvrdí, že politika by měla být výrazem „obecné vůle“ národa. V populistické demokracii nic není důležitějšího než „obecná vůle“ národa, ani lidská práva, ani ústavní záruky (Mudde 2007:22).

Kromě výše uvedených klíčových znaků, které charakterizují strany populistické radikální pravice, bývá pro evropské strany této rodiny obvyklý i negativní postoj k Evropské unii. Strany, které fungují ve státech, které již jsou členy EU, většinou neprosazují vystoupení své země z EU, ale spíše kritizují vývoj, jakým se integrace Evropy ubírá. Většina pravicových stran evropských zemí, které jsou členy EU, nepodporuje přístup dalších zemí s tím, že by mohlo dojít k migraci z nových zemí do těch tradičních. Proklamují strach ze ztráty národní identity, pokud EU povolí volný pohyb osob a zboží, ale jejich obavy zahrnují také globalizaci životního standardu. Velmi často tyto strany kritizují evropskou byrokracii, která zavazuje vlády jednotlivých států a nutí je převzít nové zákony a nová opatření (Mudde 2007:159-162).

Charakteristické pro strany radikální pravice je také odmítavé stanovisko k přistěhovalcům, což souvisí s nativismem. V současné Evropě jsou imigranti důležitým prvkem ekonomického blahobytu, ale to, co je nepříznivě vnímáno radikální pravíci, je především jejich diversita. Radikální pravicové populistické strany využívají toho, že se průměrný občan jinakosti bojí a proto je boj proti imigraci jedním ze základních kamenů politiky těchto stran tím spíše, jedná-li se o nelegální migranty (Mudde 2007:184-187).

VI.3. Patří Liga Severu do rodiny populistických radikálně pravicových stran?

V této podkapitole se zaměřím na porovnání základních znaků obsažených v Muddeho minimální i maximální definici (nativismus, autoritářství a populismus) se základními znaky ideologie Ligy Severu s cílem určit, zda Liga Severu patří k rodině populistických stran radikální pravice.

Při vymezování pozice Ligy Severu ve srovnání s jednotlivými body Muddeho maximální i minimální definice jsem vycházela z její ideologie. To bylo nutné, neboť sám Mudde definoval základní charakteristiky rodiny populistické radikální pravice výhradně na základě ideologických charakteristik (Mudde 2007:33), a proto by i Liga Severu měla být klasifikována na základě své stranické ideologie.

Otázkou je, podle jakých kritérií určit stranickou ideologii. Mudde uvádí (Mudde 2007:36-38), že někteří badatelé, např. Ignazi ji určují (částečně) podle chování voličů strany. Jiní, např. Kitschelt, určují stranickou ideologii podle socio-demografických charakteristik voličské základny strany. Další, např. Lipset, určují stranickou ideologii podle toho, jaké sociální skupiny analyzovaná politická strana představuje. Někteří, např. Gardberg, určují ideologii strany podle obsahu sdělení vůdců strany (party leaders). Další badatelé, např. Ivaldi, určují ideologii strany podle ideologie jejích členů. Já budu vycházet z Muddeho tvrzení, že ideologii strany určuje badatel (Mudde 2007:38).

Podle Muddeho nelze v případě populistické radikální pravice určit ideologii strany pouze na základě analýzy obsahu proklamací jejího vedení, voličů nebo členů, ale na základě stranické (propagační) literatury (*party literature*), která jediná je hlasem strany (Mudde 2007:38). Tyto materiály by měly být zaměřeny jak dovnitř strany, tak na veřejnost a mělo by se jednat o materiály na národní úrovni, nikoliv místní. Podle Muddeho je pro studium klíčových charakteristik ideologie strany nejvhodnější kvalitativní analýza obsahu, protože pouze ona umožňuje studovat takové koncepty jako nativismus, autoritářství a populismus (Mudde 2007:38-39).

Podle výše uvedených kritérií je vypracována následující analýza přítomnosti a váhy jednotlivých základních znaků Muddeho minimální i maximální definice u Ligy Severu. Použila jsem za tím účelem jako zdroj stranickou literaturu (*party literature*) Ligy Severu, tedy dokumenty, které byly vydány na národní úrovni a směřují jak dovnitř Ligy, tak na veřejnost.

1) Nativismus

Vycházím z Muddeho definice nativismu jako „ideologie, která proklamuje, že státy by měly být obydleny pouze členy národa (native group) a že nenativní prvky (osoby i myšlenky) jsou zásadní hrozbou pro homogenní národ-stát“ (Mudde 2007:19).

V prvním bodě Statutu Ligy Severu je napsáno, že „Liga má jako cíl dosažení nezávislosti Padanie⁸⁵ demokratickými metodami a mezinárodní uznání jako federální nezávislá a suverénní republika“⁸⁶. Z tohoto důvodu pohlíží Liga na severní Itálii, kterou od zbylého italského území odděluje řeka Pád, jako na Padánii, tedy území obývané Padány (Padani), kteří by měli být uznáni jako samostatný národ. Existuje tudíž jasná vůle ze strany Ligy Severu, aby byla Padanie samostatným celkem, který bude obýván výlučně samostatným národem Padánů, což odpovídá Muddeho definici v tom bodě, že území by mělo být obýváno pouze nativními obyvateli. V roce 1996 prohlásili zakladatelé Ligy Padánii za nezávislou a přečetli deklaraci nezávislosti a suverenity, text prozatímní Ústavy a Charty práv padánských občanů⁸⁷. V roce 1997 se dokonce změnil oficiální název hnutí na „Ligu Severu za nezávislost Padanie“. Vzápětí ale uvnitř Ligy převážili federalisté nad nacionalisty a za to Liga zaplatila umrtvením značné části nacionalistických momentů své platformy, respektive jejich překrytím federalistickými prvky (Strmiska 2003:4).

Nativismus má jako heslo: Je to naše země! (Mudde 2007:138). Liga Severu má toto heslo téměř ve všech svých dokumentech. Původně měla Liga Severu v úmyslu vytvořit monokulturní stát a tehdy bylo jejím heslem: Padania ai Padani! (Padanie Padánům!)⁸⁸. Vytvoření monokulturního státu se však jevilo obtížným a proto Liga přešla k etnokratickému pojetí, které je méně utopistické (Strmiska 2003:4). V etnokrácii patří stát jedné etnické skupině a ostatní etnické skupiny tam mohou žít, za podmínky, že přijmou vládu a pravidla majoritní etnické skupiny. Tato zásadní myšlenka etnokracie je vyjádřena v dokumentech a prohlášeních Ligy Severu heslem: Padani al primo posto! (Padáni na prvním místě!). Jasně ji vyjádřili Mladí Padáni (I giovani padani) v dokumentu nazvaném „Proč bojujeme a proč chceme svobodu?“⁸⁹ a to především v bodech 2) a 10), které cituji:

⁸⁵ Padanie (Padania) je zeměpisné pojmenování používané pro Pádskou nížinu. Použití tohoto názvu se rozšířilo od 90. let 20. století, kdy Liga Severu jím označila severní Itálii jako politickou a administrativní jednotku.

⁸⁶ <http://www.leganord.org/index.php/il-movimento/lo-statuto-della-lega-nord> str.1

⁸⁷ <http://www.leganord.org/index.php/il-movimento/lo-statuto-della-lega-nord>, str.2

⁸⁸ Dichiarazione di indipendenza e sovranità della Padania (Deklarace nezávislosti a suverenity Padanie). Benátky: 15. 9. 1996

⁸⁹ <http://www.giovanipadani.leganord.org/articoli.asp?ID=5839>

2) „Proto, aby Padánům byla dávána přednost při přidělování práce, obydlí, podpory a finančních příspěvků“ .

10) „Proti atentátům na naši identitu“.

Pro nativismus je velmi důležitá otázka jediné nebo převládající kultury, protože pro nativisty je kultura zásadní kategorií a (ta správná) kultura musí být uchována, zatímco kulturní relativismus je cestou k úpadku a smrti. To je důvod, proč populistické strany radikální pravice odmítají multikulturalismus (Mudde 2007:144). Tuto tezi potvrzuje již citovaný dokument Mladých Padánů v bodě 6): „Pro (znovu)prosazení našich kultur, historie, padánsko-alpských jazyků, našich sociálních a morálních hodnot“⁹⁰. Podobný přístup má i Liga Severu v dokumentu z roku 2008 s názvem „Lidová kultura“ (La cultura popolare), ve kterém je jasně uvedeno: „Naše kulturní politika je zaměřena na to, abychom si znovu celistvě osvojili naši identitu“⁹¹.

Nativismus, který je jedním ze tří základních znaků, které charakterizují rodinu radikálně pravicových populistických stran, byl tím znakem, který byl přítomen v ideologii Ligy již od prvopočátků (Mudde 2007:56). Původně Liga zaměřila své nativistické proklamace proti obyvatelům italského Jihu, ale v polovině 90. let se začala vymezovat také proti imigrantům a stala se stranou, která v Itálii nejvíce protestuje proti přistěhovalcům. Po uvedení výše citovaných myšlenek Ligy Severu nelze pochybovat o tom, že nativismus je základní ideologií Ligy Severu a že v této oblasti odpovídá její ideologie Muddeho definici nativismu, kterou jsem uvedla v úvodu této kapitoly. Na základě tohoto výsledku svého bádání jsem došla k závěru, že Liga Severu je součástí rodiny populistických radikálních stran pravice na základě jasně deklarovaného nativismu.

2) Autoritářství

Při vyhodnocování přítomnosti znaku autoritářství v ideologii Ligy Severu vycházím z definice, kterou uvádí Mudde: „Autoritářství je víra ve striktně uspořádanou společnost, ve které porušení autority musí být vždy přísně trestáno“ (Mudde 2007:138). Pro populistické strany radikální pravice je pořádek a řád základem svobody. Proto je boj proti kriminalitě pilířem každého autoritářského programu. V tomto kontextu se pak objevují apely na nulovou toleranci, na zvýšení počtu příslušníků bezpečnostních sil, na jejich větší kompetence. Dalším

⁹⁰ <http://www.giovanipadani.leganord.org/articoli.asp?ID=5839>

⁹¹ http://www.leganord.org/elezioni/2008/lega/cultura_pop/cultura_popolare.pdf

bodem je také právo na sebeobranu nativních občanů, tvrdší tresty obecně a trest smrti (Mudde 2007:145).

Tyto apely, které jsou podle Muddeho nositeli idejí autoritářství, byly téměř všechny (kromě trestu smrti) Ligu Severu převedeny ve skutečnost v rámci tzv. Bezpečnostního balíčku (Pacchetto di Sicurezza), jehož návrh byl předložen ligistickým ministrem vnitra Robertem Maronim a byl schválen vládou i italským parlamentem v roce 2008, kdy Liga Severu byla koaličním partnerem ve vládě Berlusconi IV. Jedná se o soubor legislativních opatření zaměřených na veřejný pořádek⁹².

Balíček je zaměřen na bezpečnost ve městech (sicurezza urbana), boj proti obecné kriminalitě (lotta alla criminalità diffusa), boj proti nelegálnímu přistěhovalectví (lotta alla immigrazione clandestina), dopravní bezpečnost (sicurezza stradale) a boj proti organizovanému zločinu (lotta alla criminalità organizzata).

Apely na legální zakotvení práva na sebeobranu nativních občanů se objevují především v části věnované bezpečnosti ve městech, kdy Dekretem z 5. srpna 2008 ministr vnitra definoval zvýšené kompetence starostů v oblasti ochrany, prevence a boji proti kriminalitě. Najdeme zde také ustanovení pojednávající lepší spolupráci mezi městskou policií a státními bezpečnostními složkami, kdy městská policie získává přístup ke koordinovaným plánům územní kontroly (piani coordinati di controllo del territorio) na základě zákona č. 125/2008 a získává také přístup k údajům týkajícím se povolení k pobytu. Obce mohou využívat téměř bez omezení kamerové systémy na veřejných místech a místech určených veřejnosti (zákon č. 38/2009) a starostové mohou využívat při kontrole území asociace neozbrojených občanů (associazioni di cittadini non armati) na základě zákona č. 38/2009. Mezi tyto normy patří také opatření proti sprejerům a osobám, které nelegálně okupují veřejná místa.

Balíček obsahuje také normy zaměřené proti obecné kriminalitě, kdy slovy Ligy „posiluje prostředky na ochranu nejslabších kategorií“⁹³. Zákonem č. 94/2009 čl. 39, odst. 3, se zřizuje národní registr osob bez trvalého bydliště, zvyšují se tresty proti osobám, které majetkově poškodí osoby se zdravotním postižením nebo mladistvé, zvyšují se postihy za trestné činy v blízkosti škol. Zavádí se trest až 3 roky vězení za nucení mladistvých k žebrání. Zákonem č. 38/2009 se postihuje sexuální násilí okamžitým vzetím do vazby, do trestního

⁹² http://www.leganord-segratevimodrone.org/res/default/0865_norme_pacchetto_sicurezza_e_collegati.pdf

⁹³ http://www.leganord-segratevimodrone.org/res/default/0865_norme_pacchetto_sicurezza_e_collegati.pdf

zákoníku je zaveden trestný čin pronásledování (stalking). Zvyšují se také tresty za krádeže a za nelegální držení zbraně.

V oblasti boje proti nelegálnímu přistěhovalectví je nově zaveden trestný čin nelegálního vstupu do země a pobytu v zemi (zákon č. 94/2009), trest od 6 měsíců do 3 let a zabavení bytu pro ty, kdo nelegálním přistěhovalcům poskytují ubytování (zákon č. 125/2008), přísnější tresty pro zaměstnavatele, kteří zaměstnávají nelegální přistěhovatele (zákon č. 125/2008) a byly také uvolněny finanční prostředky na zřízení dalších center pobytu pro nelegální přistěhovatele. Byla zavedena možnost pro obecní úřady prověřovat hygienické a zdravotní podmínky obydlí (zákon č. 94/2009).

V oblasti boje proti organizovanému zločinu a tedy hlavně proti mafii byla mj. přijata opatření, která povolují zabavení majetku osob obviněných ze zločinného spolčování a nemožnost převést tento majetek na dědice (zákon č. 125/2008), byly zpřísněny podmínky veřejných zakázek, aby se zabránilo účasti společností řízených mafií (zákon č. 94/2009) a byly zpřísněny podmínky při rozpuštění provinciálních a obecních rad kvůli infiltraci mafie (zákon č. 94/2009).

Zásadním prvkem při vypracování a prosazování výše uvedených norem byla ideologie, která považuje boj proti kriminalitě za jeden ze základních pilířů státu za účelem nastolení řádu a pořádku. V zákonech a dekretech, které jsou součástí bezpečnostního balíčku, který Liga prosadila, se objevují prvky uváděné Muddem (Mudde 2007:145), tedy zvýšení počtu příslušníků bezpečnostních sil, jejich rozsáhlejší kompetence, právo na sebeobranu nativních občanů a obecně tvrdší tresty. Opatření Bezpečnostního balíčku jsou zaměřena hlavně proti nelegálním přistěhovalcům a jihoitalským mafiím a jejich cílem je, aby tyto dvě skupiny dodržovaly pravidla, která jsou přijata nativní většinou. To potvrzuje i poslanec Ligy F. Bricolo v rozhovoru, který poskytl deníku „La Padania“ v září roku 2009⁹⁴. Rozhovor má titulky: *Kdo teď přijde k nám domů, bude muset respektovat naše pravidla*. V rámci rozhovoru poslanec Bricolo vyjmenoval všechna opatření, která přijal legistický ministr vnitra s tím, že posílí bezpečnost a pořádek v Itálii proti narušitelům, tj. proti nelegálním přistěhovalcům a jihoitalským mafiím.

Snaha Ligy o omezení nejen trestné činnosti nelegálních přistěhovalců, ale i jejich kulturního života se projevila s větším důrazem po 11. září 2001, kdy se Liga obrátila

⁹⁴ http://leganord.org/public/RassegnaStampa/000500_01.pdf

především proti muslimům a volala po přísnějších kontrolách mešit a islámských center a po zavření hranic muslimským imigrantům. V článku jednoho z významných představitelů Ligy Roberta Coty⁹⁵ zveřejněném v roce 2009 v časopise *Il Clandestino* jsou jasně vyjádřeny představy o tom, jak by si legisté představovali fungování státu a regionů v případě volebního vítězství: „V případě vítězství by se hlavní direktivy Ligy týkaly bezpečnosti a veřejného pořádku s posílením místní Policie, potíráním prostituce, bojem proti nelegální migraci, zlepšením městských mobiliářů a dopravy, ochranou rodiny a osob s postižením, optimalizací veřejné zeleně, podporou mladých osob i seniorů.“ Ze slov poslance Coty jasně vyplývá, nakolik je pojem veřejného pořádku pro Ligu spojen především s otázkou nelegálních přistěhovalců a posílením ozbrojených složek.

Trest smrti není zmiňován v oficiálních dokumentech Ligy, ale požadavek na to, aby byl zaveden byl vznesen Umbertem Bossim na veřejné manifestaci Ligy Severu v roce 2012⁹⁶, kde protestoval proti tomu, aby syn mafiána T. Riiny dostal možnost studovat a pracovat v Padově při odpykávání podmíněného trestu.

Z výše uvedených zjištění vyplývá, že charakteristika „autoritářství“, která je podle Muddeho jednou ze tří základních charakteristik rodiny populistických radikálně pravicových stran, je součástí ideologie Ligy Severu.

3) Populismus

Základní populistickou myšlenku lze vyjádřit heslem „Moc lidu“. Vůle národa je v populistickém přístupu zásadní. Na tom se shodují téměř všichni autoři. Např. podle Mareše populismus označuje především metody a způsoby užívané k oslovení lidí a ke získání veřejné podpory a politické moci. Přitom jsou využívány aktuální nálady a předsudky, přičemž nálady obyvatelstva jsou demagogicky prezentovány a užívány proti vládnoucí třídě. Ke komplexním problémům jsou nabízena zdánlivě jednoduchá řešení (Mareš 2003:35). A Kunc říká: „... tendence, která v různých momentech napětí mezi stranami a „normálními“ lidmi vyvstávala, tendence, která oslavuje ctnost, soukromé aktivity a požadavek pořádku proti degenerativnímu působení politiky“ (Kunc 2000:111).

Podle Muddeho je jedním ze základních pilířů populismu politika plebiscitu (Mudde 2007:150). Podle logiky populistických radikálně pravicových stran není politický systém

⁹⁵ Cota R. (Il Clandestino 26/11/2009)

⁹⁶ <http://www.leggo.it/archivio.php?id=168794>

v jejich zemi demokratický: politická elita kontroluje veškerou moc a pouze zavedením prvků plebiscitární demokracie může být moc předána (zpět) národu (Mudde 2007:15). Liga Severu propaguje a realizuje politiku plebiscitu pod heslem: „Dare la voce al popolo“⁹⁷ (Dát hlas lidu). V roce 2006 Liga Severu organizovala referendum o tzv. devolution tj. o převedení některých legislativních i výkonných funkcí státu na menší samosprávné celky. Jednalo se o ústavní referendum, kterého se zúčastnilo 52,3% voličů, většina z nich volila však proti této reformě⁹⁸. Liga Severu iniciovala také několik místních referend jako např. regionální referendum proti výstavbě jaderné elektrárny v Porto Torres na Sardínii. Ve Florencii spolu s Berlusconiho stranou Lid svobody Liga oznámila, že vyhlásí referendum o zákazu výstavby mešity a obdobné chystá v Turínu. V Miláně chce Liga vyhlásit referendum ohledně povolení pro osobní dopravu v případě zátěžové ekologické situace. Liga Severu již v září 2011 oznámila v italském Parlamentu svou vůli vyhlásit v regionu Friuli-Venezia-Giulia referendum ohledně volebního zákona (jeden regionální poslanec na 25.000 obyvatel místo na nynějších 20.000), referendum o zrušení provincií a referendum o reformě zdravotnictví⁹⁹.

K pravicovému populismu patří přesvědčení, že s vyřešením otázky přistěhovalců a azylantů mohou být vyřešeny všechny podstatné problémy naší doby, od hospodářské po sociální politiku a vnitřní bezpečnost. Populismus žije z obrazů nepřátel s funkcemi obětních beránků, jimiž jsou cizinci, menšiny, establishemet (Mareš 2003:35). Populistické strany se vymezují právě na základě identifikovaných nepřátel. Mudde indikuje v typologii nepřátel populistických radikálně pravicových stran čtyři typy: 1) nepřátelé uvnitř národa a státu, 2) nepřátelé vně národa, ale uvnitř státu, 3) nepřátelé v národu, ale vně státu a 4) nepřátelé vně státu a národa (Mudde 2007:65), přičemž všechny tyto definice jsou založeny na nativismu a populismu.

Při určování nepřátel uvnitř národa a státu je hlavním nepřítelem Ligy Severu politická elita na úrovni italského státu a jeho institucí, která je kritizována, protože zradila stát i národ a je zkorumpovaná. Na stránkách Ligy se dočteme v úvodu k rozhovorům, které Umberto Bossi poskytl médiím, následující větu: „Můj hlas se zvedá úmyslně nediplomaticky, protože my, Padáni, odmítáme být zataženi do chytráctví římského bahna, které si neuvědomuje, že

⁹⁷ http://www.padaniaoffice.org/a_2_affari_istituzionali_europa.htm

⁹⁸ <http://new.leganord.org/index.php/il-movimento/la-nostra-storia/la-storia-della-lega>

⁹⁹ http://www.padaniaoffice.org/a_22_programma_elezioni_amministrative.htm

takto vše zemře“¹⁰⁰. Zkorumpovaná elita je často označována jako levicová, například Umberto Bossi často hovoří o „těch blázních z roku 1968“¹⁰¹.

Další skupinou nepřátel jsou ti, kdo jsou vně národa a uvnitř státu a v případě Ligy i ti, kdo jsou uvnitř národa a vně státu. Liga Severu je hlasem vyjadřujícím negativní stanoviska severní Itálie vůči jižním Italům. Zde je nutné zdůraznit, že Liga byla nejdříve regionální stranou, která se identifikovala s italským národem. Od té doby však, co se strana rozhodla vytvořit svou vlastní severní zemi Padánii a padánský národ, chápe jižní Itálie jako nepřátelské cizince. O tom svědčí pořady Radia Padania¹⁰², ve kterých se otevřeně hovoří o negativních vlastnostech obyvatel jižní Itálie a o jejich mafiánství ve srovnání s pozitivními vlastnostmi obyvatel Padánie. K „terrori“ (burani), jak jsou jižní Italové označováni, byl posléze Ligou přidružen další úhlavní nepřítel: přistěhovalci. Je to proto, že politika identity je vždy založena na rozdílu my/oni. Aby bylo možné postavit nativistickou identitu, je nutné nakreslit hranice s ostatními identitami tj. nenativními (Mudde 2007:63). Podle Muddeho je proces diferenciací v budování identity v populistických radikálně pravicových stranách mnohem důležitější než v ostatních stranách (Mudde 2007:63) a tento proces diferenciací je u Ligy Severu velmi markantní.

Liga má svou vlastní politiku, která je namířena proti imigrantům a uskutečňuje ji hlavně na regionální a místní úrovni, protože italská ústava říká, že všichni občané jsou si rovni před zákonem a v jednání s institucemi¹⁰³ a Liga nemůže předkládat protiústavní zákony na národní úrovni. Liga vidí ve vylučování osob, které nemají italskou státní příslušnost a/nebo národnost, cestu ke stabilizaci a k vyšší životní úrovni obyvatel Padánie. Jak vyplývá z rozhovoru bývalého ministra vnitra za Ligu Severu Roberta Maroniho pro rádio Padania libera z 28. března 2011, měli by obyvatelé Padánie mít lepší postavení ve společnosti a to nejen ve vztahu k cizincům, ale také ve srovnání s Itálie, kteří nežijí v Padánii. Důvodem je to, že obyvatelé Padánie, na rozdíl od ostatních Italů a cizinců, vytvářejí ekonomické hodnoty¹⁰⁴.

¹⁰⁰ <http://www.leganord.org/index.php/component/content/article/72-il-movimento/presidente-federale/8775-i-discorsi-di-umberto-bossi>

¹⁰¹ <http://www.leganord.org/index.php/component/content/article/72-il-movimento/presidente-federale/8775-i-discorsi-di-umberto-bossi>

¹⁰² http://www.radio-padania.com/rpl/Articoli.asp?category_id=1&articolo_id=220&

¹⁰³ <http://www.governo.it/governo/costituzione/principi.html>, článek 3

¹⁰⁴ Lega Nord per l'indipendenza della Padania, Segreteria politica federale. Intervista al ministro Roberto Maroni sull'emergenza sbarchi. Radio Padania Libera. 28. 3. 2011. Prot. N. 348/2011/SA

V pomyslné čtvrté skupině nepřátel jsou ti, kdo se nacházejí vně státu a vně národa. Týká se to cizinců za hranicemi Padánie, ale také cizích států a organizací jako je EU nebo OSN. Umberto Bossi nazval vícekrát EU „Sovětským svazem Evropy“¹⁰⁵. Podle Muddeho patří Liga Severu mezi euroskeptické strany, které věří v základy evropské integrace, ale jsou skeptické ohledně stávajícího směřování EU (Mudde 2007:161). Liga Severu sama o tom říká na svých stránkách: „Síla Ligy je v tom, že institucionalizovala boj proti státu, ale uvnitř státu samotného. Legisté dřív než ostatní pochopili, že suverenita se čím dál tím více pohybuje od národních států do Evropy a to vysvětluje neustálý boj proti Evropě byrokratů a bank, protože Evropa musí patřit lidem a ne Centrální evropské bance“¹⁰⁶.

Jako jiné populistické strany radikální pravice je i Liga Severu proti globalizaci, protože ta stojí proti zásadnímu principu nativismu a škodí národním zájmům. Liga Severu říká o globálních institucích, že ony jsou rasistické, protože popírají diversitu kultur a národů (Mudde 2007:192). Nepřítelem, proti kterému je třeba bojovat, jsou hlavně muslimové. Pro Ligu Severu islám představuje mezinárodní hrozbu s tím, že je opakem našich západních hodnot (Mudde 2007:54). Islámofobie ze strany Ligy je zajímavá i tím, že ve vztahu k islámu se Liga prezentuje jako obhájce liberální demokracie včetně svobod, které ji do té doby vcelku nezajímaly jako rovnost žen a mužů, odloučení církve od státu a podobné. Z iniciativy Ligy Severu, konkrétně její poslankyně Caroliny Lussany, byl vypracován návrh zákona proti sňatkům z přinucení, který míří hlavně do řad přistěhovalců ze třetích zemí¹⁰⁷. Je pravděpodobné, že právě islámofobie vedla Ligu k novému důrazu na křesťanský základ Itálie (Mudde 2007:5). Liga Severu ve svém diskursu původně vůbec nezmiňovala náboženství, ale nyní se hlásí ke křesťanským kořenům ve své kultuře, jak proklamuje v článku „Naše křesťanské kořeny“¹⁰⁸. Ve vztahu k nativismu to potvrzuje posilování identity Padánů o další charakteristiku.

Vícekrát byla Liga Severu obviněna z xenofobie Evropskou komisí proti rasismu a netoleranci (ECRI), která je orgánem Rady Evropy, a to v roce 2001 a v roce 2006. Představitelé Ligy byli obviněni z toho, že „intenzivně užívali rasistickou a xenofobní propagandu, i když je nutné uznat, že i představitelé jiných stran používali xenofobní politický

¹⁰⁵ <http://www.lindipendenza.com/sindaci-nord/>

¹⁰⁶ <http://www.ilfattoquotidiano.it/2011/08/14/trento-bossi-rispolvera-la-secessione-e-i-fucili-bergamaschi/151587/>

¹⁰⁷ http://www.gruppopoliticofemminile.leganord.org/Documenti/raccolta_firme/Modulo_Firme.pdf

¹⁰⁸ http://leganord.org/elezioni/2008/lega/ue/radici_cristiane.pdf

jazyk netolerantním způsobem“¹⁰⁹. Ve své druhé zprávě o situaci v Itálii v roce 2006 ECRI znovu potvrzuje, že xenofobní a rasistické výroky ze strany Ligy se staly ještě častějšími a intenzivnějšími, byť se jednalo především o lokální představitele Ligy. V roce 2004 bylo odsouzeno ve Veroně 6 místních představitelů Ligy za kampaň proti přítomnosti Romů (Sintů) na místním pozemku. Přesto leader Ligy Bossi hájil Ligu a členy své strany s tím, že „Liga není rasistická a není xenofobní. My jsme demokraté. Nejsme Le Pen“¹¹⁰.

Vycházím-li tedy z toho, že mezi základní pilíře populismu patří vůle národa spolu s plebiscitní politikou, identifikace nepřátel mezi nenativními, demagogie, rozdělení na „my“ a „oni“, tak z výše uvedené analýzy vyplývá, že Liga Severu má silnou populistickou dimenzi.

V této kapitole jsem srovnala ideologii Ligy Severu se znaky, které jsou podle Case Muddeho charakteristické pro populistické strany radikální pravice. Liga Severu má tyto znaky ve všech třech dimenzích: nativismu, autoritářství a populismu. Liga Severu tedy patří, podle mého názoru, do rodiny populistických radikálně pravicových stran. Tento názor vyjádřil částečně i Cas Mudde, který napsal: „ I když by Liga Severu nemohla vždy být perfektním příkladem ideologie populistické radikální pravice, je příliš podobná ostatním, než aby byla vyloučena z rodiny populistických radikálně pravicových stran“ (Mudde 2007:56).

¹⁰⁹ ECRI. 2001. Secondo rapporto sull'Italia. Bruxelles.

¹¹⁰http://archiviostorico.corriere.it/2002/aprile/24/Troppa_gente_sinistra_alla_Farnesina_co_0_020424927.shtml

VII. Závěr

Italská politická scéna se vyvíjela již od roku 1861 odlišně od jiných evropských států. Ve druhé polovině 19. století až do začátku 20. století v italské politice převládal princip transformismu, tj. princip politické neutralizace možné opozice nebo vybrané politické organizace (Kunc 2000:84). Transformismus do politického života vnesl korupci a klientelismus. Tyto dva prvky v italské politice zůstaly prakticky do současnosti, historicky se měnila pouze jejich intenzita. Charakteristické pro období od sjednocení až do dnešní doby bylo i úsilí o vytvoření jednotného a silně centralizovaného státu. Instrukce centralizovaného státu však neřešily rozdíly mezi italským Severem a Jihem.

Ve 20. letech minulého století v reakci na tlaky levice a lidovců zaměřené na dosažení většího množství a kvalitnějších opatření v oblasti sociální politiky, se italská pravice rozhodla podpořit fašismus. Ten na italské politické scéně zvítězil, což znamenalo po dobu 20 let od roku 1922 do roku 1943 nulový stranický život a téměř úplnou centralizaci státu.

Po válce v roce 1946 bylo referendum schváleno republikánské státní zřízení a v roce 1948 vstoupila v platnost první italská republikánská ústava. Ta předpokládala již menší centralizaci státu; konkrétně ve II. části v bodě 114: *Republika se skládá z obcí, provincií, metropolitních měst, regionů a státu. Obce, provincie a regiony jsou samosprávnými celky s vlastními statuty, pravomocemi a funkcemi podle principů zakotvených v Ústavě*¹¹¹. V dalších bodech (až do bodu 133) se hovoří o tom, jak tyto samosprávné celky mají fungovat v rámci státního uspořádání. Od roku 1948 se tedy předpokládá vznik samostatných regionů; ale až v roce 1968, schválením volebního zákona č. 108 ze 17. února 1968, se začaly regiony vytvářet (zatímco regiony se zvláštním statutem vznikaly průběžně od roku 1948 do roku 1963).

Mezitím se od konce II. světové války vyvíjel stranický systém, který italský politolog Giovanni Sartori nazval krajním pluralismem a polarizovaným pluralismem vzdálených a silně protikladných stran na škále pravice-levice (Sartori in Kunc 2000:82). Specifickým rysem tohoto stranického systému bylo to, že společenskou poptávku po změnách netlumočily až na výjimky politické strany, naopak, byla prosazována proti nim (Kunc 2000:78).

Rekonstrukce italského politického systému po II. světové válce vynesla do popředí politické scény obě hlavní předfašistické politicko-kulturní složky: marxistickou a

¹¹¹ http://www.governo.it/Governo/Costituzione/2_titolo5.html

křesťanskou (Kunc 2000:91). Křesťanská složka se stavěla nejen proti fašismu, ale také proti nové hrozbě levicového totalitarismu a to se stalo úspěšnou formulkou řídící politické osudy celé První republiky po čtyři desetiletí (Kunc 2000:91). Křesťanská demokracie vládla v Itálii od roku 1948 do roku 1994 bez přestání.

Úloha politických stran byla v období První republiky zásadní: parlament a vláda žily jakoby ve stínu politických stran a plnily jejich direktivy. Již samo založení republiky bylo výsledkem dohod mezi politickými stranami, ze kterých pak vycházely prozatímní vlády až do roku 1948. Je zajímavé, že zavedením poměrného volebního systému v poválečné Itálii se počet politických stran snížil přesto, že se předpokládalo, že vzroste. Ze 16 stran v roce 1947 jich fázi kontrakce přežilo jedenáct (Kunc 2000:92).

V Itálii, která je rozdělena na „bohatý“ Sever a „chudý“ Jih, je důležité určit, jaký vliv měly velké politické strany v jednotlivých italských regionech. Křesťanská demokracie a Italské sociální hnutí mělo vliv především na Jihu a v některých chudších severních provinciích, zatímco komunisté byli dominantní na území velkých severních průmyslových měst (Turín, Milán, Janov) a ve střední Itálii (regiony Emilia-Romagna, Toskánsko, Umbrie). Toto rozdělení územního vlivu odpovídalo rozdělení občanů na dvě silné komunity: komunistického lidu na jedné straně a křesťanského lidu na druhé straně (Kunc 2000:94).

Na konci 80. a začátkem 90. let minulého století vznikly v Itálii ideální podmínky pro vznik populistických pravicových stran: vládly zde zkorumpované rozdrobené strany, které nebraly ohled na regionální rozvoj a potřeby obyvatel místních samospráv, levice a pravice měly téměř totožné programy a vzhledem k tomu, že se jednalo o polarizovaný systém, nebylo zde příliš mnoho možností pro vznik dalších středových stran. Kunc říká, že počátkem 90. let došlo k souběhu přinejmenším tří vleklých a paralelně se prohlubujících krizových tendencí, a to v institucionální oblasti, dále ve fungování daňového systému a přerozdělování prostředků (v sílícím regionalismu a nechuti zejména severních rozvinutých oblastí doplácet na stagnující Jih i s Římem) a konečně v naprosté krizi důvěry ve veškeré profesionální politiky a v celou politiku v souvislosti s odhalováním korupčních skandálů. Tento souběh se projevil jako skutečné politické zemětřesení a vyústil v novou formulaci celého systému (Kunc 2000:104). Bylo to vhodné období pro vznik regionálních hnutí.

Regionální hnutí vznikala již 80. letech v severní Itálii na regionální nebo provinciální bázi. Autonomistické severoitalské ligy původně vyšly z představy jakési přirozené a historicky dané „regionální vlasti“, kde byl region chápán jako místo, ve kterém žije jeden

národ (Diamanti 1996:114). Nejsilnějším hnutím byla Lombardská Liga, v jejímž čele stál Umberto Bossi. V letech 1987 až 1989/1990 proběhla druhá fáze vývoje severoitalských lig, která se podle Diamantiho vyznačovala přechodem k neoregionalismu, pojmajícím teritorium jako rámec pro formulaci společných sociálně-ekonomických zájmů (Diamanti 1996:114). V roce 1991 byla založena Liga Severu, což byl podle Diamantiho začátek třetí fáze etablování se autonomistických hnutí. Liga Severu integrovala různé regionální ligy. Nadále již nebyla za cíl její politiky označována autonomie jednotlivých regionů, nýbrž ustavení severní „Padánské republiky“, která měla zahrnovat Toskánsko a regiony severní Itálie a s celou Itálií mohla být spojena ve volném federativním svazku (Kunc 2000:111). Integrovaný federalismus se stal pro Lombardskou Ligu a následně i Ligu Severu globální doktrínou, východiskem pro řešení v podstatě všech nejdůležitějších problémů ekonomického, politického i sociálního charakteru (Strmiska 2003:4). Myšlenka Padanie představovala multiregionální společenství se stejnorodou kulturní bází (Strmiska 2003:4).

Liga Severu byla úspěšná ve volbách jak na národní, tak především na regionální úrovni a přesto, že se v roce 1993 jevila jako absolutně nekoalovatelná (Kunc 2000:113), vstoupila v koalici s Berlusconim a stala se nedílnou součástí italské politické scény. Jak říká Kunc: „Hlas, původně požadovaný pro regionální identitu, se tak změnil v trestné hlasování lidu proti partitokracii. Ožila tu tendence, která oslavuje ctnost, soukromé aktivity a požadavek pořádku proti degenerativnímu působení politiky. A Lombardská liga pak vědomě navázala na další z klasických témat populistických, a ovšem i fašistických hnutí: nepřátelství vůči „jiným“, vůči těm, kteří ohrožují homogenost „lidu“ a tedy jeho vlastní identitu“ (Kunc 2000:111).

Podle Dvořákové je Liga Severu vlastně třetím pólem na původně dvoupólové politické scéně: „Koncem 80. let se polarizace systému ještě prohloubila vytvářením třetího „pólu“ – nejrůznějších lig na severu země, které se počátkem 90. let sjednotily v Lize Severu. Vzhledem k radikálně pravicovým a populistickým postojům v některých otázkách, zejména xenofobie, odmítání establišmentu, tvrdé kritice Jihu, federalistickým až separatistickým postojům, i tato strana měla v dané chvíli minimální koaliční potenciál a byla vnímána jako antisystémová“ (Dvořáková, Kunc 2009:72).

V rámci italské politické scény a se zastoupením v parlamentu funguje tedy v Itálii politická strana, která má v sobě všechny znaky příslušnosti k rodině populistických radikálně pravicových stran. Došlo k tomu, co popisuje Dvořáková: začlenění radikální pravicové strany

do systému, tj. umožnění jejího vstupu do vládní koalice, je obvykle jedním ze způsobů, jak takovou stranu odradikalizovat (Dvořáková 1997:17). V Itálii byla Liga Severu začleněna do Berlusconiho kabinetu již v roce 1994 a opakovaně ještě třikrát. Výhodou je, že v tomto případě strana nutně ztrácí své „protestní“ hlasy, protože přejímá zodpovědnost za vládnutí, dichotomie „my“ a „oni“ přestává fungovat. Rizikem je, že se tím do značné míry legitimizují politické postoje dané strany a veřejnost ztrácí základní orientaci v hodnotách a postojích liberální demokracie (Dvořáková 1997:17-18).

Jak je možné, že takový typ strany byl v Itálii úspěšný? A je Liga Severu opravdu populistickou stranou radikální pravice? To jsou otázky, které jsem si kladla při reflexi tématu této práce. Mudde říká, že rodina krajně pravicových populistických stran je jedinou úspěšnou rodinou stran v Evropě (Mudde 2007:1). Nejčastěji je růst podpory stranám krajní pravice dáván do souvislosti s širšími ekonomickými problémy jako jsou vysoká nezaměstnanost a nízký pocit bezpečí, což vytváří klimo nesouhlasu vůči vládní politice. Je pravda, že lidé se přiklánějí k řešením, která nabízejí radikální pravicové strany, hlavně v době ekonomické recese a/nebo zvyšujících se sociálních rozdílů (Milza 2003:18). Ty samé základy má podle Milzy také úspěch Ligy Severu, tedy strach a nejistota z jedné strany a z druhé hledání vlastní identity.

Zajímavou teorii o příčinách růstu populistických stran radikální pravice přináší profesorka politické teorie na Westminsterské universitě Chantal Mouffe. Podle ní je možné chápat konstantní nárůst volebních preferencí současných pravicových populistických stran, pokud ho vztáhneme k nutnosti konsensuální politiky politického středu. Potřeba sociálně demokratických a jiných levicových stran, aby si našly svou pozici v politickém středu, říká Mouffe, vedla k tomu, že se sociálně demokratické strany ocitly v pozici, kdy musely opustit zápas o rovnost, která byla vždy předtím jejich hlavním tématem. Podle Mouffe musí demokratická společnost vytvořit prostor pro vyjádření konfliktních zájmů a hodnot, protože pokud neexistuje antagonismus meziavicí a levicí, tak „Největší současné politické vášně nemohou najít průchod uvnitř demokratického systému, protože tam neexistuje debata o možných alternativách, neexistuje tam debata o tom, v jakých formách identifikace by se lidé mohli mobilizovat. Tudíž jsme svědky nárůstu jiných forem kolektivní identifikace (...), které velmi obtížně mohou být vypořádány v rámci demokratického systému“ (Mouffe 1995:500–501).

Nová populistická pravice se stranami jako je Liga Severu využila možnosti zabrat

prostor, který jí zanechala levice. Prezентují se jako jediná antiinstitucionální síla, která zosobňuje vůli národa. Pravicoví populisté jsou si vědomi toho, že politika znamená to, že musí být narýsovány nějaké politické hranice a že je třeba pojmenovat nepřítel (Dvořáková 1997:11). Dvořáková výstižně charakterizuje Ligu Severu jako jednu z těch stran, které využívají strachu a emotivního působení, stylizace do dichotomie „my“ a „oni“, jednoduchý a srozumitelný jazyk s využitím lidových pejorativních výrazů posilujících existující stereotypy, jednoduchá a logická řešení, která neberou v úvahu komplexnost problému a zdůrazňují jeden dílčí aspekt, většinou s využitím represivních opatření (Dvořáková 2007:3).

Při analýze zásadních ideologických charakteristik Ligy Severu jako možného člena rodiny populistických radikálně pravicových stran jsem se opírala o Muddeho maximální i minimální definici. Podle nich se ideologie tohoto typu stran opírá o nativismus, autoritářství a populismus (Mudde 2007:20-21). Nativismu se daří tam, kde se lidé cítí v nebezpečí nebo ohrožení svého etnika nebo národní identity a obvykle je tento proces spojen s evropskou integrací, masovou migrací a mechanismem multikulturalismu (Mudde 2007:19). Autoritářství přitahuje osoby, které se bojí o svou bezpečnost a které se upínají na tradiční hodnoty, zatímco populismus oslovuje osoby nespokojené s politikou.

Prozkoumala jsem přítomnost těchto tří znaků prostřednictvím obsahové analýzy autentických dokumentů (písemných i audiovizuálních) Ligy Severu.

Co se týká nacionalismu nebo lépe nativismu Ligy Severu, ten se projevuje ve všech analyzovaných pramenech. Výsledky potvrzují to, co říká Dvořáková: „Všichni badatelé se shodují, že podstatnou součástí všech těchto hnutí je xenofobie, případně rasismus. Soudobá podoba využívá zejména pojetí etnického pluralismu, jak jej vypracovala intelektuální Nová pravice v 70. a 80. letech, která odmítla rozdílnost jako ústřední podmínku pro vytvoření multikulturní společnosti. Promíšení znamená chaos a ztrátu vlastního civilizačního rozměru“ (Dvořáková 1997:15).

Autoritářství je víra v jasně strukturovanou a přehlednou společnost, ve které jakékoliv porušení autority musí být vždy přísně trestáno. Analyzovala jsem autentické dokumenty Ligy Severu a našla jsem tento znak ve všech dokumentech, i když se měnila jeho intenzita podle toho, byla-li Liga Severu součástí vládní koalice, když byl dokument redigován nebo řeč pronesena, nebo nikoliv.

Z mé analýzy také vyplynulo, že populismus je nedílnou součástí ideologie i politiky Ligy Severu.

Podle Muddeho definic, které obsahují zásadní znaky charakteristické pro populistické strany radikální pravice, má Liga Severu ve svých programech, dokumentech a veřejných vystoupeních prvky, které ji řadí k populistické krajní pravici a které splňují podmínky Muddeho definice ve všech třech dimenzích: nativismu, autoritářství a populismu.

VIII. Zdroje

Prameny

Adesso chi viene a casa nostra dovrà rispettare le regole:

http://leganord.org/public/RassegnaStampa/000500_01.pdf

Affari istituzionali ed Europa:

http://www.padaniaoffice.org/a_2_affari_istituzionali_europa.html

Approfondimenti politici. Sanità <http://www.leganord.org/homepage/doc/sanita/default.asp>

Archivio storico delle elezioni:

<http://elezionistorico.interno.it/index.php?tpel=C&dtel=13/05/2001&tpa=I&tpe=A&lev0=0&levsut0=0&es0=S&ms=S>

Attuazione della legge Bossi-Fini sul contrasto alla immigrazione clandestina:

<http://www.altalex.com/index.php?tag=Y&q=bossi+fini>

Cronistoria della Lega Nord, Anno 2001: <http://new.leganord.org/index.php/il-movimento/la-nostra-storia/la-storia-della-lega>

Dichiarazione di indipendenza e sovranità della Padania:

<http://www.giovanipadani.leganord.org/dichiarazione.asp>

Discorsi di Umberto Bossi: <http://www.leganord.org/index.php/component/content/article/72-il-movimento/presidente-federale/8775-i-discorsi-di-umberto-bossi>

ECRI 2001, Secondo rapporto sull'Italia: <http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/country-by-country/italy/ITA-CbC-IV-2012-002-ITA.pdf>

Elezioni amministrative 2012:

http://www.ilsole24ore.com/speciali/2012/elezioni/risultati/amministrative_comunali/static/lega.shtml

Elezioni comunali del 20 e 21 maggio 2012, secondo turno:

<http://comunali.interno.it/amm120506/seleC03.htm>

Firma anche tu no!:

http://www.gruppopoliticofemminile.leganord.org/Documenti/raccolta_firme/Modulo_Firme.pdf

I cinque punti delle elezioni 2008: <http://www.leganord.org/elezioni/2008/5punti/default.asp>

I governi dal 1943 ad oggi: <http://www.governo.it/Governo/Governi/governi.html>

Indirizzo delle sedi e sezioni della Lega Nord: <http://www.leganord.org/index.php/il-movimento/sedi-e-sezioni>

Inter sanctam sedem et Italiae regnum conventiones:

http://www.vatican.va/roman_curia/secretariat_state/archivio/documents/rc_seg-st_19290211_patti-lateranensi_it.html

Intervista al ministro Roberto Maroni sull'emergenza sbarchi, 28.03.2011:

http://www.padaniaoffice.org/pdf/interventi_maroni/intervista_radio_padania_28032011.pdf

Ke skloňování cizích vlastních jmen osobních zakončených na -u, -ú: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6053>

La Costituzione della Repubblica Italiana:

<http://www.governo.it/governo/costituzione/principi.html>

La cultura popolare:

http://www.leganord.org/elezioni/2008/lega/cultura_pop/cultura_popolare.pdf

La legge Gelmini: http://www.leganord.org/homepage/doc/scuola/legge_gelmini_ufficiale.pdf

Le nostre radici cristiane: http://leganord.org/elezioni/2008/lega/ue/radici_cristiane.pdf

Lega Nord elezioni politiche 1992 appello TV Bossi:

<http://www.youtube.com/watch?v=WXH22dfcJPA>

Legge n.220 del 13.12.2010: http://www.lavoro.gov.it/NR/rdonlyres/025DF08C-CDA6-4E2E-BCC5-3D39DB73F168/0/20101213_L_220.pdf

Lettera di Cesare Bossetti 2011: http://www.radio-padania.com/rpl/Articoli.asp?category_id=1&articolo_id=220&

Lo Statuto albertino: <http://www.quirinale.it/qrnw/statico/costituzione/statutoalbertino.htm>

Norme del pacchetto sicurezza e collegati: http://www.leganord-segratevimodrone.org/res/default/0865_norme_pacchetto_sicurezza_e_collegati.pdf

Pacchetto sicurezza, il decreto legge pubblicato in Gazzetta: <http://www.altalex.com/index.php?idnot=41643>

Perchè stiamo combattendo, perchè vogliamo la libertà. Programma della Lega dal 1983: <http://www.giovanipadani.leganord.org/articoli.asp?ID=5839>

Programma della Lega Nord del 1991 pubblicato sull'Europeo: <http://www.circolorussell.it/index.php?doc=157>

Programma elezioni amministrative 2010: http://www.padaniaoffice.org/a_22_programma_elezioni_amministrative.htm

Přechylováni: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=700&dotaz=p%C5%99echylov%C3%A1n%C3%AD#nadpis1>

Sbírka právních předpisů: <http://www.esipa.cz/sbirka/SBSRV.DLL/sb?DR=SB&CP=2004s165>

R. Cota: Sicurezza e federalismo la nostra determinazione: <http://www.leganord.org/homepage/doc/Federalismo/default.asp?video=402>

G. Marchi: Sindaci del Nord ma dove cazzo siete?: <http://www.lindipendenza.com/sindaci-nord/>

Gibelli: Sulle moschee siano i cittadini a decidere: http://www.leganord.org/index.php/notizie2/6314-Gibelli-_sulle_moschee_siano_i_cittadini_a_decidere

Statuto della Lega Nord per l'indipendenza della Padania: <http://www.leganord.org/index.php/il-movimento/lo-statuto-della-lega-nord>

Literatura

Betz, H., Immerfall, S. 1998. *The new politics of the Right*. New York: St. Martin's Press

Colarizi, S. 2000. *Storia del Novecento italiano*. Milano: Biblioteca universale Rizzoli

Cuocolo, F. 1990. *Istituzioni di diritto pubblico*. Milano: Giuffrè Editore

De Benoist, A. *Nazionalismo: fenomenologia e critica*, 29.12.2009 - http://www.ariannaeditrice.it/articolo.php?id_articolo=29731

De Vos, P. 2005. *Right-wing Populism and the Radical Centre: Explaining the Electoral Growth of the Vlaams Blok in Belgium*. In Howarth, D. a Torfing, J. (eds.): *Discourse Theory in European Politics*. New York: Palgrave Macmillan

Diamanti, I. 1996. *Il male del Nord. Lega, localismo, secessione*. Roma: Donzelli

Dvořáková, V. *Strany radikální pravice*. Politologická revue červen 1997/1. Vyd. Česká společnost pro politické vědy. Str. 6-19

Dvořáková, V. *Anatomie radikálních a krajně pravicových stran*. Listy, 2006, číslo 2.

Dvořáková, V., Kunc, J. in: Říchová, B. a kolektiv. 2009. *Západoevropské politické systémy*. Praha: Oeconomica

Falcon, G. 2006. *Lineamenti di diritto pubblico*. Padova: CEDAM

Farneti, P. 1983. *Il sistema dei partiti in Italia, 1946 – 1979*, Bologna: Il Mulino

Galli, G. 1967. *Il bipartitismo imperfetto*. Bologna: Il Mulino

Giardina, A., Sabbatucci, G., Vidotto, V. 1994. *L'età contemporanea*. Bari: editori Laterza

Guarnieri, C. 2006. *Il sistema politico italiano*. Bologna: Il Mulino

- Iacopini, R., Bianchi S. 1994. *La Lega ce l'ha crudo! Il linguaggio del Carroccio nei suoi slogan, comizi e manifesti*. Milano: Mursia editore
- Istituto Cattaneo. 2011. *I flussi elettorali fra le elezioni europee del 2009 e le regionali del 2010 in nove grandi città*.
<http://www.cattaneo.org/pubblicazioni/analisi/pdf/Analisi%20Istituto%20Cattaneo%20-%20Voto%20comunale%202011%20-%20Analisi%20flussi%20grandi%20citt%C3%A0.pdf>
- Krippendorff, K. 2003. *Content analysis: an introduction to its methodology*. Thousand Oaks, CA: Sage
- Kunc, J. 2000. *Stranické systémy v re/konstrukci*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON)
- Mareš, M. 2003. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. Brno: Barrister & Principal
- Milza, P. 2003. *Europa estrema*. Roma: Carocci editore
- Montanelli, I., Cervi, M. 2001. *L'Italia del Novecento*. Milano: Rizzoli
- Montanelli, I., Cervi, M. 2000. *L'Italia del Millennio*. Milano: Rizzoli
- Mouffe, C. 1995. *The End of Politics and the Rise of the Radical Right*. Dissent, pp. 498–502
- Mouffe, C. 1999. *The Radical Centre: a Politics without Adversary*. Soundings, 9: 11–23;
- Mudde, C. 2000. *The Ideology of the Extreme Right*. Manchester: Manchester University Press.
- Mudde, C. 2007. *Populist Radical Right Parties in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press
- Pasquino, G. 2002. *Il sistema politico italiano*. Bologna: Bononia University Press
- Procacci, G. 1991. *Storia degli italiani*. Bari: Laterza
- Rumiz, P. 2001. *La secessione leggera*. Milano: Feltrinelli Editore
- Sartori, G. 1982. *Teoria dei partiti e caso italiano*. Milano: SugarCo
- Sartori, G. 2005. *Strany a stranické systémy*. Brno: CDK
- Spriano, P. 1986. *Le passioni di un decennio -1946-1956*. Milano: Garzanti
- Strmiska, M. 2003. *Liga Severu: Její postavení a role v italské stranicko-politické soustavě (1993-2003)*. Středoevropské politické studie, číslo 1, ročník V. Jaro 2003.
- Strmiska, M. 2005. *Regionální strany, stranické systémy a teritoriálně-politický pluralismus*. Brno: Mgr. Anton Pasienska, vydavatelství a nakladatelství - AP
- Togliatti, P. 1961. *Il Partito Comunista Italiano*. Roma: Editori Riuniti
- Tranfaglia, N. 2009. *Vent'anni con Berlusconi (1993 – 2013). L'estinzione della sinistra*. Milano: Garzanti
- Žižek, S. in Howarth D. a Torfing, J. (eds.) 2005. *Discourse theory in European Politics*. New York: Palgrave Macmilan Ltd.

Publicistika

- Cavalera, F.: „Troppa gente di sinistra. Alla Farnesina è ora di cambiare.“:
http://archivistorico.corriere.it/2002/aprile/24/Troppa_gente_sinistra_alla_Farnesina_co_0_020424927.shtml
- Lerner, G.: Il nord del senatur.: <http://www.repubblica.it/2008/04/sezioni/politica/elezioni-2008-uno/nord-senatur/nord-senatur.html>
- Povolný, D.: Genderová korektnost v jazyce.:
<http://www.online.muni.cz/tema/1810?task=view>
- Redazione: „Bene Cazzullo. Costruiamo l'alternativa votabile“.:
<http://www.generazioneitalia.it/2011/01/13/bene-cazzullo-costruiamo-%E2%80%99Cl%E2%80%99alternativa-votabile%E2%80%9D/>

Redazione: „Berlusconi: nel 2013 si a governo con Pd e Terzo polo. Bersani lo gela: contro natura“.: http://www.adnkronos.com/IGN/News/Politica/Berlusconi-nel-2013-si-a-governo-con-Pd-e-Terzo-polo-Bersani-lo-gela-contro-natura_313038870390.html

Redazione: „Respinta la fiducia a Caliendo. Rissa tra finiani ed ex. Alfano:“ P3 frutto di un’elaborazione dei pm“.: <http://www.ilsole24ore.com/art/notizie/2010-08-04/berlusconi-astensione-caliendo-senso-131329.shtml>

Redazione: „Riina Jr si trasferisce a Padova. Bossi:“ Il Nord punisca noc pena di morte“.: <http://www.leggo.it/archivio.php?id=168794>

Redazione: „Trento, Bossi rispolvera la “secessione” e i “fucili bergamaschi”.: <http://www.ilfattoquotidiano.it/2011/08/14/trento-bossi-rispolvera-la-secessione-e-i-fucili-bergamaschi/151587/>

Důležitě webové stránky:

<http://www.altalex.com/>

<http://beta.partitodemocratico.it/>

<http://www.camera.it/28>

<http://www.destra.it/>

<http://elezionistorico.interno.it/>

<http://www.giovanipadani.leganord.org/>

<http://www.governo.it/Governo/Governi/governi.html>

<http://www.gruppopoliticofemminile.leganord.org>

<http://www.italiadeivalori.it>

<http://www.leganord.org>

<http://www.padaniaoffice.org/>

<http://www.presseurop.eu/it>

<http://www.quirinale.it/>

<http://www.radio-padania.com/>

<http://www.senato.it/>

<http://www.vatican.va/>

IX. Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Přehled italských vlád v období 1946 – 1994.....	44
Tabulka č. 2: volební výsledky v roce 1983.....	64
Tabulka č. 3: volební výsledky v roce 1987.....	65
Tabulka č. 4: volební výsledky v roce 1992.....	66
Tabulka č. 5: volební výsledky v roce 1994 - poměrný podíl.....	67
Tabulka č. 6: volební výsledky v roce 1994 - většinový podíl.....	68
Tabulka č. 7: volební výsledky v roce 1996 - poměrný podíl.....	69
Tabulka č. 8: volební výsledky v roce 1996 - většinový podíl.....	69
Tabulka č. 9: volební výsledky v roce 2001 – poměrný podíl.....	70
Tabulka č. 10: volební výsledky v roce 2001 – většinový podíl.....	71
Tabulka č. 11: volební výsledky v roce 2006 – celkové volební výsledky.....	72
Tabulka č. 12: volební výsledky v roce 2011 – celkové volební výsledky.....	72

Program Ligy Severu

Daně

Zamezit novým daním, zamezit zvýšení nepřímých daní a stanovit limit pro přímé daně, který nepřesáhne 30% příjmů.

Veřejná správa

Zablokovat přijímání nových zaměstnanců veřejné správy a pokud to bude nutné, přijímat zaměstnance pouze přes výběrové řízení. Efektivita veřejné správy: zásluhovost a disciplinární opatření, v závažných případech výpověď.

Mzdy a platy

Zrušit jedinou kolektivní smlouvu na národní úrovni pro každou kategorii. Revoluce Ligy v oblasti mezd a platů se snaží zrušit stejnou platovou hladinu pro všechny. Zaměstnanci v pracovním poměru by měli dostávat celý plat/mzdu (bez zdanění) a platit daně sami za sebe, jako to dělají osoby samostatně výdělečně činné.

Podniky s podílem státu nebo samospráv

Zrušit Ministerstvo pro podniky s podílem státu nebo samospráv a opustit logiku zachraňování podniků v úpadku. Neexistuje jiný způsob než tržní. Proto je možné okamžitě převést na soukromé osoby alespoň polovinu veřejných podniků, všechny Casse di Risparmio (záložny), nemovitosti sloužící k bydlení, RAI (Radiotelevisione italiana), l'Alitalia. Zrušit všechny zbytečné veřejné instituce jako např. provincie, které měly být zrušeny, už když se v roce 1970 zřídily regiony.

Zdravotnictví

Zavřít USL (Místní zdravotnické jednotky) a privatizovat zdravotnictví s tím, že je úkolem státu, aby zajistil určité minimum pro všechny, jakýsi typ bonusu, který pak občan může utratit v těch zdravotnických strukturách, ve kterých sám chce.

Škola

Reorganizovat veřejné školství na regionální bázi. Dát stejný status soukromým školám jako veřejným, podle evropské legislativy. Po povinné školní docházce, dostane každý žák „bonus“, který bude moci utratit ve veřejné nebo soukromé škole. To samé platí pro university. Zrušit zákonnou hodnotu titulu studia.

Kriminalita

Mafie jde tam, kde jsou peníze. A protože většina peněz prochází rukama politiků, kteří jsou často napojeni na organizovaný zločin, je třeba konat u kořene věci: vzít politikům z rukou gesci veřejných prostředků. Máme více soudců, než v jiných evropských zemích, více peněz, které jsou určeny justici a přesto jsme národem, který má nejvíce zločinců na svobodě. Chyba je v politice.

Důchody

Je třeba okamžitě srovnat důchody podle plateb za sociální pojištění. V budoucnu je třeba zavřít INPS (Národní institut sociálního zabezpečení), snížit povinnou platbu na sociální pojištění na určité minimum, které bude stejné pro všechny a nechat, aby si pracující člověk sám toto minimum integroval soukromým připojištěním, které si vybere.

Imigrace

Osoby ze zemí, které nejsou součástí EU, dostanou povolení pouze pokud mají práci a bydlení. Povolení se budou vydávat v každém případě podle určitých ročních kvót. Nelegální přistěhovalci a cizinci, kteří spáchali trestný čin, budou vypovězeni.

Instituce

Forma státu bude federace se třemi makroregiony: Sever, Střed, Jih. Společné funkce federálního státu budou: obrana, spravedlnost, veřejný pořádek, měna. Federální stát, který propagujeme, není rozdílný od švýcarského, německého nebo belgického modelu. Federální stát umožňuje demokratičtější organizaci: čím více je stát členěný na samosprávné celky, tím více je možné kontrolovat moc. Ekonomická legislativa je v kompetenci všech tří makroregionů a předpokládá evropskou integraci.

Sever - Jih

I jihoitalská ekonomika musí začít fungovat podle zákonů trhu. Pokud to bude nutné, můžeme jí pomoci. V této nové perspektivě to můžeme udělat. Ale dost s podporami prostřednictvím důchodů lidem, kteří na ně nemají právo, a dost s financováním místních institucí, které velmi často slouží pouze k tomu, aby živily mafie prostřednictvím výběrových řízení a zakázek.